

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

KATEDRA SLOVAKISTIKY,
SLOVANSKÝCH FILOLÓGIÍ
A KOMUNIKÁCIE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HOVOROVÉ LEXÉMY V PUBLICISTICKÝCH TEXTOCH

LUCIA JASINSKÁ

KOŠICE 2019

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
Filozofická fakulta
Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie

HOVOROVÉ LEXÉMY V PUBLICISTICKÝCH TEXTOCH

Lucia Jasinská

Košice 2019

Vedecká monografia vznikla v rámci grantového projektu KEGA č. 008UPJŠ-4/2017 *Veda bez bariér (Interdisciplinárne inšpirácie súčasnej literárnej vedy a jazykovedy v edukačnej praxi na VŠ)*, vedúci projektu prof. PhDr. Ján Gbúr, CSc.

HOVOROVÉ LEXÉMY V PUBLICISTICKÝCH TEXTOCH

© 2019 PhDr. Lucia Jasinská, PhD.

Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie

Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach

Vedecká redaktorka:

doc. PhDr. Marianna Sedláková, PhD.

Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie

Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach

Recenzenti:

prof. PaedDr. Vladimír Patráš, CSc.

FF UMB, Banská Bystrica

PhDr. Mária Šimková, Ph.D.

JÚLŠ SAV, Bratislava

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú a jazykovú stránku vedeckej monografie zodpovedá autorka.

Umiestnenie: <https://unibook.upjs.sk>

Dostupné od: 20. 12. 2019

ISBN 978-80-8152-808-8 (tlačená publikácia)

ISBN 978-80-8152-809-5 (e-publikácia)

OBSAH

PREDHOVOR.....	5
ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK A SYMBOLOV	6
ÚVOD.....	7
1. MEDIÁLNY KOMUNIKÁT.....	9
1.1. Publicistický štýl	13
1.2. Hovorový štýl.....	15
1.3. Prieniky medzi publicistickým a hovorovým štýlom.....	20
2. ŽURNALISTIKA AKO DOMÉNA PUBLICISTICKÉHO ŠTÝLU	24
2.1. Spravodajské žánre.....	26
2.2. Analytické žánre.....	28
2.3. Beletristické žánre	29
3. NORMY (NIELEN) V MEDIÁLNEJ KOMUNIKÁCIÍ	32
3.1. Normy v publicistických prejavoch	32
3.2. Uvoľňovanie noriem	34
4. CHARAKTERISTIKA MEDIÁLNYCH KOMUNIKÁTOV	39
4.1. Vlastnosti textov publicistického štýlu	39
4.2. Lexikálne štýlémy	45

4.2.1. Publicizmy	47
4.2.2. Kolokvializmy	48
5. MEDZI HOVOROVOSŤOU A HOVORENOSŤOU	50
6. HOVOROVÉ LEXÉMY V PUBLICISTICKÝCH KOMUNIKÁTOCH	54
6.1. Metodika výskumu	57
6.2. Kvalitatívne lexémy	64
6.2.1. Substantíva s kvalifikátorom hovorovosti	64
6.2.2. Verbá s kvalifikátorom hovorovosti	69
6.2.3. Adjektíva s kvalifikátorom hovorovosti	74
6.2.4. Adverbiá s kvalifikátorom hovorovosti	78
6.3. Kvantitatívne a deiktické lexémy	80
6.3.1. Numeráliá s kvalifikátorom hovorovosti	81
6.3.2. Pronominá s kvalifikátorom hovorovosti	83
6.4. Neohybné slová a slovnodruhovú homonymá	85
6.4.1. Partikuly a interjekcie s kvalifikátorom hovorovosti	85
6.4.2. Slovnodruhovú homonymá s kvalifikátorom hovorovosti	88
7. ZÁVERY VÝSKUMU HOVOROVÝCH LEXÉM V PUBLICISTICKÝCH TEXTOCH	92
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	99
COLLOQUIAL LEXEMES IN JOURNALISTIC TEXTS (SUMMARY)	103
PRÍLOHA	105

PREDHOVOR

Predkladaná vedecká monografia *Hovorové lexémy v publicistických textoch* predstavuje čiastkový pohľad na problematiku prenikania hovorových výrazových prostriedkov do verejne publikovaných mediálnych komunikátov. Publikácia vychádza v rámci grantového projektu KEGA č. 008UPJŠ-4/2017 *Veda bez bariér (Interdisciplinárne inšpirácie súčasnej literárnej vedy a jazykovedy v edukačnej praxi na VŠ*; vedúci projektu: prof. PhDr. Ján Gbúr, CSc.). Pri jej koncipovaní vychádzame z poznatkov klasickej lingvistiky, a to predovšetkým z oblasti štylistiky a lexikológie, ale aj iných jazykových subsystémov. Systémovolingvistické východiská čiastočne dopĺňame aj o niektoré tézy z okruhu sociolingvistiky a výskumnú časť orientujeme do oblasti korpusovej lingvistiky.

Východiskovým materiálom výskumu sú mediálne komunikáty priradené v databáze Slovenského národného korpusu Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied k textom publicistického štýlu. V príslušnej databáze nejde len o štandardné publicistické texty podľa ich vymedzenia v tzv. klasickej štylistike, ale aj o verejné, pripravené a adresné texty s vlastnosťami iných štýlov, v ktorých zisťujeme výskyt hovorových prostriedkov. Výskumom sledujeme naplnenie nosného cieľa predkladanej monografie, v ktorom sa odráža záujem zistiť frekvenciu hovorových slov v podkorpuse publicistických komunikátov, ako aj sledovať významové posuny a zmeny kvalifikačných parametrov lexikálnych jednotiek s kvalifikátorom hovorovosti na časovej osi, konfrontujúc lexikografické údaje v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* (2003) so spracovaním slov v doteraz vydaných zväzkoch *Slovníka súčasného slovenského jazyka* (2006, 2011, 2015), ale tiež s vlastným výskumným poznaním.

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK A SYMBOLOV:

*	– značka pred slovom, ktoré nie je v slovníku lexikograficky spracované
ADJ/adj.	– adjektívum
ADV/adv.	– adverbium
EJ	– Encyklopédia jazykovedy
G	– genitív
GT	– gramatický tvar
H	– homonymum (tu: slovnodruhovú homonymum)
hovor.	– hovorový výraz
I	– inštrumentál
INT	– interjekcia
JÚLŠ SAV	– Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied
KSSJ	– Krátky slovník slovenského jazyka (2003)
LJ	– lexikálna jednotka
nehovor.	– nehovorový výraz
NESČ	– Nový encyklopedický slovník češtiny (2012 – 2018)
niž. hovor.	– nižšia hovorová lexika
NUM/num.	– numerále
PART/part.	– partikula
pl.	– plurál
PRON/pron.	– pronomen
prop.	– proprium
PSP	– Pravidlá slovenského pravopisu (2013)
publ.	– výraz z oblasti publicistiky, publicizmu
S/subst.	– substantívum
sg.	– singulár
SNK	– Slovenský národný korpus
SSJ	– Slovník slovenského jazyka (1959 – 1968)
SSSJ	– Slovník súčasného slovenského jazyka (2006; 2011; 2015)
V/verb.	– verbum
vhod.	– vhodnejší ekvivalent

ÚVOD

V súčasnosti by sme si bez médií asi nedokázali predstaviť každodenný život a fungovanie v spoločnosti. Médiá a ich produkty zasahujú našu súkromnú sféru, vstupujú do pracovnej oblasti a sú sprievodcom spoločenského diania okolo nás. Ide zrejme o najflexibilnejší, najdynamickejší a najtvárnejší fenomén dnešnej doby, pretože neustále sa mení tvar a tvár konceptov a koncepcií všetkých typov médií – tlače, rozhlasu, televízie a v neposlednom rade aj internetu. Každý systém sa však dokáže meniť len do určitej miery, aby si ešte zachoval svoju stabilitu. Preto na jednej strane tvorcovia mediálnych obsahov môžu spracúvať informácie cez prizmu svojho pohľadu, no na druhej strane by mali akceptovať isté platné pravidlá a normy v závislosti od charakteru média a mediálneho výstupu (spravodajského alebo publicistického) nielen na úrovni obsahu, ale aj na úrovni formy. Do tohto procesu teda vstupuje celý komplex extralingválnych, paralingválnych a intralingválnych parametrov, ktoré viac či menej ovplyvňujú mediálne prejavy.

V predkladanej publikácii sa zameriavame na mediálne komunikáty verejného charakteru s vymedzením ich dominantných črt a práve na ich pozadí identifikujeme prostriedky hovorovosti, keďže tie sú dnes už takmer prirodzenou súčasťou verejných výstupov. Hoci ich prenikanie badať najzreteľnejšie na lexikálnej rovine, východisko je potrebné hľadať v kategórii štýlu, ktorá je z pohľadu pôsobenia štýlotvorných činiteľov (objektívnych aj subjektívnych) organizujúcim princípom výstavby každého textu, a teda zákonite sa podieľa aj na procese tvorby mediálneho komunikátu. Štýl, primárne publicistický, bude preto zastrešujúcou a zároveň východiskovou entitou. Na pozadí vzťahu jednotlivého a všeobecného aj tu totiž platí, že niet textu bez štýlu a štýl ako entita sa môže realizovať len prostredníctvom textu. V súvislosti s hovorovosťou ako

určitým kvalitatívnym atribútom textu, resp. komunikátu, a zároveň s ohľadom na diapazón vlastností publicistického, ale aj hovorového štýlu je nevyhnutné definične vymedziť pojmy ako hovorený prejav, komunikát, hovorenosť, resp. ústnosť, opierajúc sa o viaceré lingvistické práce, ktoré sa uvedenej problematike venujú parciálne alebo komplexne.

Základným výskumným cieľom je overiť prítomnosť hovorových slov v mediálnych komunikátoch a zistiť frekvenciu ich výskytu, ako aj sledovať významové posuny a zmeny kvalifikačných parametrov hovorových lexikálnych prostriedkov v systéme jazyka. Keďže pôjde o skúmanie „živého jazyka“, pramenným materiálom výskumu bude databáza podkorpusu publicistických textov v Slovenskom národnom korpuse JÚLŠ SAV.

1.

MEDIÁLNY KOMUNIKÁT

Za základnú formu, ktorá sa v interpersonálnej interakcii používa na odovzdávanie informácií, možno pokladať jazykový, resp. rečový prejav, často stotožňovaný s pojmom komunikát. Komunikát je definovaný ako „ucelená, obsahovo i formálne uzavretá textová jednotka, pri ktorej používaní sa zdôrazňuje komunikačný aspekt, t. j. proces prenosu informácie“ (EJ, 1993, s. 243). Rozsahovo môže ísť o jednu vetu (napr. definícia, pozdrav, zákaz, reklama), článok alebo celú knihu. V lingvistike sa termín komunikát ako synonymum k pomenovaniu jazykový prejav, text, resp. „promluva“, etabloval najmä zásluhou K. Hausenblasa, ktorý konštatoval, že obsah komunikátu je vyjadrovaný gramaticko-lexikálnymi prostriedkami výstavby textu ako celku (porov. Hausenblas, 1971). V. Patráš považuje pojem komunikát spolu s pojmom text za „jadro dorozumievacích aktivít“ a charakterizuje ho univerzálnejšie ako „fenomén s prirodzeným humanisticko-kultúrnym – sociálnym a zároveň individuálnym – osnovaním a poslaním“ (Patráš, 2009, s. 10). Z viacerých výkladov vyplýva, že písomný či ústny jazykový komunikát ako základná jednotka na odovzdávanie a prenos informácií sa často stotožňuje aj s pojmom text. V SSSJ sa pojem komunikát vymedzuje ako „jazykový prejav, prehovor, text, správa vytvorená účastníkom komunikačnej situácie, zahŕňajúca i neverbálne zložky“ (SSSJ, 2009, s. 677), resp. ako výsledok komunikácie, napr. textový, fotografický, obrazový, ústny komunikát. Z uvedeného výkladu vyplýva, že pojem komunikát je v SSSJ konkretizovaný a explicitne doplnený aj o prvky iných semiotických sústav. V tomto ponímaní má komunikačnú povahu čokoľvek, čím je možné odovzdať alebo sprostredkovať nejaký informačne nasýtený obsah. Komunikát ako cieľový produkt je jednou zo zložiek komplexného komunikačného procesu, na ktorom sa – okrem iných – podieľajú expedient, t. j. autor, signál,

t. j. komunikát alebo text, a percipient, t. j. adresát. Komunikáciu môžeme teda vnímať ako proces výmeny informácií v dvoch rovinách, a to v interpersonálnej a v masovej. Prvá z uvedených rovín má individuálny, priamy charakter a je realizovaná „face to face“, kým druhá má masovú podobu a zväčša býva nepriama a hromadná (bližšie Bartošek – Tušer, 2010).

V súvislosti s témou predkladanej monografie sa zameriavame na masový typ komunikácie, ktorý sa realizuje prostredníctvom postupov používaných v procese hromadného informovania. Podľa M. Kunczika môžeme vymedziť nasledujúce znaky masovej, a teda aj mediálnej komunikácie:

- odovzdávaný obsah je verejný,
- prebieha nepriamo, tzn. prostredníctvom technických prenosových prostriedkov, a zdroj je oddelený od príjemcu,
- zdrojom je obvykle inštitúcia (nakladateľstvo, vydavateľstvo, redakcia),
- publikum je priestorovo (často aj časovo) rozptýlené,
- publikum nie je presne vyhranené (líši sa počtom osôb, vekom, profesiovo, sociálne),
- prenos informácie je spravidla jednosmerný – smeruje od zdroja k príjemcovi, menej spätne, používanie znakov a symbolov má byť zámerné (Kunczik, 1995, s. 12).

Ako vyplýva z predchádzajúceho súboru znakov, masová komunikácia má spoločenský rozmer a jej sprostredkujúcim činiteľom je médium, pričom „jeho povaha ovplyvňuje očakávania zo strany publika a jeho technológia a organizačná podoba má vplyv na vznik a konečnú podobu mediálneho produktu“ (Gladiš, 2015; Reifová a kol. 2004).

Keďže v súčasnosti je dynamickosť jedným z neodmysliteľných atribútov diania okolo nás, celkom prirodzene sa dynamické procesy prejavujú aj v mediálnych produktoch. V tomto priestore dvojnásobne platí, že to, čo bolo včera, je dnes už minulosťou. Premenlivosť a procesuálnosť sa dotýkajú nielen tematickej zložky, ale aj výrazovej stránky mediálnych komunikátov, ktorá podlieha hybridizácii a určitému synkretizmu štruktúrnych (jazykových) a komunikačných parametrov. M. Gladiš v tejto súvislosti hovorí o vplyve meniacich sa sociálnych, kultúrnych a ekonomicko-politických faktorov nielen na strane médií, ale aj na strane ich príjemcov (Gladiš, 2015). Zjednodušene možno povedať, že

nejde len o vklad autora, ale tiež o očakávanie čitateľa, diváka či poslucháča. Popri štandardnom vymedzení môžeme na mediálny komunikát nazerať aj ako na diskurz. V intenciách tézy, že diskurz je „komunikačná udalosť tu a teraz“ (Dolník, 2009, s. 311), by sa dalo povedať, že ide o ciele využitie jazyka (publicistického, politického, reklamného a pod.) v aktualizovanom kontexte členmi istej diskurznej komunity s istými komunikačnými funkciami, ktorým sú podriadené zámery jednotlivých výpovedí. V tomto kontexte sú distribútormi diskurzov aj tvorcovia mediálnych textov. Za ešte komplexnejší pokladáme pohľad J. Hoffmannovej, ktorá zdôrazňuje fakt, že ide o „integrovany celok textu a kontextu“ (Hoffmannová, 1997, s. 8), pričom na pozadí tohto vnímania môžeme vymedziť nasledujúce vlastnosti diskurzu:

1. schopnosť prenášať určité informácie, ktorých význam sa vytvára v priebehu štylizáčnej a interpretačnej činnosti autora a príjemcu textu,
2. zmyslovými a formálnymi jazykovými prostriedkami vyjadrená súdržnosť jeho jednotlivých zložiek (slov a výpovedí),
3. situačnosť, t. j. zasadenie do konkrétneho prostredia, a vymedzenie vzťahu k určitému sociálne, názorovo, generačne či inak charakterizovanému audi-tóriu,
4. intertextovosť, t. j. nadväznosť na iné texty, zreteľná najmä v diskurzoch orientovaných diskusne a polemicky, t. j. aj v politickom diskurze,
5. inštitucionálnosť – viazanosť na istý spôsob organizácie vzťahov medzi jednotlivcami alebo skupinami osôb v rámci určitej inštitúcie, pričom základným prvkom tejto organizácie je prítomnosť (očakávanosť) konštantných vlastností textu v rámci ustálených typov – žánrov, komunikačných situácií a pod. (Čmejrková – Hoffmannová, 2003, s. 17 – 18).

Odhladnuc od typu pomenovania, každý funkčný komunikát, ktorý v závere kódovania informácie nadobúda textovú podobu (v ústnej či písomnej forme), je štruktúrovaným odrazom myšlienkovitých procesov. Ak za prostriedok komunikačnej povahy pokladáme písaný aj ústny jazykový komunikát a zároveň ho vnímame ako základnú jednotku na realizáciu komunikačného aktu, nemôžeme opomenúť skutočnosť, že jeho štruktúra podlieha konkrétnemu jazykovému štýlu. Mediálne výstupy textového charakteru majú svoju povrchovú aj hĺbkovú štruktúru. Povrchová organizácia textu sa na jednej strane premieta do

štýlu ako integrujúcej vlastnosti nejakého celku – ak zdôrazníme jeho statickú povahu –, na druhej strane sa premieta do štýlu ako princípu výberu a usporiadania prvkov – ak zdôrazníme jeho procesuálnu stránku.

Jazykový štýl je chápaný ako „spôsob prejavu, ktorý vzniká cieľavedomým výberom, zákonným usporiadaním a využitím jazykových i mimojazykových prostriedkov so zreteľom na tematiku, situáciu, funkciu, autorov zámer a na obsahové zložky prejavu“ (Místrík, 1989, s. 30). Každý štýl má však svoje obmedzenie v tzv. štýlovej norme, ktorá ako súbor stylistických princípov je v porovnaní s jazykovými normami – súvisiacimi s posudzovaním výrazových prostriedkov a ich tvarov na základe parametra spisovnosti – menej striktná a je spojená predovšetkým s významovou zložkou použitých lexikálnych jednotiek (k normám bližšie v kap. 3). V procese tvorby verejne prístupného a adresného mediálneho textu je nevyhnutné rešpektovať oba druhy noriem – jazykové (lexikálne a gramatické) aj stylistické normy. So stylistickou normou priamo súvisí samotný proces štylizácie, teda výberu a usporadúvania výrazových prostriedkov, avšak vždy v prepojení na jazykové jednotky zo zvukovej a významovej roviny. Jazykový systém na jednotlivých rovinách ponúka variantné možnosti s podobnou pomenovacou či komunikatívnou funkciou, ktoré sa v konkrétnej komunikačnej situácii uplatňujú ako konkurenčné výrazové prostriedky v rámci danej paradigmy. Ak ich vnímame ako alternatívne vo vzťahu k vyjadrovanému obsahu, môžeme hovoriť o stylistických prostriedkoch. Práve na pozadí ich výberu a vzájomného zoskupovania do syntagmatických vzťahov vzniká štýl. Štýl sa s ohľadom na cieľ a funkciu prejavu opiera o voľbu adekvátneho prvku a javí sa ako princíp organizácie textu, resp. princíp vhodného výberu a usporiadania alternatívnych jazykových jednotiek. Podľa J. Findru „štýl v systémovej rovine (na úrovni formy, výrazu, teda ako formálny textový model) i v konkrétnom jazykovom prejave je výsledkom konfigurácie všetkých (použitých i potenciálne možných, predpokladaných) výrazových prostriedkov“, a ako autor dodáva, „štýlovú tvár textu teda nezabezpečujú iba tzv. štýlovo aktívne prostriedky, pretože bez funkčného dotyku s ostatnými prostriedkami by to nedokázali“ (Findra, 2004, s. 17). Komplementárny, aj keď odlišne orientovaný pohľad na štýl ponúka J. Sabol, ktorý vo vzťahu k problematike konexie textu definuje štýl ako „výsledok hľadania (súčinnosťou selekcie a kompozície) funkčnej ‚tonality‘ medzi formou a obsahom (realizovanej symetricky a asymetricky)

textotvorných jednotiek, koordinovaných tendenciou k homeostáze ich paradigmatickej a syntagmatickej organizácie, zameraných na špecifické vyjadrenie v diferencovaných oblastiach spoločenskej komunikácie“ (Sabol, 2007, s. 18). Z oboch komplexných definícií treba zdôrazniť najmä funkčnosť výrazových prostriedkov vo vzťahu k cieľovému komunikátu.

Mediálne komunikáty ako reprezentanty mediálnej sféry možno vnímať ako nositeľa znakov – hoci nie výlučne – publicistického štýlu. Preto v súvislosti s uvedenou problematikou budeme pozornosť orientovať na mediálne texty s vlastnosťami publicistického štýlu¹. Toto rozhodnutie je podporené divergentným prístupom J. Mistríka, ktorý konštatuje, že „prostredím, v ktorom sa realizuje publicistický štýl, nie sú iba noviny, ale dnes už vo veľkej miere i rozhlas, televízia a spravodajský film“ (Mistrík, 1989, s. 459), a dodávame, že v 21. stor. aj internetové prostredie. Podnetom nášho uvažovania je tiež tvrdenie autora o preberaní prvkov publicistického štýlu rečníkmi, čo vytvára priame prepojenie publicistiky s oblasťou rétoriky ako jednou z najstarších oblastí verejného interpersonálneho styku. Dnes sa situácia môže javiť aj opačne, t. j. že publicistika – žurnalistika – preberá rétorické vyjadrovanie, „konzervuje“ jeho formuly a cez aspekt ústnosti sa dostáva bližšie k hovorovosti. Naznačenú vzájomnú súvislosť medzi publicistickým a hovorovým štýlom pokladáme za jedno z východísk, a preto sa ďalej zameriavame na charakteristiku týchto dvoch štýlov – publicistického a hovorového –, keďže v prieniku ich výrazových sústav sa rodia mediálne texty. Hranicu medzi nimi však nevnímame ako striktnú deliacu čiaru, práve naopak, uvažujeme o konvergencii týchto štýlov v komunikátoch z mediálnej oblasti. Naznačené približovanie dvoch štýlových platforiem sa ukazuje aj skúmaním výskytu hovorových lexikálnych prostriedkov v publicistických komunikátoch, ktoré sú súčasťou podkorpusu publicistických textov v SNK.

1.1. Publicistický štýl

Podľa J. Mistríka je publicistický štýl – nachádzajúci sa na pomedzí objektívnych a subjektívnych štýlov – „spôsob cieľavedomého výberu a tematického

1 Do skupiny textov publicistického štýlu patria aj žurnalistické a novinárske texty. J. Mistrík pokladá termíny žurnalistický štýl a publicistický štýl za rovnocenné, hoci naznačuje potrebu ich diferenciacie. V tejto súvislosti vníma žurnalistiku vo vzťahu inklúzie k publicistike (Mistrík, 1989, s. 459).

usporiadania tých spisovných jazykových prostriedkov, ktoré sa používajú na pohotovú, presnú a presvedčivú informáciu (určenú) verejnosti o najaktuálnejších otázkach“ (Mistrík, 1989, s. 460). K základným vlastnostiam tohto štýlu patria písomnosť, monologickosť, verejnosť a pojmovosť, k jeho špecifickým vlastnostiam patria informačnosť, variabilnosť, koncíznosť a aktualizovanosť. Písomnosť publicistiky má na rozdiel od písomnosti v odbornom štýle súvislosť s grafickou realizáciou komunikátov v širšom zmysle. Okrem intralingválnych prvkov sa tu uplatňujú aj extralingválne, napr. vizuálne prostriedky. Publicistický text vyniká monologickosťou; v tejto súvislosti J. Mistrík hovorí o „mikromonológoch“, ktoré sa v publicistických textoch komponujú na menej rozsiahlej ploche a nevytvárajú tlak na kompaktnosť prejavu, z čoho vyplýva nižšia miera konexie a gramatizácie v textoch tohto štýlu. Keďže publicistické komunikáty sú určené širokému okruhu adresátov, k ich dominantným vlastnostiam patrí verejnosť. Okrem percepčnej prístupnosti je však dôležitá aj všeobecná zrozumiteľnosť a tej potom prirodzene treba prispôbiť lexikálnu a gramatickú výstavbu textu. Medzi prototypové atribúty publicistického štýlu patrí predovšetkým informačnosť, ktorú možno pokladať za jeho iniciačnú vlastnosť, pretože ostatné vlastnosti s ňou nielenže priamo súvisia, ale z nej aj vyplývajú.

Keďže publicistický komunikát je nositeľom množstva nových informácií, tematicky je rôznorodý a v závislosti od toho má nižší index opakovania slov. V publicistických textoch sa vo väčšej miere používajú substantíva (všeobecné aj vlastné), číslovky, skratky, názvy a značky, čím sa prirodzene posilňuje substanciálnosť a zároveň sa oslabuje procesualnosť v obsahovej zložke textu. Tematická pestrosť publicistických textov sa odráža vo variabilnosti žurnalistiky. Publicistické texty sú na jednej strane istým spôsobom jazykovo uvoľnené, no na druhej strane majú potenciál byť koncízne a kondenzované. S nižšou mierou kohézie súvisí enumerácia faktov, pričom ide o ukladanie informácií lineárne, vedľa seba, a teda bez naznačenia vzájomných súvislostí a vzťahov (časovo-priestorových, príčinnno-dôsledkových a pod.). Z pohľadu kohézie textu by bolo zaujímavé zamerať sa napr. na iniciálové pozície textových jednotiek a sledovať výskyt výrazových prostriedkov na týchto pozíciách vo vzťahu k ich vetnočlenskej funkcii. Možno totiž predpokladať, že syntax publicistických komunikátov bude voľnejšia a spojenie medzi textovými jednotkami bude menej koherentné, prirodzene, výraznejšie v nespravodajských a menej

v spravodajských žánroch. V neposlednom rade je v oblasti spravodajstva a publicistiky nevyhnutné, aby informácie prinášané dennodenne k príjemcom boli nové a aktuálne, a preto je ďalšou charakteristickou črtou spravodajských aj publicistických komunikátov aktuálnosť. Aktuálnosť sa posudzuje vo vzťahu k téme, presnejšie k jej spracovaniu ako odrazu mimojazykovej (mimotextovej) skutočnosti. Na základe opisu jednotlivých vlastností môžeme konštatovať, že spolu viac či menej súvisia, nadväzujú na seba a do istej miery sa podmieňujú.

Lexika publicistických komunikátov je podľa J. Mistríka (1989) na úrovni lexiky textov populárno-náučného štýlu. Okrem pojmových slov (nie však termínov) je v žánroch publicistického štýlu prípustné používať aj expresívne slová, ktoré môžu mať dvojakú funkciu – jednak upútať čitateľovu pozornosť a jednak vyjadriť postoj autora k obsahu textu. V publicistických textoch sa nemusia nevyhnutne vyskytovať iba slová z jadra slovnej zásoby, naopak, svoje uplatnenie majú aj slová z periférie; navyše módnou záležitosťou v súčasnosti je preberanie cudzích slov, a to aj vtedy, ak v slovnej zásobe nášho jazyka existuje adekvátny slovenský ekvivalent (napr. výraz *čeknúť/čekať* namiesto spisovného *skontrolovať/kontrolovať*). Výnimkou nie je ani výskyt nespisovných slov a morfológicky nekorektných gramatických tvarov (*neni* namiesto *nie je*; *môžte* namiesto *môžete*). Syntax publicistických textov je pomerne jednoduchá, čo znamená väčší výskyt jednoduchých viet v porovnaní so súvetiami. Ak sa v mediálnych textoch vyskytujú súvetia, majú prevažne parataktický charakter. Prevažujúcou črtou v týchto textoch je substancionalnosť, ktorou sa významovo zabezpečuje určenie okolností (priestorových, časových, spôsobových a i.). Substantíva sú často rozvíjané adjektívami vo funkcii viacnásobného alebo postupne rozvíjajúceho prívlastku. Ak autor potrebuje v texte publicistického štýlu niečo vysvetliť, prípadne doplniť, používa parentézu, čím sa opätovne podporuje enumeratívny charakter textu s dosahom na jeho koherenciu.

1.2. Hovorový štýl

Pri uvažovaní o prostriedkoch hovorovosti je potrebné zamerať sa na hovorový štýl ako entitu, ktorá priamo vychádza z hovorovosti. Hovorový štýl sa pokladá za najstarší štýl vôbec a na rozdiel od ostatných funkčných jazykových štýlov má najmenej ustálenú podobu. K prototypovým vlastnostiam tohto štýlu

patria subjektívnosť, situovanosť, súkromnosť, ústnosť a expresívnosť. Okrem uvedených vlastností sa uplatňujú aj také, ktoré súvisia so sociálnou a teritoriálnou stratifikáciou jazyka. Na podobu hovorového štýlu môžu vplyvať na jednej strane jednotlivé variety jazyka, na druhej strane môže byť ovplyvnený prvkami z iných jazykov. Prenikanie rôznorodých prostriedkov sa odráža v narušení relatívne stabilnej štýlovej bázy hovorového štýlu. Hoci ide o najmenej stabilný štýl, dnes už iste nemôžeme úplne súhlasiť s tvrdením J. Horeckého o tom, že „nie je ešte tak vypracovaný hovorový štýl, aby s ním bolo treba počítat' pri členení slovnej zásoby ako so samostatným jazykovoštýlovým útvarom“, ani že „o osobitnom hovorovom jazykovom štýle by bolo možné hovoriť iba vtedy, keby mal vypracovaný taký uzavretý systém vyjadrovačích prostriedkov ako napr. odborný štýl“ (Horecký, 1956)². Pravdaže, o existencii hovorového štýlu v systéme funkčných štýlov dnes už niet pochyb. Z jeho samotnej podstaty však vyplýva, že je menej uzavretý ako ostatné funkčné jazykové štýly, a preto predstavuje otvorený subsystém s možnosťou neustáleho prenikania nových prvkov. Dodávame, že tento proces vnímame ako obojsmerný, tzn. prvky typické pre hovorový štýl prenikajú do komunikátov s vlastnosťami iných štýlov, čo výskumne dokazujeme aj hľadaním hovorových prostriedkov v dominantne publicistických komunikátoch.

V súvislosti s definovaním hovorového štýlu je nevyhnutné vymedziť pojem hovorená podoba spisovného jazyka, aj keď medzi nimi nemožno poprieť určité prieniky, pretože hovorový štýl sa častejšie uplatňuje práve v hovorenej podobe. Hoci dnes, tzn. v dobe internetu, chatu, komunikácie prostredníctvom sms-iek a sociálnych sietí, hovorový štýl nachádza svoje miesto aj v písanej (dialogickej) komunikácii. V ústnej interpersonálnej komunikácii sa môžu pritom rovnako realizovať prostriedky ostatných modelových štruktúr, aj keď to nie je vždy ich prioritná platforma. Potvrďuje sa tak téza, že vo vzťahu k forme komunikátu sú pojmy hovorenosť – písanosť v určitom napätí. Hoci hovorovosť treba vnímať ako relatívne stabilnú vlastnosť jazykových prostriedkov (fónických, lexikálnych, gramatických), platí, že hovorové prostriedky sa nemusia

² Na doplnenie charakteristiky hovorového štýlu uvádzame aj typológiu komunikačných situácií (t. j. komunikačných aktov) podľa J. Horeckého, v ktorej autor vyčleňuje v rámci národného jazyka 5 foriem: spisovnú, štandardnú, subštandardnú, nadnárečovú a nárečovú (Horecký, 1979) a v súvislosti s tým pojem hovorový štýl nahrádza štandardnou a subštandardnou formou jazyka.

nevyhnutne uplatňovať iba v komunikátoch hovorového štýlu, ale môžu prechádzať do žánrov iných funkčných jazykových štýlov.

Podľa J. Mistríka hovorový štýl – vymedzený na základe špecifických prostriedkov všetkých jazykových rovín – charakterizujeme ako „subjektívny štýl súkromných prejavov v takých situáciách, keď sa komunikuje spontánne, to jest v priateľskom styku, v rodinnom a úzkom pracovnom prostredí“ (Mistrík, 1989, s. 501 – 502). Najvýraznejšou vlastnosťou je práve ústnosť, hoci nie je vylúčená – ako sme už naznačili – ani písomná realizácia hovorového komunikátu. Samotný štýl je formovaný výlučne pri ústnom formulovaní výrazu. V súkromnej sfére aj písaný prejav vzniká na základe fiktívneho ústneho konceptu, teda súkromný bezprostredný písomný prejav je kópiou hovorenej podoby. Týmto spôsobom sa hovorový štýl obohacuje o prvky ústnej podoby prejavu (napr. aj syntakticky, a to nevyjadrovaním aktuálneho člena pomocou slovosledu, ale iba intonačne). Špecifickosť intonačnej zložky má dosah na modifikáciu významu modálnych výrazových prostriedkov, preto sa vo výpovediach sčasti realizuje substitúcia alebo elipsa. V dôsledku toho sa v hovorovom štýle často môžeme stretnúť s uvoľnenosťou syntaktickej a kompozičnej stavby textu. To, čo sa nevyjadří gramaticky, a teda štruktúrne, možno substituovať funkčným použitím intonácie, melódie, dôrazu aj pauzy a v neposlednom rade neverbálnymi prostriedkami, ako gesto, mimika a i. Rýchlejšie tempo pri ústnej realizácii má za následok voľnejšie lineárne pripájanie informácií a v dôsledku toho väčší výskyt parataxy, dokonca často s bezspojkovým pričleňovaním jej členov.

V ústnom nepripravenom komunikáte častejšie dochádza k výskytu nepravidelností vo vetnej stavbe, a to gramaticky nesprávnych (anakolúty, kontaminácie a zeugmy) aj štylisticky príznakových (proziopéza, citová odmlka a pod.). Na atribút ústnosti sa priamo napája konverzačnosť ako typická vlastnosť žánrov hovorového štýlu. Komunikáty hovorového štýlu sa zriedkavo realizujú v monologickej forme, zväčša tu prevažuje dialóg. Konverzačnosť je však nielen vlastnosťou dialógu, ale vo fiktívnej forme aj monológu. Obe vlastnosti, t. j. konverzačnosť a dialogickosť, súvisia so súkromnosťou, ústnosťou, bezprostrednosťou, situovanosťou a konkrétnosťou. V súkromných dialogických komunikátoch je prítomný expedient, ale aj percipient, preto ide o adresné a veľmi konkrétne prejavy. Prítomnosť adresáta je reflektovaná využívaním kontaktných prostriedkov. Za výrazne exponované prvky kontaktu možno pokladať

oslovenia (*ľudia, poslucháči*), apely (*chod'te, bud'te*), hodnotiace výrazy (*výborne, perfektne*), zdvorilostné formulky (*prepáče, nehnevajte sa*) a rôzne parazitické slová (*teda, pravda, vlastne*) či dôvetky (*že?, vieš?, nie?*). Väčšina týchto pôvodne autosémantických lexikálnych prostriedkov sa desémantizovala a lexikalizovala na úroveň citátových výrazov, interjekcií, prípadne prázdnych expletív, používaných často dispozične a neuvedomovane. Ich preexponovaný výskyt v komunikátoch môže viesť až k schematickosti. Takéto výrazy potom nachádzajú svoje uplatnenie aj v iných textoch, napr. v publicistických žánroch emocionálneho typu.

Z pohľadu morfológických kategórií sa v textoch hovorového štýlu pracuje s kategóriou osoby a výrazne sa využívajú vlastnosti osobných zámen. V rámci komunikačnej situácie sú 1. a 2. osoba sg. (resp. pl.) participantmi komunikácie a 3. osoba sa používa na označenie objektu komunikácie. V hovorovom štýle dominuje singulár nad plurálovými formami. S prostredím hovorového štýlu, v ktorom sa takého komunikáty realizujú, súvisí aj súkromnosť. Súkromné, a teda známe prostredie môže vplývať na nepozornosť vo vyjadrovaní, resp. nevenovanie dostatočnej pozornosti forme, štruktúre a kompozícii komunikátu. Okrem chýb na významovej (lexikálnej a gramatickej) rovine v zvukovo realizovaných prejavoch môže dochádzať aj k nerešpektovaniu ortoepických noriem (napr. pri nemäkčení konsonantov *d' t' ň l'* vo fonologicky podmienených postaveniach, pri nerealizovaní kvantity atď.).

Súkromnosť ako základná vlastnosť hovorového štýlu sa odráža aj vo výbere lexikálnych prostriedkov, typických pre hovorené (aj písané) neoficiálne prejavy. V hovorovom komunikáte sa môžu popri sebe vyskytovať prvky nižšieho aj vyššieho štýlu, expresívne prostriedky popri nociónálnych, spisovné popri nespisovných a i. Pre hovorový štýl je významný výskyt slangizmov, dialektizmov a familiarizmov.

So súkromnosťou súvisí situačnosť hovorového štýlu, ktorá vyplýva z konkrétnej komunikačnej situácie a zároveň vplýva na štylizáciu prejavu, čo je v konečnom dôsledku odrazom jeho podstaty, t. j. hovorovosti. V konkrétnej komunikačnej situácii sa v texte hovorového štýlu, osobitne v ústnej forme, môžu kombinovať intralingválne prostriedky s paralingválnymi či extralingválnymi prvkami. Situačnosť býva podopretá morfológickou kategóriou času (väčšinou ide o radenie udalostí v časovej následnosti, resp. ak nie textovo,

tak aspoň s ohľadom na mimotextovú skutočnosť). „Súkromnosť a situačnosť poskytujú hovoriacemu možnosť dobre poznať prostredie a všetko, čo je s prejavom späté. To dodáva jeho výrazu istotu a sebavedomie. Prejav je potom suverénny, spontánny a, prirodzene, aj nekontrolovaný. Výraz je v danej situácii jednoznačný a adresný. Jazyková úroveň prejavov za takýchto podmienok je potenciálne nízka“ (Mistrík, 1989, s. 506). Bez ohľadu na prostredie platí, že výsledný komunikát z pohľadu jazykového stvárnenia zodpovedá jazykovej a komunikačnej kompetencii expedienta.

Ďalšou základnou charakteristickou črtou hovorového štýlu je tendencia k stručnosti prejavu. K zostručňovaniu dochádza napr. univerbizáciou, substantivizáciou, skracovaním, tvorením značiek a skratkových slov, metaforizáciou či metonymizáciou vyjadrovania. Podľa J. Mistríka treba za hovorové pokladať „všetky pomenovania, ktoré sú skrátene, skracovaním deformované alebo vyjadrené skratkou“ (ibid., s. 507). Expresívnosť hovorového štýlu sa odráža v expresivizácii lexiky. Prostredníctvom expresívnej lexiky expedient opisuje nielen objektívne dianie, ale, používajúc expresívny výrazový prostriedok (deminutívum, augmentatívum, pejoratívum, hypokoristikum, laudatívum, vulgarizmus a i.), vyjadruje aj svoj postoj k obsahu výpovede. Expresívnosť hovorového štýlu sa môže prejavovať aj modifikáciou lexikálnych jednotiek, prípadne v syntaktickej štruktúre diferencovanosťou a početnosťou modálnych typov výpovedí (napr. „oslabenie“ oznamovacej vety použitím ostatných typov). Syntakticky príznačným prostriedkom hovorového štýlu býva často aj inverzia slovosledu.

J. Mistrík sa pri vymedzení a opise znakov hovorového štýlu zameriava na fenomén všeobecnosti a približnosti vo vyjadrovaní. Do inventára hovorového štýlu zaraďuje slová, ktoré majú väčší rozsah a menší obsah lexikálneho významu. Naopak, slová s väčším obsahom a menším rozsahom lexikálneho významu prislúchajú skôr žánrom objektívneho štýlu. Z pomenovacích slovných druhov sú viac používané hyperonymá ako hyponymá. Tam, kde sa žiada bližšia špecifikácia, sa skôr používa opisné vyjadrenie ako jednoznačné a presné terminologické označenie. V protiklade k univerbizácii sa v textoch hovorového štýlu uplatňuje aj multiverbizácia. Keďže slov so všeobecným významom je v slovnej zásobe jazyka menej, v konečnom dôsledku je lexika tohto štýlu kvantitatívne obmedzená. „Hovorový štýl má menší inventár prostriedkov, ale ich fluktuácia je veľká“ (ibid., s. 510). Preto je vyjadrovanie v hovorovom štýle

všeobecnejšie a menej presné. V žánroch, ktoré prislúchajú k hovorovému štýlu, sa najčastejšie hovorí o konkrétnych podobách a veciach, zriedkavo o abstraktných javoch. Takýto prejav je nielen formálne, ale aj tematicky jednoduchší. Ako konštatuje J. Mistrík, možno tu badať častú personifikáciu a animizáciu (ibid.), a to napr. gramatickou realizáciou kategórie životnosti pri neživotných substantívach, uprednostňovaním plurálu pred singulárom kolektív a pod. Práve preberaním prvkov z iných štýlov a ich preskupovaním dochádza k hybridizácii žánrov hovorového štýlu.

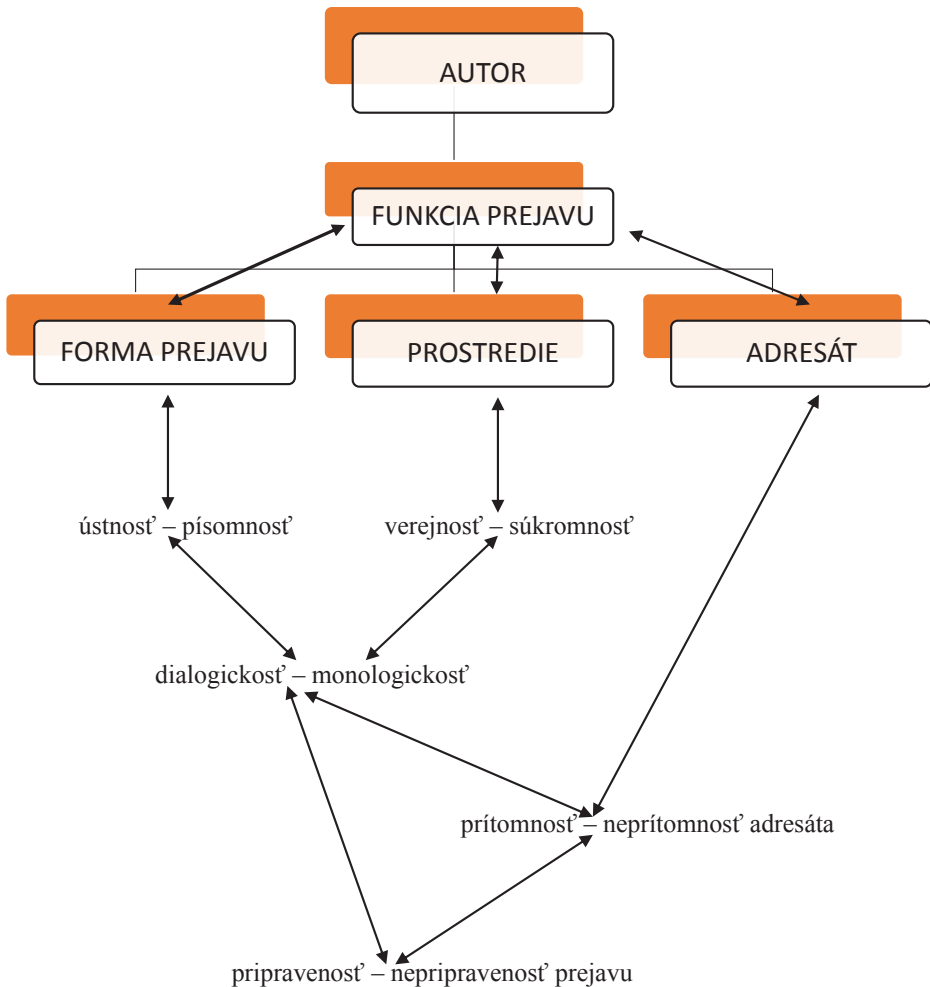
Na základe rôznorodosti textov sa ponúka členenie hovorového štýlu: a/ vertikálne na 1. vyšší hovorový štýl a 2. nižší hovorový štýl (familiárny); b/ horizontálne (sociálne) na 1. detský štýl, 2. mládežnícky štýl a 3. štýl dospelých (Mistrík, 1977, s. 116). Hoci uvedená diferenciacia nemá jednotné kritérium ani komplexný charakter, ukazuje sa, že môže byť východiskom uvažovania o potrebe vnútornej klasifikácie hovorového štýlu.

1.3. Prieniky medzi publicistickým a hovorovým štýlom

V súvislosti s komplexnejším opisom publicistického a hovorového štýlu vychádzame z konceptu uvažovania J. Findru (2004). Autor v rámci charakteristiky funkčných jazykových štýlov zachytil vzťahy medzi základnými činiteľmi podieľajúcimi sa na tvorbe textu a jednotlivými vlastnosťami textu, ktoré vníma ako protikladné. Na pozadí tohto vymedzenia dodávame, že dôležitým determinantom vo vzťahu k výberu výrazových prostriedkov je aj téma komunikátu.

Na procese tvorby textu sa podľa J. Findru (ibid.) podieľajú základné zložky, v „klasickej“ stylistike označované ako štýlotvorné činitele, a to autor komunikátu, funkcia komunikátu, forma komunikátu (v prípade čisto jazykových prejavov ide o jazykovú formu), prostredie, v ktorom je komunikát realizovaný, a v neposledom rade aj adresát (jednotlivec alebo publikum). S formou prejavu priamo súvisia protiklady vlastností ústnosť – písomnosť, dialogickosť – monologickosť, ale aj prítomnosť – neprítomnosť adresáta. Priamy vzťah k prostrediu má opozícia verejnosť – súkromnosť. Vo vzťahu k forme, prostrediu, ale aj adresátovi sa uplatňuje protiklad pripravenosť – nepripravenosť.

Schematické znázornenie vzťahov medzi základnými činiteľmi a jednotlivými vlastnosťami uplatňujúcimi sa pri tvorbe textu:

(Zdroj: Findra, 2004, s. 180)

Zo znázornenia činiteľov a vlastností podieľajúcich sa na tvorbe komunikátu vyplýva, že jednotlivé zložky sa vzájomne ovplyvňujú bezprostredne alebo sprostredkované a ich zastúpenie a vzájomná kombinácia determinuje výsledný štýl komunikátu.

Základné vlastnosti, ktoré tvoria dominanty publicistického funkčného štýlu ako modelu povrchovej organizácie mediálneho textu, sú „verejnosť, oficiálnosť, písomnosť, monologickosť, neprítomnosť adresáta, komunikatívna funkcia“ (Findra, 2004, s. 186). Naopak, dominantnými vlastnosťami hovorového

funkčného štýlu ako modelu povrchovej organizácie textu sú „súkromnosť, neoficiálnosť, ústnosť, dialogickosť, prítomnosť adresáta, komunikatívna funkcia“ (ibid., s. 204). Ako vyplýva z uvedených vlastností, publicistický a hovorový štýl môžeme vnímať v protikladnom postavení vo vzťahu k povrchovej organizácii štruktúry textov, keďže sa odlišujú prakticky vo všetkých základných vlastnostiach a ich spoločným atribútom je iba komunikatívna funkcia. Kým v textoch hovorového štýlu (prevažne v ústnej forme) ide o výrazný príznak, v publicistických komunikátoch (prevažne v písomnej forme) by komunikatívna funkcia mala byť výrazne prepojená s poznávacou. Texty publicistického štýlu by mali spĺňať primárne požiadavku presnosti, informatívnosti a objektívnosti.

Tab. 1: Porovnanie vlastností publicistického štýlu a hovorového štýlu

PUBLICISTICKÝ ŠTÝL	HOVOROVÝ ŠTÝL
verejnnosť oficiálnosť písomnosť monologickosť neprítomnosť adresáta	súkromnosť neoficiálnosť ústnosť (primárne ústnosť) dialogickosť prítomnosť adresáta
komunikatívna funkcia	

Zdroj: vlastné spracovanie

Posun publicistického štýlu od striktno vecného štýlu verejného komunikačného styku smerom k subjektívnym štýlom naznačil už J. Mistrík v rámci trichotomického členenia základných jazykových štýlov (pozri Mistrík, 1989), vychádzajúc zo svojich predchádzajúcich klasifikácií založených na dichotómiách (pozri napr. Mistrík, 1965, 1970). V súčasnosti vnímame trichotomické členenie ako vhodnejšie a primeranejšie, a to najmä so zreteľom na reálne komunikáty. Navyše práve analýzou aktuálnych textov môžeme zistiť a overiť prítomnosť jednotlivých vlastností v ich hĺbkovej a povrchovej štruktúre. Napr. M. Jelínek v publikácii *O jazyku a stylu novin* na základe analýzy textového materiálu syntetizoval tieto znaky publicistického štýlu: 1. všeobecná zrozumiteľnosť, 2. presnosť, 3. prehľadnosť, 4. presvedčivosť, 5. rozmanitosť, 6. výrazová úspornosť (Jelínek, 1957). Hoci od vymedzenia jednotlivých vlastností uplynulo viac ako polstoročie, viaceré z nich môžeme aplikovať aj na súčasné komunikáty. Mohli by sme povedať, že z uvedených kritérií dnes do popredia

vystupuje, priam „vyčnieva“, najmä rozmanitosť, nielen tematická, významová, ale zreteľne aj výrazová.

Čoraz častejšie pribúdajú jazykové prejavy a komunikačné útvary, ktoré sa pôsobením viacerých faktorov (aj vo vzťahu ku komunikačnej sfére) navzájom prevrstvujú a miešajú. V uvedených intenciách o naznačenej hybridizácii uvažuje aj V. Patráš, keď konštatuje, že takéto texty „pribúdajú so vzrastom vzdialenosti aktuálneho komunikátu od jeho domovského jazykovo-komunikačného prostredia“ (Patráš, 2008, s. 87). Na pozadí týchto úvah by sme k hybridizovaným útvarom mohli zaradiť nielen „texty ústnej proveniencie“ (ibid.), ale aj niektoré písané komunikáty z oblasti publicistického štýlu, ktorých žánrová charakteristika aj s ohľadom na výber a usporiadanie výrazových prostriedkov nie je jednoznačná, lebo sa odkláňa od svojho pôvodného vymedzenia, resp. presahuje jeho jazykovo-komunikačný rámec.

2.

ŽURNALISTIKA AKO DOMÉNA PUBLICISTICKÉHO ŠTÝLU

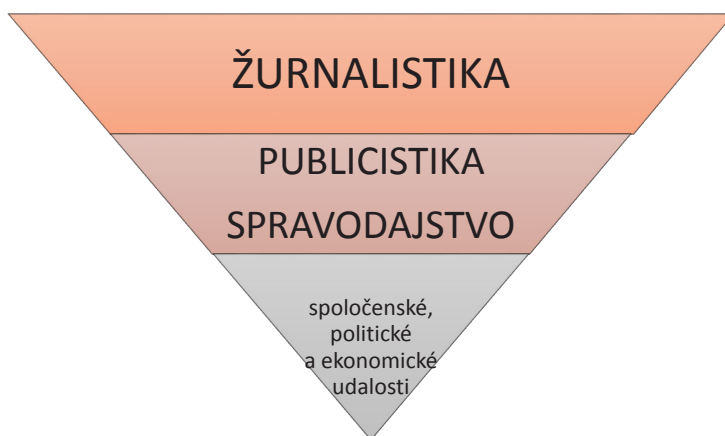
Žurnalistika je oblasť, ktorá sa vždy nevyhnutne spája s dobou a dianím, reflektuje obraz človeka samotného, ako aj jeho postavenie v spoločensko-kultúrnom kontexte. Samotný pojem žurnalistika má široké uplatnenie. V podstate ním možno označiť všetko, čo súvisí s činnosťou v masových médiách – v novinách, časopisoch, rozhlase, televízii a pod. Hoci ide o heterogénny fenomén, v rámci žurnalistickej komunikácie – v užšom chápaní obmedzenej na dennú tlač, noviny a príslušné spravodajstvo – sa v jazykovej zložke komunikátov uplatňuje predovšetkým publicistický štýl. Žurnalistická štýlová sféra predstavuje výrazne dynamickú, neustále sa vyvíjajúcu komunikáciu, ktorá s vývojom spoločnosti a novými spoločenskými premenami získava novú podobu a plní nové komunikačné ciele. Ide o sprostredkovanie mediálnych obsahov v čo najzrozumiteľnejšej miere, bezprostrednosti a presvedčivosti so snahou nielen osloviť príjemcu, ale naňho aj pôsobiť. Žurnalistické komunikáty môžu plniť „popri informatívnej funkcii aj funkciu ovplyvňovaciú, presvedčovaciú a získavaciú, teda komplexne funkciu persuzívnu“ (Minářová, 2011, s. 161). Štýlovú oblasť komunikácie, ktorú sprostredkovávajú médiá, pomenovávame aj žurnalistickým štýlom. Popri termíne žurnalistika sa často objavuje termín novinárstvo, ale tiež publicistika a spravodajstvo. V praxi sa niekedy tieto pojmy prekrývajú, inokedy sa zas odlišujú. V súvislosti s mediálnymi komunikátmi je dôležité uvedené pojmy špecifikovať a zároveň aj diferencovať. Pri definovaní jednotlivých pojmov sa opierame o ich vymedzenie podľa E. Minářovej (2011).

Pojem žurnalistika je totiž relatívne široký. Môžeme ním obsiahnuť všetku činnosť v hromadných oznamovacích prostriedkoch, teda v médiách (obzvlášť v novinách, časopisoch, rozhlase, televízii a pod.). Rozumieme pod ním celú sféru novinárskej činnosti, ako aj odbor zaoberajúci sa touto činnosťou.

Vo výkladovom slovníku slovenského jazyka sa dokonca prvý význam slova žurnalistika zhoduje s pomenovaním oblasti novinárstva a až druhý význam slova pokrýva súbor médií (pozri KSSJ, 2003), hoci v Slovníku cudzích slov je to naopak (pozri SCS, 2005).

Pod pojmom publicistika často rozumieme žurnalistickú – redaktorskú, moderátorskú, dopisovateľskú a i. – činnosť v masových médiách, ktorá slúži nielen na informovanie o aktuálnych otázkach, ale zároveň aj na analyzovanie a komentovanie nahromadených (a mediálne spracovaných) informácií. Do oblasti publicistiky patria tiež dobovo orientované noviny a časopisy s diferencovaným zameraním, a to vrátane osôb, ktoré ich pripravujú (členovia redakcie, pracovníci vydavateľstva a i.).

Naznačený vzťah inklúzie znázorňujeme graficky:

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Do rámca žurnalistiky jednoznačne patria písané aj hovorené komunikáty, žurnalisticky ukotvené v oblasti spravodajstva alebo publicistiky (racionálneho, príp. emocionálneho typu). Výsledkom žurnalistickej – spravodajskej aj publicistickej – činnosti je text ako komunikát, ktorého štýl môže „nieť adekvátne zovšeobecnené a nadradené pomenovanie žurnalistický štýl“ (Minářová, 2011, s. 162). V tomto vymedzení žurnalistický štýl zahŕňa spravodajský štýl a publicistický štýl (vrátane analytických aj beletristických žánrov). E. Minářová

hodnotí termín žurnalistický štýl ako „abstrahujúce a nadradené označenie štýlu masmediálnej komunikácie“ (ibid., s. 163) a vníma ho ako primárne objektívny a výrazne dynamický štýl. Takýmto zovšeobecňujúcim chápaním sa navyše potvrdzuje skutočnosť, že žurnalistika ako oblasť, ktorá reflektuje spoločenské dianie, je výrazne mnohotvárna. Na jednej strane ju formuje komplex individuálnych čŕt autorov mediálnych textov – spravodajcov, moderátorov, dopisovateľov a i., na druhej strane sú v procese tvorby komunikátu prítomné objektívne štýlotvorné činitele (pozri kap. 1.3). Rôznorodosť mediálnych komunikátov, ktorú do určitej miery kontúruje aj tematická heterogenita, má svoj odraz v diferenciácii žurnalistických žánrov.

2.1. Spravodajské žánre

Základné žánre spravodajstva sú vo svojej povrchovo-hĺbkovej štruktúre relatívne stabilné, a hoci sú zobrazením spoločenského diania, ich výrazová zložka takmer nepodlieha zmenám. K spravodajským žánrom patrí správa ako najstarší publicistický žáner, ďalej oznámenie, interview, ale aj referát a komuniké (pozri aj Findra, 2004; 2013).

V rámci mediálnej komunikácie sú v spravodajských žánroch spracované informácie o nových a aktuálnych javoch spoločenského diania vrátane informácií z politického, ekonomického či kultúrneho spektra. Uvedené komunikáty plnia predovšetkým informatívnu funkciu a tomu zodpovedá aj ich dominantná makrokompozičná stratégia. Spravodajské texty, založené na informačnom postupe, sú charakteristické myšlienkovou hutnosťou, faktografickou nasýtenosťou, stručnosťou vyjadrenia, konkrétnosťou a pojmovou presnosťou. Cieľom spravodajského komunikátu je odpovedať na otázky typu kto?, čo?, kde?, kedy?, ako? a prečo?. Odpovede na uvedené otázky by mali byť úplné, pravdivé a presné natoľko, aby si nevyžadovali nadbytočnú námahu percipienta hľadať dopĺňujúce informácie, no na druhej strane by nemali obsahovať nadbytočné informácie. Spravodajský text má zväčša neosobný, resp. odosobnený charakter, aj preto sa niekedy moderátor hlásiaci tragédiu s nezaujatým výrazom tváre javí ako neempatický, hoci koná s ohľadom na žáner profesionálne. Pre spravodajské komunikáty je príznačná nocalita výrazu, ktorá sa odráža vo výbere neutrálnej lexiky, aj keď medzi výrazovými prostriedkami sa prirodzene

vyskytujú lexémy typické pre publicistický štýl, tzv. žurnalizmy. Ako konštatuje E. Minářová, „aktualizácia jazykových prostriedkov a existujúca modelovosť vyjadrenia uľahčujú prácu všetkým autorom spravodajských textov“ (Minářová, 2011, s. 173). V uvedenom kontexte ide o modely vyjadrovania, teda o schémy, ktorými si autori (novinári, redaktori a i.) pomáhajú pri tvorbe textov.

Žánrové modely s formulačnou šablónovitosťou sú v spravodajských žánroch zvlášť výrazné, lebo zodpovedajú opakujúcim sa situáciám, udalostiam a javom, o ktorých treba informovať verejnosť. Premennivou zložkou sú iba fakty. K stabilizácii diapazónu výrazových prostriedkov prispieva popri nocionálnych a štylisticky neutrálnych slovách aj používanie publicizmov (*brífing, kampaň, konsenzus, míting*). Ojedinele sa v spravodajských komunikátoch nachádzajú aj prevzaté slová (napr. *establishment, holding, ppp projekt, image*). Automatizácia, modelovosť a štandardizovanosť sa uplatňujú nielen na lexikálnej úrovni, ale aj v syntaktickej stavbe komunikátu. Syntax komunikátov spravodajských žánrov je rozmanitá, keďže dochádza k striedaniu kratších vetných celkov so súvetiami parataktického aj hypotaktického typu s uplatnením objektívneho slovosledu. Od druhu a dĺžky konkrétneho žánru závisí prítomnosť zložených súvetí. Popri informačnom postupe sa v spravodajských žánroch vyskytujú aj prvky opisu, a preto k frekventovaným prostriedkom patrí enumerácia informácií či vlastností, ktorá sa odráža vo zvýšenom výskyte viacnásobného vetného člena aj rozvíjajúcich vetných členov. Podľa Bartoška (1997) kondenzované formulácie vznikajú v snahe o to, aby žurnalisti mohli podať v jednej správe maximálne množstvo informácií, čoho výsledkom je hutnosť a sémantická nasýtenosť komunikátu. Vo vetách je málo plnovýznamových slovies v určitom tvare a celkovo prevláda menný charakter vyjadrovania. Pre syntax spravodajských komunikátov je príznačná prítomnosť polopredikatívnych konštrukcií, a to prevažne prívlastkového typu. Morfológické výrazové prostriedky sú zväčša spisovné a štylisticky nepríznakové, hoci v prípade dubliet sa používajú aj knižné alebo hovorové varianty slova. Používanie hovorových variantov – hláskových, tvarových, slovtvorných – súvisí predovšetkým s hovorenými komunikátmi (v rozhlase, v televízii a na internetových portáloch). Naopak, písané spravodajské žánre obsahujú skôr knižné (*eminentný, minimum, záštita*), niekedy až archaické výrazy (*meruôsmy, nevidomý, okázalý*). Tieto príznakové prostriedky sa stávajú súčasťou bežného vyjadrovacieho úzu.

2.2. Analytické žánre

Publicistická sféra sa vyznačuje analytickým prístupom k spracovaniu informácií, preto sú v rámci jednotlivých žánrov sprostredkované obsahy viac či menej komentované a hodnotené. Autori komunikátov sa medzi informáciami snažia nájsť súvislosti, ako aj príčiny a dôsledky sprostredkovaných udalostí, čoho výsledkom je analytický štýl týchto textov. K analytickým žánrom patrí komentár, úvodník, glosa, recenzia, kritika a rozbor (pozri Findra 2004; 2013) a v súčasnosti k nim môžeme priradiť aj editoriál, ktorý ako úvodný stĺpček plní orientačnú a pútačnú funkciu.

Publicistické žánre majú predovšetkým persuzívnu funkciu, ktorá determinuje štruktúrovanie, kompozíciu aj výsledný štýl textu. Rovnako ako spravodajské žánre sa publicistické komunikáty vyznačujú modelovosťou a automatizáciou vyjadrovania, no v ich textovej zložke sa vyskytujú prostriedky štýlovej aktualizácie. Tieto jazykové prostriedky ozvlášťujú komunikát a prispievajú k zámernému formovaniu postojov a názorov príjemcov. Aktualizácia má vplyv aj na formálnu stránku komunikátov, ktorá je v porovnaní so spravodajskými útvarmi viac heterogénna, a to najvýraznejšie v lexikálnej zložke. Popri neutrálnej lexike, postavenej na priamom pomenovaní, sa informácie spracúvajú aj nepriamo cez metaforický obraz, metonymický princíp, resp. použitím trópov, figúr a frazeologických prostriedkov. Výsledkom je vyššia miera emocionality v texte, ako aj snaha autora textu zapôsobiť na adresáta a presvedčiť ho. Odrazom subjektivity v rámci lexiky analytických žánrov je výskyt okazionalizmov a autorských neologizmov (*ficovláda, odkiskovať, zdedovaťiet*), ako aj performatívne slovesá v tvare 1. osoby singuláru (*[ne]myslím si, domnievam sa, [ne]súhlasím*). Autori publicistických textov často používajú argumentačné prostriedky, ktorými sa snažia presvedčiť verejnosť, pričom z hľadiska spôsobu ide väčšinou o emotívne formulácie apelujúce na občianske povinnosti človeka, na jeho mravné princípy a morálne zásady. V analytických žánroch sa prostredníctvom informačnej zložky otvárajú aj otázky z oblasti zdravia, spolužitia, financií či ľudských vlastností, ako česťnosť, zodpovednosť, solidárnosť a i. (bližšie Bartošek, 1997).

Tematická a žánrová divergentnosť, ale tiež určitá miera subjektívizácie v týchto komunikátoch v komparácii so spravodajskými útvarmi vplývajú na uvoľnenosť výrazovej zložky.

2.3. Beletristické žánre

V porovnaní s analytickými žánrami publicistického štýlu sa v beletristických žánroch uplatňuje výraznejší podiel autorského subjektu. Subjektivizácia spolu s beletrizáciou, t. j. využívaním estetizujúcich prostriedkov pri zobrazovaní vecných informácií, sa prejavuje v žánroch, akými sú fejtón, besednica, reportáž, stĺpček, črta a causerie (pozri Findra 2004; 2013). Na základnú informatívnu a ovplyvňovaciu funkciu sa navrstvuje estetická funkcia a z pohľadu makrokompozície sa ako dominantné modely využívajú úvaha, opis a rozprávanie. Hoci v beletristických žánroch dochádza k „výpožičkám“ výrazových prostriedkov z umeleckej sféry, výsledný komunikát nemožno charakterizovať ako produkt krásnej literatúry, resp. umeleckého štýlu, pretože jeho zameranie je odlišné. Zámerná snaha autora komunikátu o aktualizáciu jeho formálnej stránky vedie v beletristických žánroch publicistického štýlu k ozvláštneniu jazyka obraznými prostriedkami (výskyt metafory, metonymie, synekdochy, personifikácie, epiteta a i.). Autorský subjekt so svojimi individuálnymi črtami má v rámci štýlotvorných prostriedkov dominantné postavenie, v dôsledku čoho niektoré žánre oscilujú medzi umeleckým štýlom a beletristickým publicistickým štýlom (reportáž, fejtón a i.).

Keďže jednotlivé spravodajské, analytické aj beletristické žánre vznikajú v prieniku modelovej štruktúry publicistických textov so všetkými obsahovými modelmi (informačný, opisný, rozprávací a výkladový), v ich výrazovej zložke sú prítomné prostriedky rôznych makro- aj mikroparadigiem. Publicistické žánre sú preto vo svojej štruktúre – kompozičnej aj výrazovej – pestré, v dôsledku čoho je potrebná ich špecifikácia a systémová klasifikácia. Na druhej strane, ako uvádza M. Gladiš (2015), vo všeobecnosti pre texty publicistického štýlu platí:

1. nízky index opakovania slova – jednotlivé slová sa v publicistickom texte neopakujú často, resp. by sa nemali často opakovať, autor by mal pri tvorbe textu pracovať s bohatým synonymickým radom;
2. výrazné zastúpenie mennej, substanciálnej lexiky – podstatné mená, vlastné mená, názvy, číslovky, (ustálené) skratky a značky;
3. zvýšený výskyt expresívnych výrazových prostriedkov, predovšetkým v publicistike emocionálneho typu;

4. prítomnosť neologizmov a cudzích slov ako prejavu globalizácie informačných, komunikačných tokov.

Z hľadiska výberu jazykového aparátu sú v prevahe také lexikálne prostriedky, ktorými sa podávajú informácie presným a zrozumiteľným spôsobom. Publicistický štýl sa snaží vyhnúť „špeciálnym výrazom, odborným termínom s úzkym alebo obmedzeným rozsahom významu slova (texty publicistického štýlu musia byť zrozumiteľné širokému spektru príjemcov), ale aj slovám typickým pre hovorový štýl, teda pre bežné, neoficiálne, spontánne prejavy (prenikajú však do publicistiky emocionálneho typu, čiastočne aj do publicistiky racionálneho typu, vrátane nespisovných slov)“ (Gladiš, 2015, s. 20). Preto je pre nás relevantnou otázkou miera prenikania prvkov hovorovosti do verejných mediálnych komunikátov, ako aj hranica medzi oficiálnosťou a neoficiálnosťou textovej zložky mediálneho komunikátu. Ak máme uvažovať o oficiálnych komunikátoch, bolo by prinajmenšom užitočné nájsť a definovať hranicu medzi oficiálnosťou a neoficiálnosťou ako potenciálnymi determinantmi produkcie textu. Z pohľadu komunikačnej situácie je potrebné vnímať protikladné postavenie oficiálnosti (verejnosti) a neoficiálnosti (súkromnosti). V konotačnej paradigme oficiálnosti si totiž často predstavíme niečo strohé, úradné až skratkovité. Preto sa s oficiálnosťou primárne spájajú administratívne texty (v stratifikácii jazyka je to spisovný jazyk), ktoré majú verejný charakter. Za neoficiálne sa potom pokladajú súkromné prejavy familiárneho charakteru, ktorých štýlovým reprezentantom je hovorový štýl (v stratifikácii národného jazyka štandardná až subštandardná vrstva). Oficiálnosť, ako aj neoficiálnosť vnímame ako krajné body determinujúce štýl komunikátu a jeho vlastnosti, pričom si však uvedomujeme, že medzi nimi je variabilný priestor, v rámci ktorého sa naplňujú jednotlivé žánrové modely a tie spätne ovplyvňujú štýlový profil komunikátu.

Každý žánrovo a štýlovo zaradený komunikát by mal naplňovať atribúty príslušného modelu, pretože v prípade neopodstatneného kríženia dvoch pólov „hrozí riziko komunikačného neúspechu“ (Patráš, 1997, s. 9). V. Patráš vo svojich úvahách v súvislosti s posudzovaním stierania ostrých hrán a dopúšťania sa jazykových chýb vníma súvislosti širšie a konštatuje, že „v súčasnosti v slovenských podmienkach prakticky neexistuje všeobecne prístupný a rešpektovaný etalón ‚správneho‘ dorozumievania“ (ibid.). Kedysi táto funkcia prináležala kvalitnej beletrii, javiskovej reči, príp. zodpovedne spracovanej a medializovanej

publicistike. Hoci od uvedeného tvrdenia uplynuli dve celé desaťročia, zdá sa nám stále aktuálne. Vo verejnej komunikačnej sfére totiž stále nenachádzame komunikačné ideály, a to ani v priestore literatúry, ani v mediálnej oblasti.

V dobe, keď sa popri jazykovo-štylisticky korektných textoch môžeme stretnúť nielen so žánrovo hybridnými komunikátmi, ale vplyvom elektroniky sprostredkovanej komunikácie aj s nezrozumiteľnými, nesúrodými, sčasti až eklektickými prehovormi, je potrebné – práve v súvislosti s publicistickými textami – uvažovať o hraniciach prípustnosti v ich výrazovej zložke, a to predovšetkým s ohľadom na používanie lexikálnych prostriedkov. Dôvodom orientácie výskumu na lexikálnu rovinu je skutočnosť, že ide o percepcie markantnú zložku komunikátov, prostredníctvom ktorej je v žánroch publicistického štýlu stvárnené celospoločenské dianie.

3.

NORMY (NIELEN) V MEDIÁLNEJ KOMUNIKÁCI

3.1. Normy v publicistických prejavoch

Pri štruktúrovaní mediálneho komunikátu je určujúca nielen jeho štýlová príslušnosť a žánrové zaradenie komunikátu, ale aj zohľadňovaná norma ako súbor záväzných pravidiel všeobecného charakteru.

Norma ako ústredný pojem teórie jazykovej kultúry sa vymedzuje ako súbor jazykových prostriedkov, ktoré sú „jazykovým spoločenstvom pravidelne používané a považované za záväzné“ (Havránek, 1932). V rámci triády úzus – norma – kodifikácia má norma centrálné postavenie. Kým úzus, t. j. súbor prostriedkov používaných bez ohľadu na ich správnosť, aj kodifikácia, t. j. zachytenie výsledkov vedeckého pozn(áv)ania v slovníkoch a iných príručkách, majú materiálnu povahu, norma sa vymedzuje ako mentálny, t. j. kognitívny, jav. Normy sú uložené v mysli členov istého jazykového spoločenstva a majú funkciu regulovať to, čo sa môže, resp. nemôže používať v hovorených alebo v písaných komunikátoch.

Na chápanie noriem, ako aj na ich vývin malo vplyv vymedzenie štýlových noriem v 50. a 60. rokoch. Ich predmetom nie sú samotné jazykové prostriedky, ale spôsoby ich výberu. Štýlové normy zovšeobecňujú vzťah medzi jazykovými prostriedkami a pragmatickými činiteľmi, akými sú napr. adresát, funkcia komunikátu, forma prejavu, a teda celková komunikačná situácia. Štýlové normy sú variabilnejšie ako jazykové normy, a preto ich vo vzťahu k autorovi komunikátu možno hodnotiť ako „zhovievavejšie“. Variabilita štýlových noriem poskytuje hovoriacemu viac možností pri výbere výrazových prostriedkov, keďže sa pri nich uplatňujú iné kritériá ako iba spisovnosť – nespisovnosť, resp. jazyková správnosť – nesprávnosť. Najdôležitejším kritériom výberu jazykových prostriedkov je ich adekvátnosť vo vzťahu k funkcii komunikátu. Práve funkcia

komunikátu spolu s komunikačno-pragmatickým prístupom k jazyku, ktorý sa profiluje v lingvistike od 70. rokov minulého storočia, viedli k vymedzeniu komunikačných noriem.

Na problematiku noriem, vzťahy medzi nimi, ako aj na ich klasifikáciu v slovenskej lingvistike nazerajú jednotliví autori diferencovane. Zameriavajúc sa na štylistickú zložku jazykového systému, J. Findra (2004; neskôr 2013) ponúka delenie noriem na jazykové normy (v užšom chápaní gramatické normy), štýlové normy, komunikačné normy a normy spoločenského správania. Z jeho úvah vyplýva, že iba v dôsledku ich uplatňovania a dodržiavania sa zabezpečuje úspešný priebeh súkromnej i verejnej komunikácie. J. Dolník (2009) vo svojej koncepcii zostavil trichotomický model noriem, v rámci ktorého rozlišuje normy jazykové, rečové a komunikačné, pričom konštatuje, že normy jazyka sú špeciálnym prípadom sociálnej normy. K ich osvojovaniu dochádza v procese socializácie, a to spolu s rozvojom metajazykovej axiologickej kompetencie, t. j. schopnosti evaluačného vnímania jazykových prostriedkov. Ináč povedané, „normy jazyka sú súčasťou hodnotiaceho a hodnotového vnímania jazyka“ (ibid., s. 101).

Komunikačné normy obsahujú pravidlá komunikačného správania, ktoré jazykové spoločenstvo akceptuje v istých komunikačných situáciách ako záväzné (možno ich pomenovať ako situačné normy). Premietajú sa do nich normy spoločenského správania a očakávania, na pozadí ktorých jednotlivci vstupujú do komunikácie v určitých situáciách. Ich súčasťou sú aj pravidlá neverbálneho správania.

Rečové normy označujú pravidlá používania jazykových prostriedkov v závislosti od jazykového aj mimojazykového kontextu. Cez ich prizmu sa interpretujú jazykové výrazy včlenené do kontextu. Rečové normy zahŕňajú pragmatické normy, ktoré sú dôležité pri vyvodzovaní sémantických informácií zo súboru použitých jazykových prostriedkov, a štylistické normy, ktoré predstavujú vplyv štýlotvorných činiteľov na výber jazykových prostriedkov v súlade s hĺbkovou a povrchovou štruktúrou textu.

Jazykové normy zahŕňajú pravidlá používania prvkov jazykového systému, ktoré zaručujú ich výrazovú aj významovú identifikáciu v súlade s očakávaniami používateľov jazyka. Keďže jazyková norma súvisí so systémom jazyka, má charakter systémovej normy. Z nej vychádza posudzovanie správnosti prvkov

jednotlivých subsystémov (zvukového, gramatického, lexikálneho). K jazykovej norme prináleží aj sémantická norma, ktorá obsahuje pravidlá priradovania správneho významu jazykovým jednotkám (Dolník, 2009, s. 348 – 349).

Komplexnejší aktualizovaný pohľad na problematiku noriem nachádzame v encyklopedickom spracovaní češtiny, v ktorom I. Nebeská (2018) definuje jazykovú normu ako variantnú a implicitnú a vymedzuje ju v blízkom vzťahu k pojmom jazyk a jazykový systém. Zvyčajne sa norma chápe špecificky, tzn. že jazykové a rečové normy sú vnímané ako súhrn intuitívne akceptovaných pravidiel, ktoré sa podieľajú na regulácii komunikácie. Normy súvisiace s jazykom sú potom v inkluzívnom postavení k spoločenským normám. Aj v dôsledku toho spresňovanie regulačnej funkcie jazykových noriem odráža súvzťažnosť s komunikačnými normami, ale aj s pragmatickými faktormi. J. Homoláč a I. Nebeská chápu jazykové normy ako súbor charakteristík, ktorý hovoriaci priraduje jednotlivým jazykovým prostriedkom a pravidlám ich spájania (2000, s. 109), a to v súlade s diferencovanými komunikačnými situáciami.

Uvedený prehľad jednotlivých druhov noriem na jednej strane poukazuje na ich špecifický charakter a rozdielnu mieru uplatňovania, keďže štýlové a komunikačné normy sú v porovnaní so systémovými normami „tolerantnejšie“; na druhej strane len ich vzájomné pôsobenie zabezpečí tvorcom a príjemcom komunikátov prirodzený a plnohodnotný prenos mediálneho posolstva.

3.2. Uvoľňovanie noriem

Normy ako komponenty jazykového systému sú zasahované vlastnosťou pružnej stability, čo znamená že ich status quo sa prirodzene mení v dôsledku vývinových tendencií v jazyku. Zmenami vo vnímaní noriem sa zaoberá aj M. Horváth (2017), pričom sa opiera o konštatovanie, že prirodzenou vlastnosťou normy je jej časová variantnosť, čiže premenlivosť v čase. V dôsledku tohto kategoriálneho príznaku miera závažnosti, ako ani obsah normy nie sú nemenné, ale pôsobením rozličných okolností a nadindividuálnych faktorov sa norma kontinuálne vyvíja a posúvaním hranice na osi striktnosť – uvoľnenosť sa modifikuje. Autor vidí najvýraznejší zásah do noriem a ich pravidiel v dobe postmodernej, keď kultúra a myslenie, o ktorých môžeme u nás uvažovať približne od začiatku 90. rokov 20. storočia, priniesli postupne do verejného diskurzu odlišný

pohľad na spoločenské normy a konvencie, „pričom tradične sa tento posun vo vnímaní interpretuje ako dôsledok relativizácie až devalvácie tradičných hodnôt v duchu hesla: čo platilo v minulosti, dnes už neplatí, pretože je nemoderné, zbytočné, mŕtve“ (ibid., s. 12). V dnešnej dobe je často v popredí kvantitatívne hľadisko nad kvalitatívnym, výsledok je nadržaný tvorivému úsiliu a fikcia je stavaná nad realitu. Táto skutočnosť má negatívny dosah na komunikáciu, ktorá prirodzene reflektuje dianie okolo nás.

Vo vzťahu jazyka a štýlu, konkrétne v kontexte štýlových noriem, sa spomínaný odlišný prístup k normatívnosti (preskriptívnosti) manifestuje na viacerých úrovniach súčasne. Na jednej strane ide o zmenu v chápaní samotnej podstaty a funkcie normy, na druhej strane ide o jej uvoľňovanie až rozpad, čo súvisí s postupným zväčšovaním priepustnosti normy. Vo všeobecnosti sú jednotlivé štýlové normy prijímané členmi daného jazykovo-kultúrneho spoločenstva napriek tomu, že ich nedodržiavanie nie je nijako sankcionované. Tieto normy predstavujú určité obmedzenia pre používateľov daného jazyka, no zároveň slúžia ako regulačné mechanizmy používania jazyka, ktoré zabraňujú absolútnej svojvôli tvorcov komunikátov. V súvislosti so spoločenskými zmenami súvisiacimi s demokratizáciou, ktorá otvorila publikačný priestor v podstate všetkým, ktorí chcú písať (alebo aspoň niečo napísať), dochádza nielen k zmenám noriem samotných, ale aj k zmenám v ich vnímaní. Donedávna platné pravidlá a štýlové normy prestávajú autorom (nielen mediálnych) komunikátov vyhovovať, pretože môžu byť obmedzujúcim činiteľom pri slobodnom a tvorivom prístupe k štylizácii. Tento pocit vedie k opačnému efektu, pretože namiesto striktného dodržiavania príslušnej normy sa autori textov začínajú správať v kontradikecii s nimi, na pozadí čoho potom vyniká ich idiolekt a originalita rukopisu. Navyše originalita zvyšuje hodnotu produktu, a teda aj komunikátu ako produktu komunikačného aktu. V súčasnosti všeobecne „rezonuje postoj, že normy, konvencie, pravidlá, zákony existujú v spoločnosti nie preto, aby sa dodržiavali, ale práve naopak, aby sa obchádzali“ (ibid., s. 12). Cieľom našich úvah nie je posudzovať všetky konzekvencie nedodržiavania noriem, ale skôr poukázať na to, že porušovanie pravidiel minimálne nezabraňuje pohybu prvkov viazaných na určité funkčné jazykové štýly, naopak, občas ho dokonca podporuje.

Ak by sme mali uviesť poradie žánrov, prípadne štýlov, v ktorých dochádza k najvýraznejšiemu porušovaniu noriem, zrejme by sa na prvých miestach ocitli

útvary umeleckého a publicistického (žurnalistického) štýlu. V mediálnej komunikačnej sfére (aj v umeleckej literatúre) dochádza k výraznému modifikovaniu príslušnej štýlovej, a teda jazykovej, ale aj komunikačnej normy. Ako konštatuje M. Horváth, „proces uvoľňovania štýlovej normy prislúchajúcej k umeleckému, ako aj k publicistickému (žurnalistickému) jazykovému štýlu spočíva predovšetkým na kolokvializácii väčšinovej vzorky umeleckých a publicistických textov a následne na celkovej banalizácii ich obsahu i formy“ (ibid., s. 13). Pod kolokvializáciou pritom rozumieme nielen absolútne či pomerné zvyšovanie podielu hovorových slov v textoch oficiálneho a polooficiálneho charakteru, ale aj všetky prejavy eskalácie napätia medzi verejnými a súkromnými prejavmi, čiže medzi hovorenosťou a písanosťou (bližšie pozri Čmejrková – Hoffmannová a kol., 2011).

Postupy a spôsoby, ktorými dochádza k prenikaniu prostriedkov hovorovosti do iných textov, môžeme zaznamenať na jednotlivých rovinách jazyka. Používanie hovorových prostriedkov, napr. v beletrii a v textoch umeleckého štýlu, sa odráža v lexikálnej rovine textu, v ktorej môžeme nájsť väčší výskyt nespisovných, slangových, tabuových a subštandardných slov, ako aj nápadných emocionálno-expresívnych lexikálnych štýlém a prevzatých, zväčša anglických slov, „čo v kombinácii s celkovou provokatívnosťou, drsnosťou, agresívnosťou až cynickosťou zobrazenia pertraktovaných tém výrazne posúva hranice vkusu a zásadne modifikuje štýlovú normu umeleckej literatúry – beletrie“ (Horváth, 2011, s. 13).

Podobné tendencie vnímame ako čitatelia, diváci či poslucháči pri percipovaní mediálne spracovávaných informácií, ktoré sú z pohľadu jazykového stvárnenia kolokvializované. Zmenami jazyka sa ruka v ruke mení aj štýl súčasnej žurnalistiky – publicistiky aj spravodajstva. Dôkazom zmien v tlači – novinovej i časopiseckej – sú samotné texty rozličných útvarov a žánrov, ako aj ich titulky ako najexponovanejšia textová časť; v televízii ide o rôzne moderované programy – správy, diskusie, zábavné relácie a i.; v rozhlase v podstate o všetky vysielané programy okrem hudobnej zložky. Špecifickým publikačným priestorom je elektronické prostredie.

Výrazný vplyv na uplatňovanie a „uvoľňovanie“ noriem má internet, ktorý sa stal rovnako rýchlym a dostupným médiom s množstvom funkcií. Mnohé komunikáty (prevažne v dialogickej forme) v prostredí internetu sú charakterizované

konverzačnou uvoľnenosťou, neformálnosťou až ľahostajnosťou a sú zároveň rýchlo prístupné cieľovému príjemcovi. Vplyvy informačno-komunikačných technológií na písané komunikáty vníma aj M. Sedláková (2017) a, zameriavajúc sa na prítomnosť prvkov charakteristických pre ústne komunikáty v písomnej komunikácii (napr. nadužívanie diakritiky, používanie emotikonov ako náhrady gestikulácie a mimiky), konštatuje, že písané komunikáty majú v súčasnosti „znaky hovorovosti, akými sú napríklad situačnosť, tendencia k stručnosti, ale aj všeobecnosť a približnosť vo vyjadrovaní“ (Sedláková, 2017, s. 34). Vo všeobecnosti dochádza k zníženiu stupňa oficiálnosti prejavov a k zmenám v spôsobe poskytovania informácií. Zaužívané pravidlá, vnímané ako stereotypy, sa narušujú. Inventár vyjadrovacích prostriedkov sa obohacuje o lexiku hovorového štýlu, čo sa však netýka len jazykových prostriedkov. Autori preberajú všetky prvky charakteristické pre tento štýl s cieľom narušiť, resp. zrušiť oficiálnosť vyjadrenia subjektívizujúcimi prostriedkami, niekedy až explicitným emocionálnym vyjadrovaním, čím sa percipientovi spolu so samotnou informáciou sugestívne podsúva aj odporúčané stanovisko k udalosti.

Pravdaže, miera subjektívizácie čiastočne závisí od typu média – býva výrazne vyššia v printových bulvárnych médiách a menej výrazná v médiách mienkotvorného typu. Výnimkou však nie je ani spravodajstvo či publicistika vo verejnoprávnom médiu. Hoci to priamo nesúvisí s jazykom, spravodajstvo – predovšetkým jeho obsah – je kontrolované aj záujmovými skupinami, a preto nemožno očakávať výlučnú objektivitu ani v spôsobe zobrazovania spoločenského, najmä politického diania. Zbližovaním jazyka bulvárnej a mienkotvornej tlače sa zároveň zastiera rozdiel v ich podstate. To, kde sú hranice tohto približovania, musí overiť čas, no neodškriepiteľne sa tým potvrdzuje dynamika mikrosveta žurnalistiky. Okrem samotného komunikátu nemenej dôležitú úlohu v komunikačnom reťazci zohrávajú percipienti (čitatelia, poslucháči, diváci), ktorí v spätnej väzbe kladú prekážky takejto uvoľnenosti. Dokonca už ani na sociálnych sieťach v interpersonálnej komunikácii súkromného, neverejného charakteru často nie je tolerované porušovanie jazykových ani komunikačných noriem, o čom svedčia mnohé reakcie ľudí v komentároch k článkom; dokonca aj vtedy, ak sú diskutéri sami ich porušovateľmi („*Ty co nevieš písať začni radit*

*prezidentovi. Radšej sa nauc vetnu stavbu aby si clovek o tebe nemyslel ze si baca.*⁴³).

K naznačenej problematike jazykových, štýlových, komunikačných, resp. rečových noriem možno dodať, že je stále aktuálna a úzko prepojená s písanými aj hovorenými komunikátmi. Preto aj v mediálnej oblasti vyvstáva otázka miery ich akceptovania, uplatňovania, ale aj uvoľňovania. V tejto súvislosti M. Horváth dospel vo svojom uvažovaní k názoru, že „za spomínanou neštandardnosťou podmienok fungovania jazyka sa skrýva vcelku bežná a pochopiteľná pohodlnosť používateľov, ktorí nechcú strácať čas hľadaním optimálnych výrazových možností v príslušnej komunikačnej situácii, ale uspokojia sa hneď s prvou či najjednoduchšou alternatívou, ktorú im jazyk, resp. ich individuálne jazykové schopnosti a zručnosti ponúkajú“ (ibid., 2017, s. 15). Nazdávame sa, že uvedené konštatovanie odráža pomerne zjednodušený pohľad, keďže by bolo primerané diferencovať medzi pohodlnosťou a napr. obmedzenou slovnou zásobou autorov komunikátov, prípadne ich idiolektom. Navyše funkčné uvoľňovanie štýlových noriem môže byť menej nápadné ako porušovanie jazykových noriem, prípadne gramatických pravidiel. Aj v uvedených súvislostiach je naším zámerom zmapovať uvoľňovanie noriem v mediálnych komunikátoch, a to analýzou lexikálnych hovorových prostriedkov, ktoré môžu byť sčasti funkčne, no niekedy neopodstatnene používané.

3 Reakcia v diskusii k článku na internetovej stránke (Zdroj: www.sme.sk).

4.

CHARAKTERISTIKA MEDIÁLNYCH KOMUNIKÁTOV

4.1. Vlastnosti textov publicistického štýlu

Publicistický štýl je charakterizovaný špecifickou vrstvou – v poslednom období pomerne heterogénnych – výrazových prostriedkov, ktoré cez tematickú zložku komunikátu odrážajú spoločenské dianie. Oproti stabilnému inventáru prostriedkov sú prítomné aj premenlivé prvky, čoho dôsledkom je výrazová nehomogénnosť textov tejto štýlovej vrstvy. Pri výbere lexikálnych jednotiek dochádza k prelínaniu aspektov ako spisovnosť a nespisovnosť (nespisovné výrazy bývajú v písaných komunikátoch graficky odlišené), prípadne neutrálnosť a štylistická príznakosť (napr. hovorovosť, knižnosť), ale aj k prenikaniu prvkov predurčených na ústnu komunikáciu do písaných prejavov. Výber vyjadrovacích prostriedkov sa v textotvornom procese prispôsobuje základným funkciám komunikátu a spolu s ostatnými štýlotvornými činiteľmi determinuje jeho jazykovú povahu.

Jazykový materiál je odrazom existencie protichodných tendencií a vlastností usporiadaných v dichotomických zoskupeniach. Pri opise výrazových prostriedkov vychádzame z koncepcie E. Minářovej (2011), ktorá sa zameriava na vlastnosti žurnalistických komunikátov. Keďže oblasť žurnalistiky je vnímaná ako doména publicistických prejavov, uvedené vlastnosti nachádzajú svoje uplatnenie aj v textoch publicistického štýlu.

a) Automatizácia a aktualizácia⁴. Žurnalistické texty sa vyznačujú výrazovou rozmanitosťou a zároveň nestrojenosťou výrazu. Cez dvojpolové rozčlenenie

4 Pojmy aktualizácia a automatizácia vniesol do jazykovedy B. Havránek. „Automatizáciou rozumieme také používanie jazykových prostriedkov, a to buď izolovaných, alebo vzájomne spájaných, aké je obvyklé, totiž také, že výraz sám nebudí pozornosť, vyjadrenie po stránke jazykovej formy sa deje a je prijímané ako konvenčné. Aktualizáciou, naopak, rozumieme

výrazových prostriedkov sa tak v textoch uplatňuje jednak tendencia po stabilite a nemennosti a jednak tendencia po ozvláštnení výrazu. Používanie ustálených a stereotypne sa opakujúcich výrazov takmer mechanicky svedčí o procese automatizácie jazykového vyjadrovania, príznačného pre žurnalistiku. Oproti nemu prebieha proces aktualizácie, ktorý je spôsobený tesnou spätosťou výrazových prostriedkov so spoločenskou situáciou. Na základe uvedených tendencií môžeme jazykové prostriedky rozdeliť do dvoch skupín:

- jazykové prostriedky stále, nemenné, stereotypne sa opakujúce, automatizované,
- jazykové prostriedky nové, premenlivé, štýlovo aktualizované a aktualizujúce, výrazne štýlovo aktívne, ozvlášťujúce text.

Medzi týmito skupinami nie je pevná hranica, čo je z nášho pohľadu prirodzené, keďže v závislosti od konkrétneho útvaru, resp. žánrového zaradenia textu sa môže meniť pomer výrazových prostriedkov z jednotlivých skupín. V publicistickom štýle v súvislosti s reflektovaním dobového diania zaznamenávame istú formalizáciu jazyka, v rámci ktorej časť publicizmov minulého obdobia vždy prechádza do ďalšieho, ináč povedané, v lone starého vyrastá nové. Môžeme sledovať obmieňanie stabilizovaných výrazových prostriedkov, ktoré sa javia ako stále a súčasne ako premenné, a preto hovoríme o ich dvojpólovosti. V žurnalistickom vyjadrovaní dochádza k vývinu štýlu a k zmenám v štýlových vrstvách. Stabilné sa mení na premenné a naopak. Súčasne dochádza k aktualizácii vyjadrenia, teda k vzniku nových výrazových prostriedkov, ktoré pokladáme za štýlovo aktívne.

Zmeny výrazového aparátu v publicistickom štýle v súvislosti s procesmi automatizácie a aktualizácie možno pokladať za jeden z jeho základných štýlových rysov. Oba procesy sa prelínajú, aktualizované prostriedky sa uštalujú a tie automatizované môžu opäť podstúpiť novú aktualizáciu. V súvislosti s automatizáciou prostriedkov hovoríme o modelovosti vyjadrenia publicistického textu. Modelovosť sa realizuje v štylizácii aj v kompozícii, a to nielen v súvislosti

použitie jazykových prostriedkov takým spôsobom, že samo budí pozornosť a je prijímané ako neobvyklé, ako zbavené automatizácie, disautomatizované, napríklad živá básnická metafora (na rozdiel od lexikalizovanej, ktorá je automatizovaná)⁴ (Havránek, 1932, s. 52 – 53). Uvádzané pojmy však B. Havránek ešte nevzťahuje na štýl žurnalistický ani na jeho čiastkové štýly – spravodajský alebo publicistický.

s jazykovým materiálom. Keďže mnoho textov (článkov, správ, krátkych reportáží) vzniká v pomerne krátkom časovom úseku, práve modelovosť spôsobu vyjadrovania, plynúca z prebiehajúcich procesov automatizácie vyjadrenia, pomáha ich autorom. Modelovosť je zároveň znakom usporiadania jednotlivých článkov, ich rozsahu a umiestnenia, dokonca má vplyv aj na kompozíciu textu. V televízii a v rozhlase spočíva v pravidelnom slede informácií z domova a zo sveta, v ustálenej kompozícii moderovaných publicistických programov, napr. v diskusných reláciách a pod. Automatizované modely sú však v kontradikcii s persuzívnou funkciou, pretože nepodnecujú záujem príjemcu, v dôsledku čoho dochádza k cieľavedomému porušeniu modelovosti zo strany autora. Ako konštatuje E. Minářová, „tendencia k vyjadrovaniu stabilizovanému, automatizovanému, ale súčasne i tendencia k vyjadrovaniu novému, neustále obmieňanému, aktualizovanému – to všetko prispieva k ovplyvňovacej, získavacej, uvedomovacej a agitačnej funkcii žurnalistiky“ (2011, s. 189). Dynamizujúce procesy relatívne stabilného výrazového stvárnenia sú osobitým javom charakteristickým pre celú oblasť žurnalistiky, a teda aj pre texty publicistického štýlu.

b) Hovorovosť a knižnosť. Povrchová modelová štruktúra každého textu je determinovaná rozličnými faktormi, pôsobiacimi v komplexnosti a symbióze. Ako najvýraznejšie sa javia rozdiely spočívajúce v opozícii knižnosť a hovorovosť. Štylistické teórie už tradične uvádzajú spätosť hovorových lexikálnych jednotiek s hovorenou komunikačnou sférou, ako aj spojitosť knižných prostriedkov s písomnými prejavmi, hoci uvedené dichotómie nie sú absolútne.

Knižnosť a hovorovosť patria k štylistickým príznakom jazykových prostriedkov. Podľa M. Jelínka (2006) sa štylisticky príznakový prostriedok používa v takých komunikátoch, kde je príznak potrebný alebo aspoň tolerovateľný. Protiklad hovorovosti a knižnosti sa uplatňuje v textoch všetkých funkčných jazykových štýlov, ale s rôznou intenzitou. Niektoré sú viac knižné, iné viac hovorové. Hovorovosť a knižnosť ako príznaky jazykových prostriedkov alebo ako prevažujúce vlastnosti celého textu sú prepojené nielen s formou textu (písaná – ústna), ale aj s celou komunikačnou situáciou, kontextom, mierou subjektivity a oficiálnosti. Zvlášť oficiálnosť prejavu, v niektorých prípadoch spojená so slávnostnou situáciou a s okázalosťou komunikačného aktu, vedie k presýteniu komunikátov knižnými prvkami (publicistické, príp. rétorické prejavy).

Žurnalistika je jedna z oblastí, v ktorej sa môžu popri neutrálnych výrazových prostriedkoch vedľa seba vyskytovať prostriedky knižnosti aj prostriedky hovorovosti. Protikladnosť je totiž príznačná vlastnosť niektorých žánrov publicistického štýlu. V spravodajských a publicistických textoch dochádza ku koexistencii jazykových prostriedkov s konkurenčnými príznakmi, čím sa zároveň hranice štýlovej čistoty stierajú, resp. prelínajú.

Ak sa zameriavame na hovorovosť, nachádzame ju predovšetkým na lexikálnej rovine textov. Prejavuje sa v používaní hovorových neobrazných, ale aj obrazných, t. j. frazeologických prostriedkov, parémií a expresívnych slov, často kolokviálnych alebo až nespisovných výrazov. Tieto jednotky sa v komunikátoch vyskytujú vedľa neobrazných, neutrálnych a spisovných lexém. Zo strany tvorcov textov – najmä v oblasti produkcie analytických žánrov – ide o zámer, a teda hovoríme o funkčnej koexistencii výrazových prostriedkov (bližšie pozri Minářová, 2011). Ku koexistencii dochádza aj pri využití inej príznakovej dichotómie či pri prenikaní prvkov iného štýlu.

c) *Spisovnosť a nespisovnosť*. Jedným z predpokladov spravodajských a publicistických žánrov ako zdroja informácií je kultivované vyjadrovanie v rámci textového spracovania informácií, preto by ich autori mali používať výhradne spisovnú podobu jazyka. Všetky výrazové prostriedky za hranicu spisovnosti sú vnímané ako nevhodné a príznakové, hoci v niektorých žánroch môžu nadobúdať funkciu štýlovo aktívnych prvkov. Aj keď je výskyt nespisovných prostriedkov častejšie spájaný predovšetkým s hovorenými prejavmi, keďže ide o spontánne, často ad hoc produkované komunikáty (nepripravené, čiastočne pripravené), nespisovnosť sa môže prenášať aj do písaných (pripravených) mediálnych komunikátov. V textoch môžu byť použité také jazykové prostriedky, ktoré nie sú kodifikované ako spisovné, ale sú súčasťou jazykového úzu a v procese vývinu jazyka sa mení ich status. Nespisovnosť (v zmysle používania nespisovných prvkov) sa prejavuje nielen na lexikálnej rovine, ale aj v gramatickom systéme výrazovej zložky textu a v hovorených komunikátoch aj na úrovni zvukovej realizácie prejavu. Odchýlky od spisovnosti môžu byť motivované aj nemotivované.

Motivovaná nespisovnosť je funkčná, vedomá a zámerná a jej výskyt je čoraz častejší. Väčšinou ide o jav realizovaný na lexikálnej rovine, pričom autor môže signalizovať použitý nespisovný výraz graficky, hoci to nie je pravidlo.

Takto však dosahuje svoj zámer výraznejšie. Napr. v úvodzovkách sú často slangové výrazy alebo subštandardné výrazy. Dôvodom na použitie nespisovného (alebo aj štylisticky príznakového) prvku môže byť:

- navodenie autenticity v záujme hodnoverného odrazu situácie – ide o priblíženie konkrétnej sféry alebo prostredia (*kancel, decák, obchodák*), prípadne dobového kontextu (*eštebák, bachar*);
- expresivita, prípadne intenzifikácia vyjadrenia – nespisovnosť podčiarkuje expresivitu vyjadrovania (*štamgast, papaláš, kočirovať*);
- ekonomizácia, resp. úspora výrazu – ide o univerbizované výrazy (*jazykovka, jóbovka, dospelák, neziskovka*), uplatňované na základe úzu;
- zámerná aktualizácia jazykom – okrem lexikálnych jednotiek môžu byť využité morfológické prostriedky, napr. gradácia (*medailovejšia sezóna, svetovejší výkon*);
- rozkolísanosť, resp. neustálenosť terminológie v príslušnom odbore – najmä v populárno-odborných textoch alebo v športovej žurnalistike (*dorážačka, prelínačka*) s cieľom vyhnúť sa širšiemu opisu (ibid., 193 – 196).

Hoci v uvedených prípadoch ide o motivované prostriedky, dôležitá je ich konfrontácia s predpokladanými postulátmi jazykovej kultúry v rámci publicistických žánrov.

Nemotivovaná nespisovnosť znamená použitie nespisovného prostriedku neúmyselne a bez predchádzajúceho autorovho zámeru. Väčšinou súvisí s neovládaním pravidiel spisovného jazyka a realizuje sa dominantne v morfológickej, resp. syntactickej zložke komunikátu. Ide o použitie nekorektných tvarov slov, resp. o gramaticky nekorektné konštrukcie, ako anakolút, kontaminácia či zeugma. V rámci syntaxe často dochádza k prenikaniu hovorových prostriedkov do oficiálnej sféry žurnalistickej komunikácie. Nemotivované je aj použitie nespisovných lexikálnych prostriedkov (*krabica, zbytok, dopad* a i.), i keď treba mať na zreteli napätie medzi dynamickou normou a statickou kodifikáciou (napr. slovo *krabica* ako subštandardná lexéma v súčasnej kodifikácii v PSP, resp. v KSSJ; slovo *krabica* ako spisovná lexéma v SSSJ).

Z uvedeného delenia vyplýva, že prijateľná – hoci v obmedzenej miere – je výlučne motivovaná, teda funkčná nespisovnosť. Aj tu je dôležité vychádzať zo žánrových parametrov textu – výskyt nespisovnosti narastá od publikovaného

spravodajstva smerom k vyššej frekvencii v subjektívizovaných komentároch a editoriáloch, prípadne v článkoch s podobnou funkciou.

d) Presnosť a približnosť. Efektívne prúdenie informácií a ich neustále aktualizovanie v prepojenosti na spoločenské dianie je dôležitým predpokladom vzdelanostného a odborného vývoja človeka a jeho myslenia. Na odovzdávaní informácií sa vo veľkej miere v súčasnosti podieľajú práve médiá. Primárnym kritériom spracovania akýchkoľvek informácií majú byť objektivita a pravdivosť. Žurnalisti sa často snažia o objektivizáciu informácií a zároveň príjemcovia mediálnych obsahov objektivitu očakávajú. Čitatelia, diváci aj poslucháči žiadajú presné, konkrétne, reálnymi informáciami podložené komunikáty, čo ich autori väčšinou plnia uvádzaním presných časových a priestorových faktov, ale tiež príčinných a iných súvislostí spolu s uvedením ich zdroja. Na druhej strane možno v komunikátoch nájsť nepresné informácie a v takomto prípade často absentuje aj ich zdroj, a to z rôznych príčin – buď žurnalista sám nepozná zdroj a nepokladá za dôležité overovať ho a zisťovať o ňom viac, alebo ide o zámerne zatajenie zdroja (väčšinou pri vážnych spoločensky aktuálnych témach). Takto sa oproti sebe dostávajú dve tendencie – na jednej strane presnosť, na druhej strane neurčitost' a teda približnosť. Jedným z výrazových prostriedkov „zneurčítovania“⁵ obsahu je nadužívanie abstrákt (slov s nadmernou extenziou) namiesto pojmov pomenúvajúcich konkrétne subjekty (*dobře informované zdroje, neznámý zdroj, verejnosť, čitatelia...*). Často uplatňované neurčité vyjadrenia sa začínajú v podobných opakujúcich sa situáciách používať akosi automaticky až rutínérsky. Príjemca vníma stereotypné formulácie ako žurnalistické frázy, ktorými sa síce urýchľuje a uľahčuje komunikácia, no jej výpovedná hodnota klesá. Na približnosti vyjadrovania sa podieľajú aj špecifické parentézy, charakteristické pre spravodajské aj publicistické texty, ktorými sa akoby len mimochodom poznamenáva, kto alebo čo je zdroj informácie (*ako uviedol náš zdroj, ako sa bežne uvádza*). Odklon od presnosti je spôsobený tiež použitím modálnych prísloviak (*možno*), neurčitých zámen (*niektorý, niekto*), niektorých častíc (*azda, vari*) a pod.

5 Tento okazionalizmus je inšpirovaný českým pomenovaním javu, keď sa v žurnalistike objavujú abstraktá so širokým a všeobecným významom a s relatívne menšou presnosťou. Uvedený spôsob pomenovania možno charakterizovať ako „zneurčítění propozice v žurnalistické komunikaci“ (Chloupek, 1978).

4.2. Lexikálne štýlémy

Pri identifikácii výskytu jazykových prostriedkov v komunikátoch vychádzame z pragmatickej klasifikácie štýlém J. Findru (2004), v ktorej sú zachytené systémové vzťahy medzi stylistickými makroparadigmami. Ide predovšetkým o 3 známe protiklady vo vzťahu k vymedzeniu jazykových jednotiek, a to 1. bezpríznačnosť – príznakovosť, 2. nociónálnosť – emocionálnosť/expresívnosť a 3. neutrálnosť – stylistická zafarbenosť. V makroparadigme bezpríznačových lexikálnych štýlém sa zoskupujú lexikálne prostriedky, ktoré možno používať neobmedzene vo všetkých ústnych aj písomných prejavoch. Zároveň sú to nociónálne a neutrálne slová, ktoré vstupujú do textovej štruktúry so svojim základným, prípadne sémanticky derivovaným, vecným významom. Ich dominantnou funkciou je priamo pomenovať predmety, vlastnosti a deje mimojazykovej skutočnosti. Patrí k nim väčšina slov z jadra slovnej zásoby. Bezpríznačové pomenovania predstavujú základnú vrstvu lexikálnych prostriedkov vo všetkých funkčných jazykových štýloch. Podieľajú sa na budovaní vecnovýznamového základu každého textu, a preto sú nositeľmi jeho obsahového zamerania. Keďže ide o priamy pomenovací vzťah, expedient prostredníctvom bezpríznačových lexém nemôže vyjadriť subjektívny postoj k pomenovanej veci. Ich textovým uplatnením sa vytvára bezpríznačová rovina textu, na ktorej pozadí sa funkčne exponuje stylistická hodnota emocionálno-expresívnych pomenovaní. Takýto charakter by mali mať aj oficiálne mediálne komunikáty, ktorých cieľom je v prvom rade sprostredkovať reálne dianie.

Ako už vyplynulo z predchádzajúcej charakteristiky, aj neutrálne lexémy sú typickými prostriedkami bezpríznačovej lexiky, teda platí, že každé bezpríznačové slovo je zároveň aj stylisticky neutrálne. Na druhej strane makroparadigma nociónálnych lexém má osobitné postavenie. Jednak je s paradigmou bezpríznačových a neutrálnych pomenovaní vo vzťahu totožnosti, jednak medzi nociónálnymi štýlémami sú popri citovo neutrálnych slovách aj slová stylisticky príznakové. J. Findra (ibid.) túto skutočnosť vysvetľuje tak, že slovo do textu síce vstúpi so svojim holým vecným významom, no jeho funkčné uplatnenie je štýlovo obmedzené. Týmto spôsobom sa makroparadigma nociónálnych štýlém prepája s makroparadigmou stylisticky zafarbených a príznakových slov. Lexikálne jednotky s príznakom sa využívajú iba v istých typoch textov; ide

totiž predovšetkým o odborné slová (terminologické pomenovania), žurnalizmy, kancelarizmy a cudzie slová. Do makroparadigmy emocionálno-expresívnych lexikálnych štýlém patria také slová a slovné spojenia, ktoré v texte na seba upozorňujú svojou zvukovou, tvarovou, sémantickou alebo kontextovou nápadnosťou. Na nociónálnu zložku sa navrstvuje expresívna zložka. Prostredníctvom expresívnych slov expedient môže vyjadriť svoj subjektívny postoj, resp. implicitne môže hodnotiť obsahovú zložku výpovede. „Vstup expresív do textu sa totiž spravidla pociťuje ako isté narušenie až deformácia bežných vyjadrovacích postupov“ (Findra, 2004, s. 25). Prítomnosť nápadných slov (napr. slangu) je v komunikátoch s verejným či oficiálnym charakterom nežiaduca. S expresívnosťou sa neodmysliteľne spája emocionálnosť, a preto každé emocionálne slovo je zároveň expresívne (dodajme, že nie každé expresívne slovo je zároveň emocionálne). Emocionálne pomenovanie slúži ako prostriedok na vyjadrenie citového vzťahu k pomenovávanej skutočnosti. Expedient môže „diferencovane odtieňovať svoj citový vzťah k obsahu jazykového prejavu alebo k jeho časti a prípadne aj k adresátovi prejavu“ (ibid.).

Medzi štylisticky príznakové pomenovania patria také slová, ktoré sa používajú len v určitých komunikačných sférach spoločenského styku. Svoju štýlovú hodnotu nadobúdajú na pozadí kontrastu a funkčnej špecifikácie vo vzťahu k bezpríznačným výrazovým prostriedkom. Príznačkové lexikálne jednotky sú preto viazané predovšetkým na bežné hovorené jazykové prejavy v súkromnom styku, no svoje uplatnenie nachádzajú aj v umeleckých či publicistických textoch. Znovu tu však musí byť zachovaná miera a funkčnosť použitia príznačového výrazového prostriedku, a to s ohľadom na tému, komunikačnú situáciu a komunikačný zámer. V makroparadigme štylisticky zafarbených štýlém sú také pomenovania, ktoré sú s ohľadom na jednotlivé zložky štýlových vrstiev príznačkové. Ich výber a textové uplatnenie závisia aj od konkrétneho žánru. Štylisticky zafarbené lexikálne štýlémy môžu byť buď nociónálne, alebo expresívne. Prínajmenšom sa tak potvrdzuje skutočnosť, že jednotlivé makroparadigmy sú navzájom funkčne prepojené. V prienikovej množine makroparadigmy nociónálnych pomenovaní a makroparadigmy štylisticky zafarbených slov sú spoločné lexikálne jednotky, ako termíny, žurnalizmy, resp. publicizmy, kancelarizmy a cudzie slová. V publicistických žánroch sa okrem príznačných lexikálnych prostriedkov môžeme stretnúť s prítomnosťou hovorových prvkov.

Kolokvializáciu výrazovej sústavy môžeme vnímať ako dôsledok vplyvu hovorených komunikátov na písané prejavy.

4.2.1. Publicizmy

Hoci nosným zámerom predloženej publikácie je overovanie výskytu netypických lexikálnych prostriedkov v textoch publicistického štýlu, pokladáme za potrebné charakterizovať aj výrazové prostriedky typické pre publicistický štýl. V jeho žánroch je totiž očakávaný, ba priam žiaduci výskyt tzv. žurnalizmov, resp. publicizmov. Publicizmy môžeme definovať ako pojmové „intelektuálne“ slová, ktoré sa bežne vyskytujú v textoch reflektujúcich spoločensko-politické dianie (napr. *opatrenie, kampaň, posolstvo, národ, stratégia*). Okrem oficiálnej sféry prenikajú do súkromného komunikačného prostredia, čím sa stiera ich štylistická výlučnosť (zafarbenosť a príznakovosť), ktorá súvisí s ich úzkou spätosťou s publicistickými komunikátmi. Publicizmus sa teda môže stať súčasťou bežnej slovnej zásoby. J. Findra (2004) hodnotí tento pohyb ako súvislosť s napätím medzi aktualizáciou a automatizáciou textu. Podobné napätie možno vidieť medzi multiverbizovanými pomenovaniami typu *spotrebiteľská obec, spotrebná daň* a ich univerbizovanými variantmi (*spotrebitelia, daň*). Niektoré lexikálne jednotky sa dostanú na úroveň klišéovitých výrazov s heterogénnou povahou na pomedzí viacerých štýlov, napr. odborného (*trend, efektívny, tendencia*) a hovorového (*lavica, pravica, tlačovka*).

Na makroparadigmu štylisticky zafarbených slov sa viažu mikroparadigmy hovorových slov, familiárnych slov, dialektizmov, slangových slov, argotizmov, profesionalizmov, zastaraných slov, historizmov, neologizmov, poetizmov a biblizmov. Uvedené prostriedky majú vždy príznak expresívnosti, ktorý má svoje funkčné uplatnenie v konkrétnom žánri. V rámci dynamizácie jazyka môže dôjsť k oslabeniu príznaku expresívnosti natoľko, že sa lexéma stáva nociónálnym a bezpríznakovým pomenovaním, čím zároveň nadobúda potenciál funkčného uplatnenia vo všetkých typoch komunikátov.

4.2.2. Kolokvializmy

Hovorové slová (označované aj ako kolokvializmy⁶) tvoria základnú zložku v slovnej zásobe hovorového štýlu. Ide o inventár príznakových jazykových jednotiek, ktoré sú používané predovšetkým v „ústnych jazykových prejavoch súkromného styku“ (Findra, 2013, s. 55). J. Dolník (2007) hodnotí kolokvializmy ako prvky z hovorovej štýlovej vrstvy jazyka, pričom zdôrazňuje ich spisovnosť. Autor zároveň poukazuje na skutočnosť, že hovorovosť je možné vnímať v užšom aj v širšom zmysle. V užšom chápaní sa spája s termínom hovorový štýl, kým v širšom chápaní sa interpretuje v súvislosti s termínom bežný hovorený jazyk. Na jednej strane teda ide o štýlovú vrstvu, na druhej strane o jazykovú formu, ktorá sa uplatňuje v bežnej dorozumievacej sfére a zahŕňa nielen spisovné, ale aj nespisovné výrazové prvky (napr. slang, nárečie).

V súvislosti s kolokvializmami J. Findra (2013) vymedzuje vlastnosti ako spontánnosť, súkromnosť, dialogickosť, neoficiálnosť a situačnú zakotvenosť v prejave. Autor konštatuje, že kým v ústnych súkromných komunikátoch sú kolokvializmy typickými výrazovými prostriedkami, v písaných textoch, predovšetkým vedeckého, odborného či administratívneho charakteru, sa nepoužívajú. S týmto tvrdením nemožno absolútne súhlasiť, keďže výskumom dokazujeme prítomnosť kolokvializmov práve v písaných textoch, hoci prevažne ide o žánre publicistického štýlu.

Na pozadí vlastnosti neoficiálnosti J. Dolník uvádza, že protiklad oficiálnosť vs. neoficiálnosť (napr. *kardiológ – srdciar; priemyselná škola – priemyslovka*) nemusí automaticky signalizovať opozíciu nehovorovosť vs. hovorovosť (napr. *beh na 100 m – šprint*). Ak sa výraz deoficializuje tak, že dôjde k jeho modifikácii alebo nahradeniu iným výrazom, je tento proces deoficializácie často spätý s kolokvializáciou, prípadne so slangizáciou, čo sa v konečnom dôsledku môže prejavovať „zneutrálením hovorového náprotivku oficiálneho výrazu“ (2007, s. 188). Za deoficializáciu kolokvializáciou možno pokladať napr. nahrádzanie spojenia *zasadacia sieň* výrazom *zasadačka*, ktorý v KSSJ nemá kvalifikátor hovorovosti (v porovnaní so SSJ, kde sa výraz *zasadačka* vnímal ako hovorový), alebo nahrádzanie spojenia *panelový dom* výrazom *panelák*, ktorý má

6 Kolokvializmus je „slovo, vyjadrovací prostriedok jazyka používaný v bežnej, hovorenej (ústnej) komunikácii, hovorový výraz, hovorové slovo“ (SSSJ, 2011, s. 653).

kvalifikátor hovorovosti (hovor. v SSJ aj v KSSJ). V oboch uvedených prípadoch dochádza popritom k univerbizácii ako sprievodnému javu a zároveň spôsobu obohacovania lexiky hovorového štýlu. Súčasne treba pripomenúť, že nie každá univerbizácia automaticky vedie ku kolokvializácii, a preto nie je spätá len s hovorovými výrazovými prostriedkami.

Pokiaľ ide o používanie hovorových slov v písomných či ústnych komunikátoch, J. Dolník v tejto súvislosti uvažuje o „znižovaní nákladnosti“ (2007, s. 189), keďže v bezprostrednej komunikácii sa uplatňujú predovšetkým hovorové výrazy. Skúmaním písaných textov sa však ukazuje, že „menej nákladné výrazy“ (ibid.), ako ich označuje autor, sa uplatňujú aj v pripravených a verejných komunikátoch. Na časovej osi ide skôr o neologizmy (*cédečko*, *kupónka*, *surfovať*) než o archaizmy (*fertucha*, *fercovat'* a i.), a ako vyplýva z výskumu, ich výskyt nie je rušivý vo vzťahu k sémantike výrazu a nemá ani negatívny dosah na percepciu komunikátu. Kolokvializácia na lexikálnej rovine nemusí byť nežiaducim procesom, napokon na uplatniteľnosť kolokvializmov poukazujeme na pozadí ich výskytu v reálnych textoch prevažne publicistického štýlu.

5.

MEDZI HOVOROVOSŤOU A HOVORENOSŤOU

V súvislosti s problematikou kolokvializácie komunikátov sa ukazuje ako nevyhnutné charakterizovať pojmy, ktoré sú späté s týmto procesom. Keďže hovorové slová sa primárne uplatňujú v hovorených prejavoch, ale aj v písaných komunikátoch hovorového štýlu, zdá sa nám potrebné definične vymedziť hovorovosť a hovorenosť, ktoré sa významovo často zamieňajú, pretože sú vnímané ako synonymné. V niektorých teoretických koncepciách sa dokonca popri pojmoch hovorovosť a hovorenosť v totožnom význame uvádza aj pomenovanie hovorový štýl.

Hovorený ako adjektívum (pôvodne tvar trpného prídavného slovesa *hovorit*) je taký, „ktorý je vyjadrený zvukovo, ústny: *hovorená reč; h. prejav; hovorená podoba spisovnej slovenčiny* (SSSJ, 2011, s. 160). Ide teda o spôsob realizácie rečového prejavu, ktorý môžeme charakterizovať ako slovný, orálny či ústny. Za protipól ústnych komunikátov pokladáme prejavy realizované v písomnej podobe. Jazykovým výrazom hovorový označujeme napríklad slová, ktoré sú charakteristické „pre bežné neoficiálne spontánne jazykové prejavy“ (ibid., s. 161), prípadne sa adjektívom hovorový v rámci slovného spojenia hovorový štýl označuje štýl spisovného jazyka, ktorým sa pomenúva tzv. „bežné dorozumievanie“ (ibid.).

Hovorovosť ako lingvistický termín je „vlastnosť jazykových prostriedkov (zvukových, morfológických, lexikálnych, syntaktických) vyplývajúca z ich viazanosti na hovorené, neoficiálne, spontánne a obyč. ústne prejavy: príznak, kritérium hovorovosti“ (ibid.). Jednotlivé pojmy ozrejníme v kontexte jazykovedného vnímania.

S ohľadom na názorovú heterogenitu pri výklade uvedených pojmov uvádzame stručný prehľad koncepcií niektorých lingvistov. J. Bosák v súvislosti

s pojmom hovorovosť uvažuje o akomsi reflexe – odraze – spoločenskej situácie v jazyku, ktorý spočíva vo „zvýšení hovorených prejavov v spisovnej komunikácii“ a zároveň aj v „čoraz širšom a hlbšom pôsobení prostriedkov masovej komunikácie“ (Bosák, 1984, s. 65). Ako uvádza autor, pod pojmom hovorovosť môžeme rozumieť nielen funkčný jazykový štýl, hovorovú lexiku, prípadne hovorovú vrstvu v rámci slovnej zásoby, ale aj prostriedky hovorovosti, ktoré je možné vymedziť na všetkých jazykových rovinách – vo zvukovom, výrazovom aj vo významovom pláne jazyka (pozri výsledky sociolingvistickej sondy I. Bónovej, 2017). Z pohľadu stratifikácie jazyka k nim patria tiež hovorové útvary, nevynímajúc hovorový jazyk. Na základe koncepcie J. Bosáka možno poukázať na skutočnosť, že v užšom chápaní pojmu hovorový štýl sa označuje jedna z foriem, ktorou sa realizujú prejavy v bežnej dorozumievacej sfére. V dôsledku toho je možné pod hovorovosťou v užšom význame rozumieť viazanie jazykových prostriedkov na hovorené prejavy nositeľov spisovného jazyka (Bosák, 1995). V porovnaní s uvedenou koncepciou A. Jedlička poníma hovorovosť v širšom zmysle, a teda za jej hlavné črty, vymedzené na pozadí písanej formy prejavov, považuje spontánnosť, neoficiálnosť, dialogickosť a situačnú zakotvenosť (Jedlička, 1980, s. 112). Z týchto dvoch rozdielnych východísk sa prikláňame k užšiemu vymedzeniu hovorového štýlu (ako ho uvádza Bosák, 1984), charakterizujúc ho ako jednu z foriem na realizáciu prejavov v bežnej dorozumievacej sfére.

M. Ivanová-Šalingová (1963) vo svojich úvahách stotožňuje pojmy hovorenosť a hovorovosť, keď hovorovú slovenčinu charakterizuje ako hovorenú formu spisovného jazyka. Naopak, Š. Peciar (1965) poukázal na toto tvrdenie ako na nevyhovujúce, keďže v ňom ide o stotožňovanie hovorového štýlu spisovnej slovenčiny a hovorenej formy spisovného jazyka – a teda o postavenie dvoch odlišných „úrovní“ vedľa seba –, a argumentoval tým, že hovorový štýl je jedným zo základných funkčných jazykových štýlov, ktorý možno charakterizovať ako „cieľavedomý výber a usporiadanie tých spisovných prostriedkov (lexikálnych, slovtvorných, gramatických a hláskoslovných), ktoré aktívni používatelia spisovného jazyka používajú v ústnych prejavoch pri každodennom jazykovom styku v pracovnom, priateľskom a rodinnom prostredí“ (Peciar, 1965, s. 47 – 48). Hovorový štýl vnímame (v zhode s J. Findrom, resp. J. Mistríkom) ako makrokompozičnú textovú stratégiu (podrobnejšie v kap. 1.2). Popritom si

uvedomujeme, že doménou hovorových komunikátov je súkromné prostredie a z pohľadu formy komunikácie ide prototypovo o ústne realizované prejavy.

Konfrontácia pomenovaní hovorený jazyk a hovorový štýl sa javí ako konštruktívny prvok aj pri vymedzovaní pojmu hovorovosť vo vzťahu k identifikovaniu hovorových prostriedkov v (nielen mediálnej) komunikácii. Hovorovosť ako vlastnosť s diferencovanou mierou prítomnosti v jednotlivých typoch rečových (písomných či ústnych) komunikátov tak môžeme vnímať ako prejav dynamiky jazyka a jeho jednotlivých sfér.

Ak sa však zameriame na formu prenosu informácie, teda na komunikačný kanál, ktorým prúdi informačný tok, jednoduchšie a pomerne jednoznačne identifikujeme – nielen na pozadí písaného prejavu – hovorený komunikát. Hovorený prejav je ústny jazykový útvar akéhokoľvek štýlu a žánru, realizovaný v bežnej dorozumievacej sfére (pozri Patráš, 1995, s. 119). Na tomto mieste sa prikláňame k zjednodušeniu M. Bodnárovej (2013), ktorá, vychádzajúc z úvah J. Mistríka a V. Patráša, navrhuje používať pojmy ústna reč a hovorená reč v totožnom význame, čím sa uvedené adjektíva dostávajú do rovnoznačného postavenia. M. Bodnárová však preferuje používanie pojmu hovorený, dôvodiac aj tým, že ide o „v štúdiách a odborných lingvistických prácach frekventovanejší a, dalo by sa povedať, aj ustálený“ (ibid., s. 181) pojem.

Ako uvádza V. Patráš (1995), hovorené komunikáty môžu byť útvarmi akéhokoľvek štýlu, teda aj hovorového, a, vice versa, útvar ktoréhokoľvek štýlu sa môže realizovať nielen v písanej, ale aj (alebo výlučne iba) v hovorenej podobe. V takomto prípade platí, že „hovorovosť je vlastnosť jazykových prostriedkov vyskytujúcich sa nielen v hovorovom štýle, ale aj v iných štýloch, konkrétne v takých prejavoch ostatných štýlov, ktoré sa realizujú v ústnej podobe“ (Bodnárová, 2013, s. 182). Dodávame, že prostriedky s atribútom hovorovosti sa môžu vyskytovať nielen v hovorených komunikátoch, ale aj v písaných komunikátoch ako útvaroch ktoréhokoľvek funkčného jazykového štýlu, hoci nejde o ich prototypové uplatnenie. Uvedená skutočnosť je podnetom nášho nasledujúceho uvažovania.

Do vzťahového rámca naznačených súvislostí je potrebné doplniť zásadnú okolnosť, akou je opodstatnenosť používania jazykových prostriedkov s príznakom hovorovosti v diferencovaných typoch komunikátov. Kým v primárne ústnych prejavoch kolokvializmy nachádzajú svoje prirodzené uplatnenie,

v prvotne písaných textoch – navyše ak ide o komunikáty prístupné verejnosti – je ich systematické používanie neštandardné. Aj preto sa v procese analýzy korpusového materiálu nezameriavame na hovorené prejavy ako „domovskú“ platformu hovorových výrazových prostriedkov, ale práve na písané – navyše verejné, adresné a publikované – komunikáty publicistického, resp. žurnalistického štýlu, v ktorých je prítomnosť hovorových prostriedkov hodnotená ako príznaková. S ohľadom na rozsah a markantnú heterogenitu výrazových prostriedkov vo významovom subsystéme jazyka (lexikálna, syntaktická, morfológická rovina) orientujeme výskumný zámer na lexikálnu rovinu.

6.

HOVOROVÉ LEXÉMY V PUBLICISTICKÝCH KOMUNIKÁTOCH

Predmetom výskumnej zložky predkladanej monografie je analýza hovorových lexikálnych jednotiek v publicistických textoch. Ako sme naznačili v lingvistických východiskách, o prostriedkoch hovorovosti je možné uvažovať v súvislosti so všetkými jazykovými subsystémami – počnúc fónickým, kde sa hovorovosť môže prejavovať na úrovni zvukovej realizácie segmentov, ale aj na suprasegmentálnej rovine príznakovým akusticko-auditívnym stvárnením komunikátu, cez hovorovosť v gramatickej stavbe jazyka (napríklad hovorový slovosled) až po hovorovosť na úrovni lexiky, ktorá sa odráža v používaní hovorových lexikálnych prostriedkov. Popri systémovej jazykovej kategorizácii je potrebné brať do úvahy aj štylistickú hodnotu výrazových prostriedkov a tiež ich príznakovosť, resp. nepríznakovosť v texte príslušného štýlu. Na pozadí uvedených teoretických východísk a s ohľadom na heterogenitu výrazových prostriedkov s vlastnosťou hovorovosti sme svoj výskum orientovali na lexikálne prostriedky.

Vyhľadávame preto v *Krátkom slovníku slovenského jazyka*⁷ lexikálne jednotky s kvalifikátorom hovorovosti (t. j. „hovor.“), teda také slová, ktoré sú v nateraz platnom kodifikačnom výkladovom slovníku⁸ označené ako hovorové. KSSJ vnímame ako vhodný a aktuálny zdroj na excerptovanie lexikálnych jednotiek z dvoch príčin: 1. pre oblasť slovnej zásoby má platnosť kodifikačnej príručky⁹ a 2. štvrté vydanie KSSJ je v porovnaní s predchádzajúcimi vydaniaми

7 *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. vydanie. Bratislava: Veda. 2003. 985 s.

8 Keďže *Slovník súčasného slovenského jazyka* je v súčasnosti ešte stále spracovávaný (spracované sú lexikálne jednotky v rozsahu písmen A – N) a nemá status kodifikačnej príručky, vychádzali sme z *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* (2003).

9 KSSJ (z r. 2003) je kodifikačná príručka pre oblasť slovnej zásoby jazyka, schválená Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky, a to dokumentom prijatým 13. 6. 2014 (bližšie pozri <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/statny-jazyk/kodifikovana-podoba-statne>

prepracované a doplnené (bližšie pozri KSSJ, 2003, s. 11 – 13), a to najmä aktualizáciou štýlového a stylistického kvalifikátora. Keďže nie je možné z elektronickej verzie výkladových slovníkov slovenského jazyka počítačovo, t. j. automaticky, získať inventár hovorových lexém, pracovali sme s tlačenu verziou KSSJ. Manuálne sme vyhľadávali slová, ktoré okrem základného, prípadne odvodeného lexikálneho významu majú aj „pridanú hodnotu“. Za túto hodnotu by sme mohli považovať akýkoľvek stylistický, resp. funkčný kvalifikátor, no v súlade s našim výskumom sledujeme v slovníkovom hesle kvalifikátor hovorovosti. Excerptované slová sme následne vyhľadávali v príslušnej databáze Slovenského národného korpusu. Vychádzali sme totiž z predpokladu, že aj do verejne publikovaných publicistických textov preniká tzv. štandardná¹⁰ lexika, ktorú možno vnímať ako akúsi „voľnejšiu“ formu verejne používanej lexiky, typickej na jednej strane pre hovorené (ústne) a na druhej strane aj pre hovorové (stylisticky príznakové) komunikáty. Používanie hovorovej lexiky je často dôsledkom nevedomovaného úsilia o stručnosť vyjadrovania, ktorá sa podčiarkuje tiež používaním univerbizovaných pomenovaní (*benzínka, dychovka, litrovka, obývačka, plátenka, priemyslovka, textilka*).

Hovorové výrazy charakterizujeme v systéme jazyka v zásade ako spisovné výrazové prostriedky, ktoré „vznikli ako prirodzený dôsledok realizácie neformálneho rečového správania“ (Kralčák, 2008, s. 283). Okrem prirodzenosti a neformálnosti patrí k ich vlastnostiam komunikatívna efektívnosť a frekventovanosť¹¹. Kolokvializmy sa tak postupne stávajú bežnými jazykovými prostriedkami a tým, že prenikajú aj do písanej podoby komunikátov, „majú bližšie k prípadnej kodifikácii“ (ibid.).

Ako konštatujú O. Orgoňová a A. Bohunická, aj hovorová lexika je prototypovo organizovaná (rovnako ako ostatné útvary národného jazyka). Za „jadro“ štandardu, a teda za prototypové exemplárne pomenovania (tzv. „vyššia“ hovorová lexika), autorky považujú napr. slová *mrchavý* = zlý; *naivka* = naivné mladé dievča; *acetónka* = acetónová farba; *áčkar* = kto patrí do triedy/skupiny A;

ho-jazyka-c6.html).

¹⁰ Štandardný v tomto kontexte znamená „zodpovedajúci norme sociálne, profesijne a záujmovo neobmedzených používateľov“ (Dolník, 2003, s. 213).

¹¹ Frekventovanosť hovorového výrazu v písaných verejných komunikátoch je jedným z predmetov nášho výskumu, a to aj smerom k uvažovaniu o vzťahu frekvencie výrazu a jazykovej kodifikácie.

bokovka = práca popri zamestnaní, *čizmárka* = čizmárova žena, *finta* = úskok, *lest*, *fitnesko* = športové centrum a ako perifériu vnímajú menej reprezentatívne výrazy („nižšia“ hovorová lexika), napríklad *flákať sa*, *fitko*, *gebuzina*, *ondiat'*, *ondieť*, *tentovať* a pod. (Orgoňová – Bohunická, 2011, s. 143 – 144). Uvedená vnútorná hierarchizácia hovorovej lexiky podľa autoriek odráža na jednej strane blízkosť niektorých slov k nespisovným útvarom jazyka, na druhej strane „pozíciu blízku spisovnej variete vrátane profesionálnych slov ako ústnych náprotivkov k oficiálnym odborným termínom“ (ibid.). Nižšia hovorová lexika smeruje k expresivite a je na hranici medzi spisovnosťou a nespisovnosťou (slang, subštandard). Naopak, niektoré hovorové prostriedky sa používajú ako tzv. profesionalizmy a v danej sfére majú svoj presne špecifikovaný, takmer terminologicky zadaný význam (napr. *gremiálka*, *kombinačky*, *pasážier*, *presilovka*, *sanitár*, *slaboprúdar*, *žlčníkár*, *žalúdkar*). Významové, ako aj funkčné zmeny sa zavádzajú do nového *Slovníka súčasného slovenského jazyka*, o čom svedčia jeho doteraz publikované časti.

Pri výbere lexikálnych prostriedkov v procese prípravy akéhokoľvek komunikátu je nevyhnutná ich korešpondencia so štýlovými a kompozičnými parametrami príslušného žánru. Ako sme viackrát naznačili, štýl aj prostredníctvom noriem (jazykových, resp. rečových, štýlových aj komunikačných) determinuje štruktúrovanie výsledného prejavu, a to vo verejnej, oficiálnej, ako aj v neverejnej, neoficiálnej komunikačnej situácii. Jedným z kritérií výberu lexikálneho prostriedku sa tak stáva jeho vhodnosť. V mnohých prípadoch má autor komunikátu na výber medzi štylisticky neutrálnymi a štylisticky príznakovými prostriedkami.

Odzrazom nášho záujmu o zisťovanie uplatňovania hovorových lexikálnych prostriedkov je korpusová analýza, v rámci ktorej skúmame výskyt lexikálnych jednotiek s kvalifikátorom hovorovosti v publicistických textoch. Pokladáme za nevyhnutné poznamenať, že do podkorpusu publicistických textov v SNK patria okrem typických spravodajských (v SNK: správa, riport, oznámenie, interview, komuniké), analytických (v SNK: úvodník, komentár, glosa, recenzia, kritika, diskusia, polemika, debata, karikatúra) a beletristických žánrov (v SNK: fejtón, besednica, reportáž, črta, fičer, stĺpček)¹² aj iné texty, ktoré sú buď súčasťou

12 Charakteristike jednotlivých žánrov publicistického štýlu cez prizmu „klasickej“ štylistiky sme sa podrobnejšie venovali pri vymedzení pojmu žurnalistiky ako domény publicistického

zdrojového periodika či príslušného internetového zdroja, alebo v rámci štýlovo-žánrovej anotácie boli na základe určitých dominujúcich znakov priradené k publicistickému, a nie k inému štýlu (umeleckému ani odbornému). Súčasťou databázy publicistických textov sú aj dokumenty, ako zápisnica, protokol, rezolúcia, zmluva, ďalej rôzne smernice, vyhlášky, dotazníky, inzeráty, oznámenia, ponuky; heslovité zdroje, ako zoznamy, programy, pravidlá, stanovy, obsahy, tiráže; prejavy, príhovory (politické aj príležitostné), homílie, kázne; diskusné, polemické a debatné príspevky (bližšie Debnár – Kmeťová, 2017, s. 53 – 55). Hoci je žánrový profil korpusovej databázy publicistických textov výrazne heterogénny, vo všetkých zastúpených žánroch sa uplatňujú viaceré atribúty publicistického štýlu, aj keď v diferencovanej miere. Jednotlivé texty sú verejné, a teda aj oficiálne, majú písomnú podobu a vo väčšine prípadov ide o monologické žánre, v ktorých adresát nie je bezprostredne prítomný.

6.1. Metodika výskumu

Pri vyhľadávaní hovorových lexikálnych prostriedkov sme sa sústredili predovšetkým na autosémantické lexémy, hoci sme zaznamenávali aj synsémantiká. V rámci lexikografického hesla sme sledovali kvalifikátor hovorovosti na rôznych úrovniach:

- a) primárne na úrovni lexémy (*áčko, hit, krach, macher, presilovka, rámus, surfovať, zubačka*),
- b) sekundárne na úrovni lexie, príp. lexii (*bugina* = 1. skladací detský kočík; *citovať* – 2. predvolávať; *diplomatka* – 2. ľahšia aktovka; *doktor* – 4. lekár; *glazúra* – 2. poleva; *mangľovať* – 2. biť, tĺcť; *nakladačka* – 2. uhorky na nakladanie; *odprášiť* – 2. ujsť, 3. vyhnať, vyprášiť; *plačka* – 1. plačlivá žena; *vizita* – 2. návšteva), prípadne
- c) na úrovni kontextového významu vo vzťahu k príslušnej lexii (*číslo* – k 3. časť programu, predstavenia; jedno vystúpenie“ pren. hovor. *to je číslo!*; *dirigent* – k významu „kto diriguje“ hovor. *dirigent mužstva*; *lietací* – k významu „určený, uspošobený na lietanie“ hovor. *lietacie dvere* = výkyvné; *otočka* – k významu „otočenie“ hovor. vrátiť sa na otočku = chytro;

vizita – k významu „pravidelná návšteva skupiny lekárov v izbách pacientov“ hovor. skupina takýchto lekárov).

S ohľadom na ďalší postup bolo nevyhnutné osobitne zaznamenávať homonymné hovorové lexémy v prípade, ak boli označené príslušným kvalifikátorom. V tejto skupine sa vyskytli monosémantické slová, napr.:

*fuk*¹ – „prísl. hovor. expr. v spoj. *to, on (mi) je f. jedno, ľahostajné (-ý)*“;

*fuk*² – „obyč. mn. m. hovor. expr. peniaz, peniaze: *(ne)mať f-y*“ (KSSJ, 2003);

ale aj polysémantické lexikálne jednotky, napr.:

*baba*¹ -y báb ž.

1. hovor. stará žena: *stará b.*,
2. *pejor.* nepríjemná, zlá, protivná žena: *klebetná, zlostná b.*,
3. *slang.* mladá žena, dievča: *b-y z internátu*,
4. hovor. pôrodná asistentka: *pôrodná b.*,
5. *pejor.* zbabelec, bojazlivec, slaboch: *nebuď b.!*,
6. *slepá b.* det. hra: *hrať sa na slepú b-u i fraz. pretvarovať sa*,

*baba*² -y báb ž. hovor.

1. prázdny koláč,
2. haruľa: *zemiaková b.*,
3. pandrava chrústa,
4. jaternica z hrubého čreva (ibid.).

Konfrontáciou uvedených homonym *baba*¹ a *baba*² sa ukazuje rozdiel v ich štylistickej príznakovosti. Zo 6 významov slova *baba*¹ sú hovorové 2 významy, no stále ide o spisovné a štandardné lexie. Ostatné lexie sú buď subštandardné, nespisovné (s kvalifikátorom slangovosti a pejoratívnosti), alebo sú súčasťou tzv. viacslovného obrazného pomenovania (*slepá baba*). Lexéma *baba*² je štylisticky príznaková vo všetkých svojich významoch. Homonymné lexikálne jednotky uvedeného typu spôsobovali určité problémy pri analýze materiálu, ktoré budeme bližšie špecifikovať.

Výsledkom vyhľadávania lexikálnych jednotiek s kvalifikátorom hovorovosti v slovníkovej časti KSSJ je databáza 1 770 slovnodruhovo diferencovaných

lexém. V zostave zaznamenaných hovorových kvalitatívnych autosémantických lexikálnych jednotiek sa nachádzalo 911 substantív (napr. *béčko, čert, fanklub, dištanc, esemeska, dychovka, maródka, naháňačka, priemyslovka, smoliar, tatrovka, vybavovačka*), ku ktorým sme neskôr počas výskumu doplnili ešte dve lexémy na základe princípu jazykovej analógie (*cétečko* a *gólovka*¹³), čím sa počet substantív nepatrne navýšil na 913; ďalej 605 sloviess (napr. *bacnúť, drukovať, luxovať, kulmovať, merkovať, nabúrať, prešovať, ratovať, šupnúť, vykuknúť, zaúradovať*); 105 adjektív (napr. *báječný, blond, drzý, háklivý, novopečeny, obedňajší, postarší, špásovný, vyslovený, zakomplexovaný*) a 61 adverbii (napr. *akomak, bajzom, dupľom, ex, fest, jakživ, koldokola, navždycky, pozlotky, spievajúcky, trapom*). Medzi hovorové lexémy patrí aj 41 pronomín (napr. *bársako, bohviečo, čosi-kamsi, dáko, hen, kol'kátko, ktoviečo, onehdy, oný, podaktorý, tuná*) a 5 numerálií (*pár² /= málo/; párkrát, pár ráz/*pár razy/*pár raz¹⁴; päťadvadsať; zopár; zopárkrát/zopár ráz*). Z ostatných prostriedkov sme zaznamenali 11 partikul (*ah jaj, beztak, beztoho, cirka, čožeby, javeru, just, nabetón/na betón, pánbohvie/pánbohovie, paromvie, trebárs*) a 2 interjekcie (*spánombohom, šlus*). V KSSJ sa nachádza aj 27 slovnodruhových homoným, ktoré majú kvalifikátor hovorovosti uvedený vo všetkých svojich slovnodruhových významoch (napr. *akurát, bohvie, dínom-dánom, dofrasa/do frasa, erár, extra, fěr, káro, môžbyť, nonstop, pomenej, servus*)¹⁵. S ohľadom na nasledujúce spracovanie vybratých lexém sme slovesá s väčším počtom lexií ako 4, ktoré majú kvalifikátor hovorovosti uvedený iba pri niektorých lexiách (napr. *rezať, prísť, sedieť, strčiť, vyhodit', zapadnúť*), ďalej neanalyzovali. Ojedinele sa takéto jav vyskytol aj pri adjektívach (*silný, ťažký*) či niektorých substantívach (*chlapec, život*). Počet lexém s kvalifikátorom hovorovosti v KSSJ v rámci jednotlivých slovných druhov uvádzame aj graficky:

13 Hoci uvedené lexikálne jednotky nie sú súčasťou slovníkovej časti KSSJ, predpokladali sme ich výskyt v skúmaných textoch, keďže sú pomerne frekventované aj v bežnej hovorenej komunikácii. Lexému *cétečko* sme zaradili k hovorovým substantívam na základe slovtvornej analógie s lexémou *cédečko* /hovor./ a lexému *gólovka* na základe motivačnej analógie s lexémami *tutovka* /hovor./ a *presilovka* /hovor./.

14 Varianty *pár razy* a *pár raz* sme doplnili na základe vyhľadávania, keďže sme predpokladali výskyt uvedených graficky nekorektných podôb hovorovej násobnej neurčitej číslovky *párkrát, pár ráz*.

15 Do súboru slov sme nezahrnuli tzv. sysémantiká vyjadrujúce vzťahy, t. j. prepozície a konjunkcie.

Graf č. 1: Percentuálne zastúpenie lexém s kvalifikátorom hovorovosti v KSSJ v rámci jednotlivých slovných druhov

Vysvetlivky: S – 51,58 %, ADJ – 5,93 %, V – 34,18 %, ADV – 3,45 %, PRON – 2,32 %, NUM – 0,28 %, PART – 0,62 %, INT – 0,11 %, H – 1,53 %.

Keďže našim hlavným výskumným zámerom je overiť výskyt lexikálnych prostriedkov s kvalifikátorom hovorovosti v textoch publikovaných prevažne v mediálnej sfére, ktorých atribúty sme definovali a vymedzili v predchádzajúcich kapitolách, vyexcerpované lexémy sme postupne vyhľadávali v textoch publicistického štýlu v SNK. Pramenným zdrojom bola aktuálne prístupná databáza Slovenského národného korpusu, konkrétne sme pracovali s podkorpusom publicistických textov¹⁶. Texty všetkých prispievateľov zaradených do podkorpusu publicistických textov sú verejné a adresné. Keďže majú písanú podobu, môžeme predpokladať, že väčšina z nich prešla minimálne autorskou, prípadne aj redakčnou korektúrou.

¹⁶ Slovenský národný korpus – prim-8.0-public-inf. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2018. Dostupný z [www: http://korpus.juls.savba.sk](http://korpus.juls.savba.sk).

V príslušnom podkorpuse sme zadávali jednotlivé lexikálne jednotky v základnom tvare (t. j. ako lemu)¹⁷ a zisťovali sme ich výskyt v rámci všetkých slov v databáze publicistických textov¹⁸. Súčasťou paradigmy vyhľadávanej lexémy (lemy) boli často aj nenáležité tvary, napr. pri príslovke sa nachádzali tvary ohybných SD (*bajzom – Bajzom* ako I sg. subst. prop., *šmahom – šmahom* ako I sg.), pri viacerých substantívach sa vyskytovali aj *propriá*, a to buď priezviská osôb (*fifik – Fifik*, *lazár – Lazár*, *rajtár – Rajtár*), alebo iné názvy či súčasti názvov rozličných objektov (*fifik – Fifik* ako názov časopisu; *kumšt – Kumšt* ako názov divadla; *muzika – Muzika* ako názov filmu; *päťadvadsať – Päťadvadsať* ako názov knihy; *sanitka – Sanitka* ako názov seriálu; *baba – „Pezinská baba“*), pri adjektívach, rovnako aj pri substantívach sa objavili anglické výrazy (*fit – fit body*, *fit lady*, *fit dance*; *just – just*; *lift – face lift*). V konkordancii¹⁹ niektorých lexikálnych jednotiek sa nachádzali aj gramatické tvary slov z iného SD alebo inej lexémy, ktorá nepatrí do inventára skúmaných slov s kvalifikátorom hovorovosti, napr. subst. *leva* – G sg. subst. *lev*; *risknúť – Riskni* ako názov televíznej súťaže; subst. *detská* (= univerbizácia pomenovania *detská izba*), *vysoká* (= univerbizácia pomenovania *vysoká škola*) – všetky GT adj. *detský*, *vysoký* a pod²⁰. Ako vyplýva z uvedených príkladov, pri mnohých lexémach nešlo len o jednoduché zaznamenanie ich výskytu, práve naopak, bolo potrebné pracovať s viacerými funkciami nástroja NoSketch Engine²¹, ako napríklad filter (pozitívny filter, negatívny filter), tvary a ich frekvencia, kolokácie a i. V dôsledku väčšieho výskytu niektorých polysémantických lexikálnych jednotiek by bolo časovo náročné zistiť presný výskyt ich hovorových lexíí (napr. *advokát* – obhajca

17 Pri personálnych životných substantívach sme vyhľadávali len maskulína, feminatíva sme zadávali iba v prípade, ak boli *expressis verbis* uvedené v KSSJ (2003). Rovnako sme pri slovesách vyhľadávali iba primárnu vidovú formu.

18 Vo verzii *prim-8.0-public-inf* – podkorpus publicistických (informatívnych) textov – je spracovaných 1 009 613 215 tokenov, čo predstavuje 791 376 893 slov.

19 Konkordancia je krátky výpis kontextov kľúčového, hľadaného slova alebo reťazca znakov (bližšie Šimková – Gajdošová, 2017).

20 Keďže podkorpus publicistických textov nie je ručne anotovaný (v dôsledku veľkého rozsahu textových dokumentov nie je manuálne spracovateľný), vyššia miera chybovosti sa dala predpokladať. Chyby sú prirodzeným dôsledkom konfliktu medzi počítačovým spracúvaním dát a samotnou podstatou jazyka ako živého organizmu (bližšie pozri Šimková, 2018, s. 26). Táto skutočnosť kladie zvýšené nároky na prácu s materiálom.

21 NoSketch Engine je vyhľadávací nástroj, ktorý slúži na vyhľadávanie v celej ponuke textových korpusov SNK a na rôzne triedenia, analýzy distribúcie, štatistiky, výskum kolokácií a pod. (Šimková, M. – Gajdošová, K., 2017, s. 94).

vôbec; *cukrovka* – 1. cukrová repa; *dial'kar* – 2. kto študuje popri zamestnaní, 3. vodič na diaľkových tratiach; *pasák* – 1. pastier husí; *robota* – 3. hotový výrobok, výsledok práce, dielo; *športka* – 2. tlačivo na podanie tejto správy, *rozkývať sa* – 3. pustiť sa do činnosti; *vyzuť sa* – 2. zbaviť sa, vymeniť sa), rovnako ako pri niektorých homonymách, prevažne substantívach, bolo problematické zistiť výskyt hovorovej lexémy (*akord*² – úkolová práca, spolu s nehovor. LJ *akord*¹ 1 240 výskytov; *baba*¹, *baba*² – nehovorové + hovorové sémy, spolu 11 249 výskytov; *babka*² – 1. časť patentnej zápinky, 2. nákovka na kovanie kosa, spolu s nehovor. LJ *babka*¹ 19 675 výskytov; *cifra*² – ozdoba, spolu s nehovor. LJ *cifra*¹ 2 453 výskytov; *citovať*² – predvolávať, spolu s nehovor. LJ *citovať*¹ 31 005 výskytov; *cvik*² – klin, spolu s nehovor. LJ *cvik*¹ 4 376 výskytov; hovor. *dóza*¹ spolu s nehovor. LJ *dóza* 2 418 výskytov; *huba*² – ústa, papuľa spolu s nehovor. LJ *huba*¹ 21 747 výskytov; *kopačka*¹ – kopanie, spolu s nehovor. LJ *kopačka*² 16 905 výskytov; hovor. *košťovať*¹, hovor. *košťovať*² – spolu 298 výskytov; *moc*² ako hovor. číslovka alebo príslovka, spolu s nehovor. subst. *moc*¹ aj po odfiltrovaní všetkých tvarov substantívnej paradigmy okrem nominatívu je počet výskytov 40 648, a to z 97 572 výskytov [lemma „moc“]; podobne nesklonná číslovka *pár*² spolu s N sg. subst. *pár*¹ [slovný tvar = „pár“] – 159 260 výskytov; *špiónka*² – priezor, spolu s nehovor. LJ *špiónka*¹ 316 výskytov).

Získané kvantitatívne údaje – konkrétne absolútnu frekvenciu²² hľadaných slov – sme zaznamenávali do tabuľky. V rámci procesu vyhodnocovania výskytu sme vytvorili osobitné skupiny lexikálnych jednotiek na základe ich slovnodruhovej príslušnosti. Zohľadňujúc slovnodruhové kritérium klasifikácie lexikálnych jednotiek s kvalifikátorom hovorovosti, týmto spôsobom sme vymedzili 3 základné skupiny a 8 podskupín analyzovaných slov, a to:

1. kvalitatívne lexémy s kvalifikátorom hovorovosti:
 - a. substantíva s kvalifikátorom hovorovosti,
 - b. verbá s kvalifikátorom hovorovosti,
 - c. adjektíva s kvalifikátorom hovorovosti,
 - d. adverbiá s kvalifikátorom hovorovosti,

22 Absolútna frekvencia je základný štatistický údaj, ktorý predstavuje „absolútny výskyt jazykového prostriedku v (jednom) texte, v súbore textov, v korpuse“ (Šimková, 2017, s. 139). V našom prípade ide o absolútny výskyt hovorovej lexémy v podkorpuse publicistických textov.

2. kvantitatívne a deiktické lexémy s kvalifikátorom hovorovosti:
 - a. numeráliá s kvalifikátorom hovorovosti,
 - b. pronomína s kvalifikátorom hovorovosti,
3. neohybné slová a slovnodruhovú homonymá s kvalifikátorom hovorovosti:
 - a. partikuly a interjekcie s kvalifikátorom hovorovosti,
 - b. slovnodruhovú hybridy s kvalifikátorom hovorovosti.

Hodnoty absolútnej frekvencie hovorových lexém v podkorpuse publicistických textov sme usporadúvali zostupne, aby sme zistili, ktoré hovorové slová sú v publicistických komunikátoch používané frekventovane a ktoré, naopak, autori textov zaradených do databázy publicistického štýlu nepoužívajú vôbec. Pritom si uvedomujeme, že vo výraznej miere je výber lexikálnych prostriedkov textu ovplyvňovaný nielen samotným autorom, ale aj témou textu ako výrazným štýlotvorným činiteľom. Najfrekventovanejšie hovorové lexémy v SNK sme overovali (ak to bolo možné²³) v SSSJ (2006, 2011, 2015) s cieľom zistiť, či pri nich došlo k zmene v uplatňovaní kvalifikátora hovorovosti, teda k ich preklasifikovaniu na nehovorové slová, a to buď na úrovni lexémy, alebo na úrovni lexie. Keďže spracovanie všetkých doteraz vydaných zväzkov *Slovníka súčasného slovenského jazyka* (2006, 2011, 2015) sa zakladá na korpusových zisteniach, predpokladali sme, že jedným, hoci nie jediným, determinantom lexikografického spracovania hesiel – s dosahom aj na funkčné kvalifikátory lexém a ich lexíí – je frekvencia výskytu slova v SNK. Navyše sa stotožňujeme s tézou D. Slančovej, „že nie je ‚hriechom‘ voči jazyku ako kultúrnemu fenoménu, ani voči jeho používateľom, ba práve naopak, ak sa jedným z kritérií pri kodifikácii stane (sociálne podmienená) frekvencia istého jazykového javu“ (Slančová, 2008, s. 149). V rámci syntézy všetkých našich zistení vyhodnocujeme výskyt hovorových slov nielen kvantitatívne, ale pokúšame sa o funkčnú interpretáciu výskytu najfrekventovanejších hovorových výrazových prostriedkov v publicistických žánroch.

Vo všetkých slovnodruhových skupinách analyzovaných hovorových slov sme získané číselné údaje – t. j. absolútnu frekvenciu lexém – rozdelili do

23 Takýmto spôsobom sme mohli overiť iba tie lexémy, ktoré sú lexikograficky spracované v doteraz vydaných častiach výkladového slovníka – *Slovník súčasného slovenského jazyka* (2006, 2011, 2015), t. j. A – N.

ôsmich podskupín, pričom jednotlivé intervaly sme vytvorili na základe počtu výskytov hľadaného slova. V rámci osobitnej podskupiny sme zaznamenávali neidentifikovateľné lexémy, resp. ich lexie. Uvedenou kategorizáciou sa kvantitatívne údaje sprehľadňujú a diferencujú. V každej slovnodruhovej skupine uvádzame výskyt hovorových slov v nasledujúcich intervaloch:

1. viac ako 10 000
2. 9 999 – 5 000
3. 4 999 – 1 000
4. 999 – 500
5. 499 – 100
6. 99 a menej
7. nulový výskyt
8. neidentifikova(tel')ný²⁴ výskyt

Z celkového počtu excerpovaných výrazových prostriedkov s kvalifikátorom hovorovosti (1 770) sme zaznamenávali absolútnu frekvenciu 1 680 lexikálnych jednotiek, čo predstavuje 95 %. Počet výskytov zvyšných 90 lexém s kvalifikátorom hovorovosti (5 %) nebol v podkorpuse publicistických textov identifikovaný z rôznych príčin, ktoré sme opísali v úvode tejto kapitoly a ktoré budeme podrobnejšie špecifikovať pri jednotlivých slovných druhoch v nasledujúcich podkapitolách.

6.2. Kvalitatívne lexémy

6.2.1. Substantíva s kvalifikátorom hovorovosti

V rámci skupiny substantív sme v databáze SNK overovali výskyt 913 lexikálnych jednotiek. V porovnaní s ostatnými slovnými druhmi substantíva s kvalifikátorom hovorovosti v KSSJ predstavujú najpočetnejšiu skupinu, čo sa odráža aj pri zisťovaní ich absolútnej frekvencie v korpuse.

24 Príčiny „neidentifikovateľnosti“ absolútnej frekvencie sme opísali vyššie a uvádzame ich aj v nasledujúcich podkapitolách osobitne, keďže sa líšia v závislosti od sémantiky aj formy hľadaného slova.

Tab. 2: Počet substantív s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

Skupina	Absolútna frekvencia	Počet substantív s kvalifikátorom hovorovosti
1.	viac ako 10 000	27
2.	9 999 – 5 000	27
3.	4 999 – 1 000	117
4.	999 – 500	81
5.	499 – 100	236
6.	99 a menej	339
7.	nulový výskyt	39
8.	neidentifikova(tel')ný výskyt	47

Ako vyplýva z uvedenej tabuľky, najviac vyhľadávaných substantív s kvalifikátorom hovorovosti má v SNK výskyt v intervale od 1 do 99. Medzi tieto substantíva patrí napr. *fotokrúžok* (98), *remoska* (93), *chválenkár* (82), *dvojkár* (65), *bagáž* (53), *géciko* (43), *kvargľa* (30), *šašovina* (26), *táborák* (14), *semiška* (10), *chystačka* (3). Ide prevažne o slovotvorne motivované slová, ktorých príznak hovorovosti je výrazný a bývajú súčasťou každodennej bežnej hovorenej komunikácie.

Medzi najfrekventovanejšie hovorové substantíva patrí 54 lexém (uvádzame ich zostupne): *šanca*, *presilovka*, *automobilka*, *video*, *škôlka*, *chalan*, *hit*, *palubovka*, *fotka*, *kanonier*, *fabrika*, *bytovka*, *krčma*, *fotoaparát*, *pasážier*, *muzika*, *garancia*, *krach*, *prípravka*, *muzikant*, *kilo*, *motorka*, *penzia*, *sanitka*, *relax*, *kemp*, *tutovka*; *dvojičky*, *panelák*, *tlačovka*, *pop²* (= pop. hudba), *áčko*, *béčko*, *obývačka*, *generálka*, *východniar*, *strýko*, *kasa*, *záchranka*, *čert*, *ujo*, *zoo*, *lyžovačka*, *striedačka*, *fanklub*, *dištanc*, *problém* (2. ťažkosť), *cédečko*, *limuzína* (prepychové auto), *škôlkar*, *esemeska*, *hitparáda*, *paráda*, *permanentka*. Mnohé z vymenovaných výrazových prostriedkov sa používajú v každodennej komunikácii, pričom miera ich hovorovosti je diferencovaná, pretože napr. slová *východniar*, *dištanc*, *problém* v porovnaní s lexémami *áčko*, *kasa*, *lyžovačka* možno vnímať ako „menej hovorové“, skôr nociónálne, oproti „viac hovorovým“ slovám s určitou mierou expresivity.

V nasledujúcom prehľade uvádzame 15 najfrekventovanejších substantív, označených v KSSJ ako hovorové, s presným počtom ich výskytu v publicistických komunikátoch; zároveň zaznamenávame ich štylistický kvalifikátor v porovnávaných slovníkoch:

Tab. 3: Najfrekventovanejšie substantíva s kvalifikátorom hovorovosti v SNK

SUBSTANTÍVUM	ABSOLÚTNA FREKVENCIA	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v KSSJ (2003)	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v SSSJ (2006, 2011, 2015)
šanca	320 909	hovor.	-
presilovka	52 472	hovor.	-
automobilka	46 207	hovor.	N
video	42 982	hovor.	-
škôlka	27 902	hovor.	-
chalan	27 807	hovor.	hovor.
hit	25 643	hovor.	1. N; 2. N
palubovka	23 646	hovor.	-
fotka	22 639	hovor.	hovor.
kanonier	20 361	hovor.	1. star. voj.; 2. šport.
fabrika	18 659	hovor.	hovor.
bytovka	17 737	hovor.	1. N; 2. hovor.
krčma	15 698	hovor.	N
fotoparát	14 409	hovor.	N
pasážier	14 383	hovor.	-

Vysvetlivky: hovor. = hovorový; N = neutrálny (resp. nemá štylistický kvalifikátor); star. voj. – starší výraz z vojenskej oblasti, šport. – športový; - = v SSSJ zatiaľ nepublikované.

Z konfrontácie lexikografického spracovania najfrekventovanejších lexém vyplýva, že vo väčšine prípadov došlo pri substantívach k oslabeniu príznaku hovorovosti. V KSSJ a v SSSJ sme preto overovali prítomnosť štylistických kvalifikátorov substantív a zistili sme, že príznak hovorovosti sa v SSSJ neuvádza pri 12 substantívach; okrem slov farebne odlišených v tabuľke sa kvalifikátor hovorovosti neuplatňuje ani pri slovách *muzika*, *garancia*, *krach*, *muzikant*, *motorka* a *kemp*. Na ilustráciu uvádzame slovo *bytovka*, ktoré sa – aj s ohľadom

na mimojazykový kontext – používa stále relatívne často, navyše aj v skúmanom materiáli sme zaznamenali jeho zvýšený výskyt (17 737).

Tab. 4: Porovnanie lexikografického spracovania LJ *bytovka* v KSSJ a v SSSJ

<p>bytovka -y -viek ž. hovor. obytný dom s viacerými bytovými jednotkami: <i>školská, učiteľská b.</i> (KSSJ, 2003)</p>	<p>bytovka -ky -viek ž. 1. ► obytný dom s viacerými bytovými jednotkami: <i>tehlová, panelová b.; trojposchodová, rozostavaná b.</i> 2. hovor. ► bytová krádež, vykradnutie bytu: <i>zúčastnil sa na jednej bytovke</i> (SSSJ, 2006)</p>
---	---

Ako vidieť, v najnovšom slovníku slovenského jazyka je lexéma *bytovka* vo svojom pôvodnom význame (= obytný dom) zadefinovaná ako štylisticky nepríznaková, hovorový je iba jej nový, t. j. sekundárny, derivovaný význam, ktorého výskyt v bežnej komunikácii je v súčasnosti menej frekventovaný²⁵. Pri sémantickej derivácii však nemusí nevyhnutne dochádzať k zmene kvalifikátorov príslušnej lexémy, resp. lexie. Na porovnanie uvádzame zmeny významov slova *generálka* (7 697 výskytov), pričom aj napriek špecifikácii významov na pozadí jeho používania v rečovej praxi je táto lexéma klasifikovaná aj v SSSJ ako hovorová:

Tab. 5: Porovnanie lexikografického spracovania LJ *generálka* v KSSJ a v SSSJ

<p>generálka -y -lok ž. hovor. 1. generálna <u>oprava</u>: <i>g. auta</i></p>	<p>generálka [-n-] -ky -lok ž. hovor. 1. ► generálna skúška pred (divadelnou, koncertnou a pod.) premiérou: <i>verejná g. divadelného predstavenia; ísť na generálku opery; Orchester sa zišiel, mohla sa začať generálka.</i> [R. Sloboda]; pren. <i>g. našich futbalistov pred európskym šampionátom prípravný zápas</i></p>
--	---

25 Význam slova *bytovka* sme sledovali náhodným výberom 20 strán z celej konkordancie lemy *bytovka*, pričom vo všetkých prípadoch išlo o pôvodný význam (napr. *termín ukončenia bytovky, v nových bytovkách, vlastníci z bytoviek, parkovanie medzi bytovkami*).

2. generálna mapa	2. ► celková, generálna oprava: <i>g. auta; stroj je po generálke; školská telocvičňa potrebuje generálku</i>
3. generálna <u>skúška</u> (<i>divadelná, koncertná ap.</i>): <i>verejná g.</i> (KSSJ, 2003)	3. ► generálna mapa (v mierke 1 \$: 200 000) (SSSJ, 2006)

Na základe naznačenej tendencie – prehodnocovať štylistickú príslušnosť výrazových prostriedkov na pozadí „živého jazyka“ – môžeme predpokladať, že slová ako *šanca*, *presilovka*, *video*, *škôlka* a *pasážier* budú v ďalšom slovníkovom spracovaní, aj s ohľadom na jazykový úzus, prehodnotené na neutrálne, a to minimálne na úrovni niektorej svojej lexie. Napr. lexéma *šanca* je v skúmaných komunikátoch v SNK frekventovanejšia ako jej synonymum *príležitosť*. Analogicky by sme mohli uvažovať napr. o lexéme *sanitka*, ktorá je frekventovanejšia ako viacslovné pomenovanie *sanitné vozidlo/sanitné auto*, alebo o lexéme *video*, ktorá je frekventovanejšia ako súčet výskytov všetkých jej významov, hoci tu ide o pomenovania diferencovaných objektov s prefixoidom *video*-²⁶.

K hovorovým substantívam s nulovým výskytom patria slová ako *babraňa*, *frotír*, *golfsky*, *lizák*, *neogabanec*, *peháň*, *šliam*, *tér* a *žmúračka*. Ide predovšetkým o monosémantické substantíva, navyše niektoré z nich majú popri kvalifikátore hovorovosti aj kvalifikátor expresívnosti (*babraňa*, *neogabanec*, *peháň*) a s ohľadom na význam sa v písaných publicistických komunikátoch nepoužívajú. Pokiaľ ide o viacvýznamové lexémy, v písaných textoch majú väčšinou nenulový výskyt. Nulový výskyt niektorých viacvýznamových slov súvisí s ich sémantikou (*prieslinka* = zájedka, *vizačka* = viazanie viniča). Neprítomnosť uvedených substantív v textoch publicistického štýlu môže byť aj odrazom ich celkového postavenia v slovnej zásobe jazyka. Ide totiž o také lexikálne jednotky, ktoré sa v rámci rozvrstvenia lexiky nachádzajú na periférii, a teda sú málo používané aj v bežnej hovorenej komunikácii.

Poslednú skupinu tvoria lexémy, resp. lexie, pri ktorých bolo identifikovanie výskytu problematické. Ide o inventár 47 substantív: *áčka*, *advokát*

26 Absolútna frekvencia synonymým skúmaných lexém v podkorpuse publicistických textov: *príležitosť* – 187 814 výskytov; *sanitné vozidlo* – 400 výskytov, *sanitné auto* – 19 výskytov; 1. *videorekordér* – 629 výskytov, 2. *videonahrávka* – 1 126 výskytov, *videokazeta* – 2 208 výskytov, *videofilm* – 962 výskytov.

(= obhajca vôbec), *akord* (= úkolová práca), *baba*¹, *baba*², *babka*² (1. časť patentnej zápinky, 2. nákovka na kovanie kopy), *béčka*, *blázon* (3. pochábeľ), *bronz* (2. sfarbený ako bronz), *céčka*, *ceremónia* (2. okolky), *cifra*² (= ozdoba), *cor-goň* (= odrastený chlapec), *cukrovka* (1. cukrová repa), *cvik*² (= klin), *čara*, *číslo* (pren. hovor. to je číslo!), *děčka*, *detská*, *dialkar* (2. študent, 3. vodič), *dodávka* (3. dodávkové auto), *doktor* (4. lekár), *dóza*¹, *éčka*, *huba*² (niž. hovor. ústa, papuľa), *chlapec* (4. = muž), *chlieb* (2. živobytie), *kontra* (2. oponovanie v kartách), *kopačka*¹ (kopanie), *mix*, *pasák* (1. pastier husí), *patrón*² (náboj), *pohreb* (2. pohrebný sprievod), *polliter* (2. pollitr. nádoba), *praktik* (2. praktický lekár), *rádio* (2. rozhlas, 4. rádiotelefónia), *robota* (3. hotový výrobok), *stavec* (2. kĺb, záhyb), *šípka* (2. šípkový ker), *škola* (4. štúdium), *šlak*¹, *špiónka*² (priemor), *športka* (2. tlačivo na podanie stávky), *štvorstovka* (3. beh, jazda), *vysoká* (2. vysoká škola), *zadok* (3. hovor. análny otvor), *živobytie* (4. potraviny). Vo väčšine prípadov, predovšetkým pri polysémantických substantívach, nebolo možné zistiť presný výskyt konkrétnej hovorovej lexie vzhľadom na vysokú absolútnu frekvenciu danej lexémy (napr. *bronz* – výskyt všetkých významov 26 234). Paradigmy niektorých monosémantických hovorových substantív zahŕňali aj gramatické tvary iných slov, napr. *áčka* – GT subst. *áčko*, *čara* – GT subst. *čaro*, *detská* – GT adj. *detský*. Problematike identifikácie výskytu homonym sme sa podrobnejšie venovali v metodologickej časti (bližšie pozri kap. 6.1).

6.2.2. Verbá s kvalifikátorom hovorovosti

Druhou najzastúpenejšou skupinou slov a zároveň aj „protiváhou“ nominálnej lexiky sú slovesá. Databáza hovorových sloviess, získaná excerpciou z KSSJ, pozostáva zo 605 lexikálnych jednotiek, medzi ktorými sa nachádzajú jednovýznamové slovesá aj viacvýznamové slovesá. V prípade polysémantických sloviess sme pri výbere hovorových lexií brali do úvahy predovšetkým tie lexémy, ktoré mali kvalifikátor hovorovosti maximálne na úrovni 4. lexie, napr. verbum *šibať*:

1. udierať (ohybným) predmetom, šľahať, šviháť: š. *prútom*;
2. *expr.* hádzať (význ. 1), vrhať: š. *blesky*;
3. *expr.* klíčiť, rásť: *tráva začala š., mládencom š-ú fíziky*;
4. *hovor. expr.* bežať (význ. 1, 2), uháňať: *vlak š-e dolinou* (KSSJ, 2003).

Zistenia výskytu sloviess s príznakom hovorovosti uvádzame v nasledujúcom súhrnnom prehľade.

Tab. 6: Počet verb s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

Skupina	Absolútna frekvencia	Počet verb s kvalifikátorom hovorovosti
1.	viac ako 10 000	3
2.	9 999 – 5 000	7
3.	4 999 – 1 000	28
4.	999 – 500	25
5.	499 – 100	105
6.	99 a menej	345
7.	nulový výskyt	62
8.	neidentifikova(teľ)ný výskyt	30

Podobne ako v skupine substantív, aj spomedzi verb sa v podkorpuse publicistických komunikátov najviac hovorových lexikálnych jednotiek vyskytuje v intervale od 1 do 99. Do tejto skupiny patria napr. verba *vyočiť'* (99), *krémoveť'* (89), *naparovať sa* (79), *došikovať'* (62), *odbachnúť'* (51), *túrovať'* (43), *sfušovať'* (33), *onačiť sa* (26), *šraubovať'* (14), *zašanovať'* (10), *kefnúť'* (2). Z lexikálno-gramatického hľadiska ide o dokonavé aj nedokované slovesá. Hovorové prefixálne slovesné motiváty sú zväčša jednovidové (*splašiť'*, *vyšikovať'*, *zašantročiť'*, *zbúchať'*). Vo vzťahu k príznaku hovorovosti opäť môžeme uvažovať o rozdieloch v jej miere, pretože niektoré lexémy, resp. lexie, sú výrazne príznakové (*ogabať'*, *popsuť'*, *tentovať sa*), pri iných dochádza k oslabovaniu tohto štylistického príznaku (*krémoveť'*, *duplikovať'*, *luxovať'*). Oslabovanie stupňa hovorovosti sa dotýka predovšetkým slovo tvorne motivovaných sloviess tvorených polyfunkčným sufixálnym formantom *-ovať'*. Navyše ide o inventár pomerne frekventovaných slovesných lexém, do ktorého patrí „veľké a v podstate otvorené množstvo“ sloviess (Furdík, 1998, s. 62).

Osobitnou skupinou, ktorú sme zaznamenali v KSSJ a tiež v SNK, je súbor subjektovo-bezobjektových sloviess označujúcich nejakú profesiu, zvyk, prípadne záľubu (*starostovať'*, *fanúšikovať'*, *chatárčiť'*, *špicľovať'*, *frajerčiť'* sa/frajeriť'

*sa, partizánčiť', furmančiť', sudcovat', redaktorčiť', tajomníčiť')*²⁷. Absolútna frekvencia týchto slov v skúmaných textoch je diferencovaná, čiastočne môže závisieť aj od temporálnej motivácie slova (porov. *furmančiť'* – 12-krát, *fanúšikovať'* 116-krát); resp. je determinovaná používaním daného výrazového prostriedku v bežnom jazykovom úze (napr. *kšeftovať'* – 628-krát, *maródovať'* – 479-krát).

Na základe výskumu zaraďujeme medzi najfrekventovanejšie hovorové verba nasledujúcich 38 lexém (uvádzame ich zostupne): *inkasovať'* (hovor. dostať gól, zaucho), *kontaktovať'* (koho, čo), *garantovať'*, *fotiť'*, *hlavičkovať'*, *šéfovať'*, *zabodovať'*, *finišovať'* (= vyvíjať zvýšené pracovné úsilie), *skrachovať'*, *kontrovať'*, *popasovať'* *sa*, *nainštalovať'*, *stopnúť'*, *pasovať'*² (byť vhodný), *odsedieť/odsediť'* *si*, *popracovať'*, *pauzovať'*, *odskúšať'*, *nabúrať'*, *surfovať'*, *ratovať'*, *štvat' sa* (1. hnať sa, 2. hnevať sa), *manažovať'/*menežovať'*²⁸, *odjazdiť'*, *pohorieť'*, *odvoliť'*, *vynoviť'*, *prepásť'*, *revanšovať'* *sa*, *tromfnúť'*, *klapat'*, *narukovať'*, *pritrafiť'* *sa*, *šikanovať'*, *zaúradovať'*, *bagatelizovať'*, *hotovať'*, *pasovať'* *sa*. Nazdávame sa, že takmer všetky vymenované slovesá sa relatívne často používajú nielen v publicistických komunikátoch, ale aj v bežnej neoficiálnej komunikácii. Pri viacerých pôvodne hovorových verbách došlo k sémantickej derivácii a k zároveň k špecifikácii novej lexie (napr. *narukovať'*). V niektorých prípadoch sa miera hovorovosti oslabuje alebo sa príznak hovorovosti neutralizuje (napr. *nainštalovať'* – v SSSJ sú uvedené 3 lexie, pričom ani jedna z nich nie je hovorová).

V nasledujúcom prehľade sumarizujeme 15 najfrekventovanejších slovies s kvalifikátorom hovorovosti a uvádzame počet ich výskytov v publicistických komunikátoch; zároveň zaznamenávame ich štylistický kvalifikátor v porovnávaných slovníkoch. Konfrontujúc číselné údaje výskytu slovies v porovnaní so substantívami, môžeme konštatovať, že slovesné hovorové lexémy, resp. lexie, majú v publicistických textoch výrazne nižšie zastúpenie.

27 Z pohľadu sémantickej typológie slovesa ide o akčno-statické predikáty.

28 Keďže sme v korpusovej databáze zaznamenali výskyt lexémy *menežovať'* (45-krát) a jej význam v kontexte zodpovedal významu lexémy *manažovať'*, doplnili sme ju do zoznamu skúmaných slovies.

Tab. 7: Najfrekventovanejšie verbá s kvalifikátorom hovorovosti v SNK

VERBUM	ABSOLÚTNA FREKVENCIA	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v KSSJ (2003)	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v SSSJ (2006, 2011, 2015)
inkasovať (= dostať: gól, zaucho)	28 743	hovor.	1. N; 2. N; 3. hovor.
kontaktovať	14 363	hovor.	N
garantovať	13 909	hovor.	1. N; 2. N; 3. hovor.
fotiť	8 698	hovor.	hovor.
hlavičkovať	8 664	hovor.	N
šéfovať	8 291	hovor.	-
zabodovať	6 194	hovor.	-
finišovať (= vyvíjať zvýšené úsilie)	6 155	hovor.	1. šport.; 2. hovor.
skrachovať	5 378	hovor.	-
kontrovať	5 019	hovor.	1. – 4. N, 5. kart.
popasovať sa	4 783	hovor.	-
nainštalovať	4 782	hovor.	1. N; 2. výtvar.; 3. N
stopnúť	4 766	hovor.	-
pasovať ²	3 640	hovor.	-
odsediť (si)	3 444	hovor.	-

Vysvetlivky: hovor. = hovorový; kart. – kartársky; N = neutrálny (resp. nemá štylistický kvalifikátor); šport. – športový; výtvar. – výtvarnícky; - = v SSSJ zatiaľ nepublikované.

V podskupine slovies došlo v rámci lexikografického spracovania k výraznejším zmenám ako v podskupine substantív. Na základe porovnania 8 lexém vidieť, že v SSSJ sa za hovorové pokladá iba jednovýznamové sloveso *fotiť*, čo môže súvisieť aj s tým, že nám jazyk „ponúka“ nehovorový významovo ekvivalentný výrazový prostriedok – sloveso *fotografovať*, hoci jeho výskyt je v analyzovaných komunikátoch nižší (5 892 výskytov). Pri slovesách, v ktorých významovej štruktúre došlo k sémantickej derivácii, sa príznak hovorovosti „posunul“ na poslednú lexiu (*inkasovať* – 3. byť postihnutý niečím nepríjemným, *garantovať* – 3. d/áv/at' slovnú záruku, *finišovať* – 2. robiť záverečnú fázu práce) alebo sa viacvýznamová lexéma zaznamenáva v SSSJ ako neutrálna. Pri niektorých

lexiách jednotlivých slov došlo k ich špecifikácii podľa oblasti, v ktorej sa daný výraz používa v uvedenom význame najčastejšie (*nainštalovať* – 2. význam = usporiadať obrazy – vo výtvarnej terminológii; *kontrovať* – 4. význam = ohlásiť predpoklad protihračovej prehry – ako kartársky výraz). Pôvodne hovorové slovesá *kontaktovať* a *hlavičkovať* sú v najnovšom lexikografickom spracovaní uvedené ako bezpríznačné. Keďže zmeny v lexikografickom spracovaní sú výrazné a reflektujú frekvenciu slov v databáze SNK, môžeme predpokladať, že hovorovosť sa bude oslabovať do takej miery, do akej sa daný výraz bude používať nielen v neutrálnom význame, ale aj v terminologicky či profesionálne viazanom význame.

Medzi hovorové slovesá s nulovým výskytom v publicistických komunikátoch patria prevažne slovesá s jedným alebo dvomi významami, ako *bútoriť*, *fakliť*, *hurtovať*, *odpelhať*, *porichtovať*, *vystrábiť sa*, *zondiat'/zondiet'*. Uvedené lexikálne jednotky sú na periférii slovnej zásoby a prirodzene bývajú rovnako zriedkavé aj v bežnej komunikácii. Zároveň väčšina z nich patrí k expresívnym výrazovým prostriedkom (*bútoriť*, *fakliť*, *hurtovať*, *odpelhať*), prípadne ide o archaizmus (*porichtovať*).

V rámci slovesných paradigiem sa v SNK nachádzali aj lexémy s neidentifikovateľným výskytom, čo je pri verbách ovplyvnené významovým poľom danej lexémy. Čím má sloveso viac lexíí, tým náročnejšie je v súbore výskytov oddeliť len tie, ktoré majú príznak hovorovosti. Nateraz nezistený teda ostáva výskyt lexém, resp. lexíí: *bežať*, *bláznit'* (nápadne prejavovať záujem o niekoho), *brať* (10. *brať na niekoho*), *citovať*² (= predvolávať), *čarať*, *čarovať*, *darovať* (2. obyč. v zápore odpustiť, prepáčiť – *to mu nedarujem!*), *držať* (8. spoliehať sa), *filmovať* (3. hrať úlohu vo filme, 4. predstierať), *košťovať*¹ (ochutnávať), *košťovať*² (stáť), *prelietať*¹ (lietaním stráviť), *programovať* (2. určovať niekomu program), *rozkývať sa* (3. pustiť sa do činnosti), *rozsúdiť* (2. rozhodnúť), *šibať* (4. bežať), *šľachtit'* (2. ošetrovať), *šoférovať* (2. vykonávať prácu šoféra), *vyhorieť* (4. doplatiť na niečo), *vyložiť sa*, *vypariť sa* (hovor. zmiznúť), *vyprášiť* (3. vyhnať), *vyzuť sa* (2. zbaviť sa), *zájsť sa*, *zapracovať* (3. začať vykonávať nejakú činnosť), *zbierať sa* (2. namáhavo sa dvíhať), *zhorieť* (2. mať neúspech), *zísť*² (vzísť, vykličiť), *zohnať* (3. zaobstarať, obstarať), *zožrať* (3. spotrebovať), *zrezať* (3. zbiť, 4. veľmi skritizovať). V prípade slovesných homoným, ako aj pri vyhľadávaní konkrétnych lexíí viacvýznamových sloviessme mohli zistiť

iba ich spoločný výskyt: *citovať*¹, *citovať*² – spolu 31 005 výskytov; *košťovať*¹ (= ochutnávať), *košťovať*² (= stáť) – spolu 298 významov; *filmovať* – všetky lexie spolu 1 319 výskytov; *šoférovať* – všetky lexie spolu 6 154 výskytov. Overovanie výskytu výlučne hovorového významu polysémantickej alebo homonymnej lexémy by bolo nutné realizovať manuálnym triedením výsledkov korpusového vyhľadávania. Pri niektorých slovesách môžeme však predpokladať, že sa v súčasnej slovenčine nepoužívajú (napr. *citovať*²; hoci táto lexéma je spracovaná aj v SSSJ ako samostatné sloveso a okrem kvalifikátora *hovor.* má aj kvalifikátor *zastar.*), naopak, niektoré slovesá používatelia jazyka už nemusia vnímať ako príznakové (*filmovať*, *šoférovať*, *zohnať*).

6.2.3. Adjektíva s kvalifikátorom hovorovosti

V rámci tejto podskupiny sme pracovali s súborom 105 adjektív s príznakom hovorovosti, ktorého súčasťou je popri 99 sklonných adjektívach (napr. *barnavý*, *nemóresný*, *škamravý*) aj 5 nesklonných adjektív (*fit*, *kvit*, *šiši*, *tip-top*, *unfěr*) a 1 menný tvar trpného prídavného mena (*pochválen*²⁹). Ukázalo sa, že ich výskyt v žánroch publicistického štýlu je aj napriek menšiemu inventáru slov diferencovaný, a to predovšetkým v závislosti od miery hovorovosti príslušného prídavného mena (napr. pri lexéme *poondený* sa v KSSJ explicitne uvádza, že ide o nižší hovorový prostriedok).

Tab. 8: Počet adjektív s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

Skupina	Absolútna frekvencia	Počet adjektív s kvalifikátorom hovorovosti
1.	viac ako 10 000	2
2.	9 999 – 5 000	1
3.	4 999 – 1 000	14
4.	999 – 500	4
5.	499 – 100	27
6.	99 a menej	49

29 Menné tvary adjektív a trpných prídavných men sú v lexike slovenského jazyka ojedinelé, navyše sa v rečovej praxi aktívne nepoužívajú. V slovníkoch sú zachytené ako príznakové výrazové prostriedky, pričom ich štylistické kvalifikátory sa líšia (*hoden* /kniž. adj./, *vinen* /kniž. adj./ ↔ *pochválen* /hovor. príč./).

7.	nulový výskyt	2
8.	neidentifikova(tel')ný výskyt	6

Najviac hovorových prídavných mien sa v korpusovej databáze nachádza v rozmedzí 1 až 99 výskytov. Medzi ne patria napr. adjektíva *moletný* (92), *mrchavý* (86), *cifrovaný* (75), *kvit* (73), *šporovlivý* (55), *chýrečný* (46), *lilavý* (37), *šeredný* (25), *neogabáný* (15), *dneskajší* (10), *kúpenský* (6). Tieto výrazové prostriedky označujú vlastnosti substancií príznakovo, pričom pri viacerých z nich sa spolu s kvalifikátorom hovorovosti v slovníku uvádza aj iný štylistický kvalifikátor – *mrchavý* (hovor. expr.), *pyskatý* (hovor. expr.), *šiši* (hovor. pejor.), čo by mohlo súvisieť s potrebou vnútornej diferenciacie týchto výrazových prostriedkov. Lexémy s viacerými kvalifikátormi (napr. kvalifikátor hovorovosti a zároveň expresívnosti) patria k nižšej hovorovej lexike.

Najfrekvencovanejšie hovorové adjektíva, teda tie, pri ktorých sme zaznamenali viac ako 1 000 výskytov, sú *šikovný*, *vyložený*, *fěrový*, *fit*, *báječný*, *nápaditý*, *drzý*, *nefěrový*, *vychýrený*, *zabehaný*, *háklivý*, *blond*, *novopečený*, *obedňajší*, *po-starší*, *neodškriepiteľný* a *nečitateľný* (2. hovor. al. publ. ťažko pochopiteľný). Uvedené výrazové prostriedky (17 adjektív) patria do aktívnej slovnej zásoby používateľov jazyka a sú súčasťou komunikátov bežného dorozumievacieho styku. Na rozdiel od adjektív s nízkym počtom výskytu v podkorpuse publicistických textov (*barnavý*, *šanovlivý*, *pomladší*, *väčší-menší*, *dúži*, *hurtočný*, *neúrečný*, *s'ahany*, *škamravý*) možno pri nich teda uvažovať o menšej miere hovorovosti. Oslabenie štylistickej príznakovosti sme opätovne analyzovali konfrontáciou najfrekvencovanejších hovorových adjektív v príslušných slovníkoch.

Tab. 9: Najfrekvencovanejšie adjektíva s kvalifikátorom hovorovosti v SNK

ADJEKTÍVUM	ABSOLÚTNA FREKVENCIA	Kvalifikátor hovor. v KSSJ (2003)	Kvalifikátor hovor. v SSSJ (2006, 2011, 2015)
šikovný	26 709	hovor.	-
vyložený	12 622	hovor.	-
fěrový	5 539	hovor.	N

fit	4 969	hovor.	-
báječný	3 041	hovor.	hovor.
nápaditý	2 887	hovor.	1. N; 2. N
drzý	2 725	hovor.	hovor.
neférový	2 452	hovor.	N
vychýrený	2 168	hovor.	-
zabehaný	1 797	hovor.	-
háklivý	1 412	hovor.	1. – 3. N, 4. hovor.
blond	1 350	hovor.	1. N; 2. N
novopečený	1 344	hovor.	hovor.
obedňajší	1 234	hovor.	-
postarší	1 127	hovor.	-
neodškriepiteľný	1 082	hovor.	N
nečitateľný (2. ťažko pochopiteľný)	1 038	hovor.	1. N, 2. inform., 3. publ.

Vysvetlivky: hovor. = hovorový; inform. – výraz z informatiky; N = neutrálny (resp. nemá štylistický kvalifikátor); publ. – publicizmus; - = v SSSJ zatiaľ nepublikované.

Na základe konfrontácie slovníkového spracovania 10 adjektív môžeme konštatovať, že v porovnaní s KSSJ sú v najnovšom výkladovom slovníku pri 7 adjektívach uvedené odlišné kvalifikátory. Takáto zmena nastala napr. aj pri slove *háklivý*, a to na pozadí sémantickej derivácie jeho ďalších významov:

Tab. 10: Porovnanie lexikografického spracovania LJ *háklivý* v KSSJ a v SSSJ

<p>háklivý <i>príd.</i> hovor. chúlостivý <i>h. člověk</i> (KSSJ, 2003)</p>	<p>háklivý <i>-vá -vé</i> 2. st. <i>-vejší</i> <i>príd.</i> (nem.)</p> <ol style="list-style-type: none"> ▶ vyznačujúci sa malou odolnosťou proti vonkajším vplyvom, chorobám a pod.; vyžadujúci zvýšenú starostlivosť a ochranu; syn. chúlостivý, citlivý: <i>háklivé dieťa</i> ▶ psychicky príliš vnímavý, precitlivene, úzkostlivo reagujúci; syn. chúlостivý, precitliveneý: <i>h. pacient</i> ▶ privádzajúci do pomykova, vzbudzujúci trápne, nepríjemné pocity; syn. chúlостivý, delikátny: <i>háklivá téma</i> hovor. ▶ vyžadujúci náročnosť, veľkú schopnosť, zručnosť; syn. náročný, ťažký: <i>v skladbe sa vyskytuje háklivé rytmické miesto</i> (SSSJ, 2006)
--	--

Z uvedených významov adjektíva *háklivý* je štylisticky príznaková iba tretia odvodená lexia, ktorá je pravdepodobne najmenej frekventovaná aj v štandardnej komunikácii.

Ukazuje sa, že sémantická derivácia nie je jediným determinantom prehodnotenia kvalifikátora hovorovosti, keďže k zmene môže dochádzať aj pri špecifikácii primárneho významu. Pri adjektívach *férový* a *neférový*, ktoré vytvárajú slovotvorné opozitá, sa kvalifikátor hovorovosti neuplatňuje, hoci v ich najnovšom slovníkovom spracovaní došlo k podrobnejšej špecifikácii a konkretizácii lexikálneho významu: *férový* = „čestný, slušný, fér“ (KSSJ, 2003, s. 161) → „konajúci v súlade so svojím svedomím, s presvedčením; svedčiaci o tom, čestný“ (SSSJ, 2006, s. 967); *neférový* = „nečestný, nestatočný, nefér“ (KSSJ, 2003, s. 380) → „konajúci v rozpore s čestnosťou, s férovosťou; porušujúci dohodnuté pravidlá, platné normy, zásady správania, nečestný“ (SSSJ, 2015, s. 775), a teda obe adjektíva sú štylisticky bezpríznačné.

Zo všetkých adjektív s kvalifikátorom hovorovosti v KSSJ sa v podkorpuse publicistických komunikátov nenachádzajú dve, a to *hromský* a *štráfovany/štráfkovaný*³⁰ (nulový výskyt). Systémovo ide o periférne lexémy, a preto je ich používanie, nielen v žánroch publicistického štýlu, minimalizované.

Aj v rámci vyhľadávania hovorových prídavných mien sme zaznamenali také výrazové prostriedky, ktorých absolútnu frekvenciu s ohľadom na vysoký celkový výskyt vyhľadávanej lexémy v SNK nebolo možné overiť. Ide o 6 viacvýznamových adjektív: *bledý* (hovor. 3. zlý, kritický), *expresný* (hovor. *to bola expresná robota*), *fantastický* (hovor. 2. obrovský, neslýchaný), *štvorhranný* (hovor. 2. štvorcový), *zrelý* (hovor. 3. kt. dosiahol potrebnú úroveň), *sprostý* (hovor. 2. nepríjemný, mrzutý, 3. malicherný), pričom hovorové sú iba v niektorom svojom význame. Keďže konkordanciu uvedených lexém tvorí veľké množstvo výskytov (napr. *bledý* – 2 463 výskytov, *expresný* – 2 038, *fantastický* – 20 486 výskytov), neidentifikovali sme pri nich výskyt výlučne hovorových lexií.

30 Pri vyhľadávaní výrazového prostriedku s totožným významom (t. j. páskovaný) sme v podkorpuse publicistických textov našli aj adjektívum *šrafovaný* (21 výskytov), ktoré sa v SSJ, KSSJ ani v SSSJ nenachádza. Lexéma *šrafovaný* sa pokladá za cudzie slovo, pri ktorom sa neuvádza žiaden kvalifikátor (podľa *Slovníka cudzích slov*, 2005), a jeho výskyt v skúmaných komunikátoch je zanedbateľný.

6.2.4. Adverbiá s kvalifikátorom hovorovosti

V KSSJ je sémanticky špecifikovaných 61 prísloviak s príznakom hovorovosti, ktorých absolútnu frekvenciu sme zisťovali v databáze SNK. Keďže paradigmy prísloviak sú v dôsledku ich neohybnosti (odhliadnuc od stupňovateľnosti niektorých typov) tvarovo menej diferencované, odstraňovanie nevhodných slov a tvarov bolo v niektorých prípadoch v porovnaní s ostatnými kvalitatívnymi slovnými druhmi menej náročné. Počet výskytov adverbii s kvalifikátorom hovorovosti uvádzame v nasledujúcom prehľade:

Tab. 11: Počet adverbii s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

Skupina	Absolútna frekvencia	Počet adverbii s kvalifikátorom hovorovosti
1.	viac ako 10 000	0
2.	9 999 – 5 000	1
3.	4 999 – 1 000	6
4.	999 – 500	3
5.	499 – 100	13
6.	99 a menej	33
7.	nulový výskyt	4
8.	neidentifikova(tel')ný výskyt	2

Keďže skupina prísloviak s kvalifikátorom hovorovosti obsahuje badateľne menej slov ako predchádzajúce slovnodruhové zoskupenia, počet prísloviak v rámci jednotlivých frekvenčných intervalov je, prirodzene, úmerne nižší. Aj v tejto skupine má najviac hovorových prostriedkov výskyt v SNK v intervale od 1 do 99, napr.: *het* (92), *najsamprv* (79), *napotom*³¹ (59), *šmahom*³² (59), *dnuka/dnuka* (51), *zdnu/zdnuka* (34), *koldokola* (21), *nebárs* (8), *hurtom* (2).

31 Príslovku *napotom* sme vyhľadávali prostredníctvom slovného tvaru v dvoch podobách „*napotom*“ (18 výskytov), ale aj „*na potom*“, a to cez konkordanciu tvaru *potom* a následným pozitívnym filtrovaním „*na*“ na pozícii -1 (41 výskytov). Na rozdiel od KSSJ v SSSJ sa uvádzajú obidve grafické podoby príslovky *napotom*.

32 Keďže príslovka *šmahom* je tvarovo homonymná s I sg. substantíva *šmah*, na jej vyhľadávanie sme používali kritérium „slovný tvar“. V SNK (prim-8.0-public-inf) má slovný tvar *šmahom* celkový počet výskytov 461, ale iba v 59 prípadoch ide o príslovku. Vo väčšine výskytov je tvar *šmahom* súčasťou lexikalizovaného spojenia *šmahom ruky*, alebo kolokácií *jedným šmahom* a *šmahom prútika*, a teda patrí do paradigmy substantíva *šmah*.

Uvedené adverbíá sa primárne uplatňujú v rámci neformálnej interpersonálnej komunikácie a nazdávame sa, že najmä v ústnych komunikátoch.

K najfrekvencovanejším hovorovým adverbíám (s výskytom nad 1 000) patria lexémy *fest*, *pokope*, *nadobro*, *dokola*, *dneska*, *navlas* a *furt*. Na základe vlastnej komunikačnej skúsenosti môžeme konštatovať, že všetky sú zároveň súčasťou bežnej každodennej komunikácie, pričom ich hovorovosť vnímame v rozličnej miere (napr. *navlas*, *pokope*, *dokola* ako menej príznakové oproti *fest*, *dneska*, *furt*), hoci, paradoxne, práve adverbíá s vyššou mierou príznakovosti sú často v každodennom úze preferované.

Adverbíá s najväčším počtom výskytov v databáze SNK sme sledovali v najnovšom slovníku slovenského jazyka. Porovnávali sme štylistické kvalifikátory tých prísloviok, ktoré mali v SNK počet výskytov nad 500. Výsledky zistenia uvádzame v nasledujúcom prehľade:

Tab. 12: Najfrekvencovanejšie adverbíá s kvalifikátorom hovorovosti v SNK

ADVERBIUM	ABSOLÚTNA FREKVENCIA	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v KSSJ (2003)	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v SSSJ (2006, 2011, 2015)
fest	5 367	hovor.	1. hovor., 2. hovor.
pokope	4 689	hovor.	-
nadobro	2 098	hovor.	1. hovor., 2. hovor.
dokola	2 034	hovor.	1. hovor., 2. hovor.
dneska	1 797	hovor.	1. hovor., 2. hovor.
navlas	1 526	hovor.	hovor.
furt	1 347	hovor.	1. hovor., 2. hovor.
fuč	811	hovor.	hovor.

Vysvetlivky: hovor. = hovorový; N = neutrálny (resp. nemá štylistický kvalifikátor); - = v SSSJ zatiaľ nepublikované.

Porovnaním siedmich hovorových adverbí sme zistili, že pri nich nedošlo k prehodnoteniu kvalifikátora hovorovosti ani v prípade zachovania pôvodného významu, resp. ani v prípade špecifikácie významu (*navlas*, *fuč*). Kvalifikátor hovorovosti je uvedený v SSSJ aj pri príslovkách, ktoré nadobudli sekundárny,

derivovaný význam (*fest, dokola, nadobro*). Nazdávame sa, že túto skutočnosť spôsobili dve okolnosti, a to obmedzený výskyt hovorových adverbií v písaných textoch³³ a miera príznakovosti adverbií s kvalifikátorom hovorovosti. Podobne hodnotíme aj nulový výskyt hovorových prísloviak *bajzom, cimpr-campr, nadaromnicu* a *zozadku*.

V rámci skupiny prísloviak s kvalifikátorom hovorovosti sme zaznamenali aj dve polysémantické lexémy (*naveky* – hovor. 2. ustavične, *zdola* – hovor. 2. z miesta položeného hierarchicky nižšie), ktoré sú hovorové len v niektorom svojom význame. Pokiaľ ide o celkový výskyt týchto lexém, bolo problematické identifikovať počet výlučne hovorových lexíí (*naveky* – spolu 3 759 výskytov, *zdola* – spolu 3 117 výskytov). Obe príslovky môžeme percepčne posudzovať ako nepríznakové, čo môže byť ovplyvnené aj ich nepríznakovou primárnou lexiou. V SSSJ (2015) je príslovka *naveky* v derivovanom význame označená ako hovorová, a teda jej charakteristika z pohľadu funkčných kvalifikátorov je identická ako v KSSJ.

6.3. Kvantitatívne a deiktické lexémy

Excerptne získaný materiál hovorových lexikálnych jednotiek obsahuje okrem kvalitatívnych pomenovaní aj hovorové deiktické výrazy a hovorové lexémy pomenávajúce kvantitu. V KSSJ sme našli dohromady 41 zámen a 5 čísloviek s príznakom hovorovosti. Nízky počet uvedených hovorových lexém je odrazom celkového počtu zámen a čísloviek v porovnaní s ostatnými slovnými druhmi³⁴ v slovenčine.

33 Niektoré hovorové príslovky majú vo všeobecnosti nízke zastúpenie v písaných komunikátoch. Na ilustráciu uvádzame priemernú redukovanú frekvenciu analyzovaných prísloviak podľa *Frekvenčného slovníka slovenčiny na báze SNK* (2017): *furt* – 0,38; *dokola* – 0,48; *nadobro* – 0,51; *navlas* – 0,53; *fúč* – 0,54; *pokope* – 0,58. Z uvedených hodnôt vyplýva, že napr. adverbium *furt* sa používa v písaných komunikátoch výrazne menej ako adverbium *pokope*. V dôsledku minimálneho výskytu v písaných textoch sa príslovky z periferie lexiky, napr. *fest* a *dneska*, vo frekvenčnom slovníku nenachádzajú.

34 V slovníkovej časti *Slovníka slovenského jazyka* (1959 – 1968) bolo heslovo spracovaných približne 100 čísloviek a 130 zámen.

6.3.1. Numeráliá s kvalifikátorom hovorovosti

Hovorové číslovky, ktorých výskyt sme overovali v textoch publicistického štýlu, možno rozdeliť do 5 druhovo diferencovaných podskupín. Napriek nízke-
mu počtu hľadaných nenumerických kvantitatívnych výrazových prostriedkov
sa ich frekvencia v textoch viditeľne diferencuje. Výsledky sú uvedené v nasle-
dujúcej tabuľke:

Tab. 13: Počet numerálií s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

Skupina	Absolútna frekvencia	Počet numerálií s kvalifikátorom hovorovosti
1.	viac ako 10 000	1
2.	9 999 – 5 000	0
3.	4 999 – 1 000	1
4.	999 – 500	1
5.	499 – 100	0
6.	99 a menej	0
7.	nulový výskyt	1
8.	neidentifikova(teľ)ný výskyt	1

Na základe počtu výskytov hľadaných slov sme zistili, že len jedna číslovka je výrazne frekventovaná (*zopár*), dve sú relatívne frekventované (*párkrát*, *zopárkrát*) a ostatné sa vyskytujú v minimálnom počte (*päťadvadsať*). V nasledujúcom prehľade uvádzame štyri vyhľadávané hovorové numeráliá s ich výskytmi v publicistických komunikátoch v zostupnom poradí:

Tab. 14: Najfrekventovanejšie numeráliá s kvalifikátorom hovorovosti v SNK

NUMERÁLE	ABSOLÚTNA FREKVENCIA	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v KSSJ (2003)	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v SSSJ (2006, 2011, 2015)
zopár	29 871	hovor.	-
párkrát, pár ráz	4 650	hovor.	-
zopárkrát, zopár raz	971	hovor.	-
päťadvadsať	37	hovor.	-

Vysvetlivky: hovor. = hovorový; - = v SSSJ zatiaľ nepublikované.

Markantne výrazný výskyt sme zaznamenali pri hovorovej základnej neurčitej číslovke *zopár*, označujúcej menšie množstvo substancií, ktorá je súčasťou každodennej nielen neformálnej, ale aj formálnej komunikácie. Preto by sme mohli uvažovať o oslabovaní jej stylistickej príznakovosti, čo by mohlo smerovať k prehodnocovaniu kvalifikátora hovorovosti v ďalšom lexikografickom spracovaní príslušného hesla. Konštatujeme tak na základe naznačených tendencií v rámci predchádzajúcich slovnodruhových podskupín, že vysoký stupeň používania výrazového prostriedku spolu s ďalšími faktormi (sémantika, kolo-kabilita) vplyva na jeho štýlové a funkčné atribúty.

Relatívne početné zastúpenie má aj násobná neurčitá číslovka *párkrát*, *pár rás* (na základe vyhľadávania v podkorpuse publicistických komunikátov sme započítali a následne do zoznamu slov doplnili aj jej nekorektné varianty **pár razy* – 13 výskytov/**pár raz* – 2 výskyty), pričom medzi jej formami badať výrazný rozdiel (*párkrát* – 4 592 výskytov, *pár rás* – 43 výskytov). To by mohlo znamenať, že používatelia jazyka vnímajú numerále *párkrát* ako štandardný prostriedok na označenie neurčitej násobenosti vlastnosti alebo stavu, navyše príznak hovorovosti sa zvýšenou frekvenciou jeho používania oslabuje. V porovnaní s uvedenou lexémou má násobná neurčitá číslovka *zopárkrát* (851 výskytov; tzn. aj tu ide o preferovanú formu), *zopár rás* (120 výskytov) v publicistických textoch nevýrazné zastúpenie. Najnižší výskyt spomedzi hovorových čísloviek má základná určitá číslovka *päťadvadsať*, ktorá je príznaková aj temporálne (má kvalifikátor *zastaráv.*), čo pravdepodobne čiastočne ovplyvňuje jej používanie v súčasných písomných, ale aj ústnych komunikátoch.

Jediná hovorová číslovka *pár*², označujúca malé množstvo substancie, bola neidentifikovateľná, keďže je homonymná so substantívom *pár*¹ a tvarovo homonymná s výrazom *pár* ako súčasťou iných lexém (napr. *pár rás*). Ani po pozitívnom filtrovaní slovného tvaru *pár*³⁵ sa počet výskytov výrazne nezredukoval (lema *pár* – 159 260 výskytov → slovný tvar *pár* – 150 461 výskytov), na základe čoho môžeme konštatovať, že substantívna paradigma je menej početná ako numerálna, a teda uvedené hovorové numerále sa pomerne frekventovane používa nielen v súkromnej komunikácii, ale aj vo verejnej sfére komunikácie.

35 Týmto spôsobom sme odfiltrovali časť substantívnej paradigmy lexémy *pár*¹, a to všetky tvary plurálu a tvary singuláru okrem nominatívu a akuzatívu.

6.3.2. Pronominá s kvalifikátorom hovorovosti

Hovorové pronominá tvoria tiež relatívne málopočetnú podskupinu skúmaných slov. Z KSSJ sme excerptovali 41 deiktických prostriedkov s príznakom hovorovosti. Druhovo ide o diferencované zámená. Absolútnu frekvenciu týchto zámen uvádzame v súhrnnom prehľade:

Tab. 15: Počet pronomín s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

Skupina	Absolútna frekvencia	Počet pronomín s kvalifikátorom hovorovosti
1.	viac ako 10 000	0
2.	9 999 – 5 000	0
3.	4 999 – 1 000	5
4.	999 – 500	4
5.	499 – 100	8
6.	99 a menej	17
7.	nulový výskyt	6
8.	neidentifikova(tel')ný výskyt	1

Najviac deiktických hovorových prostriedkov má výskyt v intervale 99 a menej. Medzi tieto pronominá patrí napr. *vol'áky* (66), *bársaký/báraký* (42), *bárskol'ko/bárkol'ko* (22), *čertvieaký* (3), *čertviečo* (2). Spoločnou črtou týchto zámen je sémantický príznak neurčitosti, ktorého nositeľom je v derivovaných zámenách príslušný prefixoid (napr. *bárs-*). Všetky zámená s výskytom menej ako 99 sú výrazne štylisticky príznakové a aj v bežnej hovorenej komunikácii majú periférne postavenie.

Medzi najfrekvencovanejšie pronominá s kvalifikátorom hovorovosti patria v textoch publicistického štýlu štyri lexémy, ktoré môžeme vnímať s odstupňovanou mierou štylistickej príznakovosti (najmenej príznakové → výrazne príznakové: *poniektorý; podaktorý; dáky; oný, oná, oné/onô*). Okrem nich uvádzame aj ďalšie frekvencovanejšie hovorové zámená s presným počtom ich výskytov, ako aj ich štylistický kvalifikátor v následnom slovníkovom porovnaní:

Tab. 16: Najfrekventovanejšie pronominá s kvalifikátorom hovorovosti v SNK

PRONOMEN	ABSOLÚTNA FREKVENCIA	Kvalifikátor hovor. v KSSJ (2003)	Kvalifikátor hovor. v SSSJ (2006, 2011, 2015)
čo-to	3 357	hovor.	1. N, 2. N
oný, oná, oné/onô	2 465	hovor.	-
poniektorý	2 122	hovor.	-
podaktorý	2 059	hovor.	-
dáky	1 711	hovor.	1. hovor., 2. hovor.
tuná	900	hovor.	-
bohviečo	760	hovor.	1. hovor., 2. hovor.
bohvieaký	649	hovor.	1. hovor., 2. hovor.
henten, hentá, hento	568	hovor.	hovor.
bohvieako	389	hovor.	1. hovor., 2. hovor.

Vysvetlivky: hovor. = hovorový; N = neutrálny (resp. nemá štylistický kvalifikátor); - = v SSSJ zatiaľ nepublikované.

Ako sme už spomenuli, zámená s kvalifikátorom hovorovosti sú druhovo diferencované. Medzi nimi sa nachádzajú ukazovacie adjektívne (*oný*) aj ukazovacie príslovkové pronominá (*hen*, *onehdy*); neurčité substantívne (*bohviecto*, *čertviečo*), neurčité adjektívne (*dáky*, *poniektorý*) aj neurčité príslovkové pronominá (*bohvieako*), ale aj opytovacie substantívne pronomeny (*kol'kátka*).

Z porovnania frekventovaných zámen vyplýva, že aj v najnovšom lexikografickom spracovaní sú takmer všetky zámená naďalej identifikované ako štylisticky príznakové, teda hovorové. V piatich prípadoch došlo k sémantickej derivácii sekundárneho významu, pričom pri štyroch zámenách kvalifikátor hovorovosti ostal na úrovni lexémy, a teda platí pre základnú aj odvodenú lexiu. V jedinom prípade (v tabuľke č. 16 farebne odlišené pronomeny *čo-to*) došlo popri sémantickej derivácii aj k zmene v uplatňovaní kvalifikátora hovorovosti, keďže v SSSJ je pronomeny *čo-to* v oboch významoch identifikované ako nehovorové. Skutočnosť, že sa výrazový prvok nevníma ako príznakový, je pravdepodobne ovplyvnená aj väčším počtom výskytov v komunikátoch. Čo sa týka ostatných najfrekventovanejších zámen, nepredpokladáme pri nich

prehodnotenie kvalifikátora hovorovosti, pretože buď ide o výrazne príznakové pronominá (*oný, dáky*), alebo o zámená so sémanticky adekvátnym nepríznakovým ekvivalentom (*poniektorý* → *niektorý*, *podaktorý* → *daktorý*). Avšak aj v skupine zámen sa ukazuje disproporcja: výskyt zámena *niektorý* (508 921 výskytov) je oproti jeho hovorovému ekvivalentu *poniektorý* (2 122 výskytov) neporovnateľne väčší, kým výskyt nepríznakového zámena *daktorý* (493 výskytov) je v porovnaní s hovorovým zámenom *podaktorý* (2 059 výskytov) iba takmer štvrtinový. Nateraz by však bolo prinajmenšom odvážne utvárať absolútne závery k prehodnocovaniu kvalifikátora hovorovosti, keďže sme jednotlivé pronominá skúmali len v určitom štýle komunikátov, sledujúc cieľ a zameranie výskumu, a systémovo sme sa nezameriavali na konfrontáciu výskytu hovorových a nehovorových synonym.

Výskyt hovorového ukazovacieho príslovkového zámena *tamto*², ktoré je dôraznejším vyjadrením ukazovacieho zámena *tam*, sme vzhľadom na tvarovú homonymiu so zámenom *tamten* – konkrétne s gramatickým tvarom neutra *tamto* (spolu 959 výskytov) – v podkorpuse publicistických komunikátov ďalej neanalyzovali.

Zámená patria k výrazovým prostriedkom, ktoré nachádzajú svoje uplatnenie predovšetkým v takých komunikátoch (prevažne ústnych), kde presnosť „ustupuje“ približnosti vo vyjadrovaní. Bez ohľadu na to, či ide o hovorové, alebo nehovorové zámená, v písaných textoch plnia najmä konektívnu funkciu v ich štruktúrnej zložke.

6.4. Neohybné slová a slovnodruhovú homonymá

6.4.1. Partikuly a interjekcie s kvalifikátorom hovorovosti

V podkorpuse publicistických komunikátov sme vyhľadávali aj jedenásť častíc a dve citoslovčia, ktoré sme z KSSJ vyexcerpovali ako lexémy s kvalifikátorom hovorovosti. Keďže ide o podskupiny s malým počtom lexikálnych jednotiek, uvádzame ich výskyt v spoločnej tabuľke.

Tab. 17: Počet partikul a interjekcií s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

Skupina	Absolútna frekvencia	Počet partikul s kvalifikátorom hovorovosti	Počet interjekcií s kvalifikátorom hovorovosti
1.	viac ako 10 000	1	0
2.	9 999 – 5 000	0	0
3.	4 999 – 1 000	1	0
4.	999 – 500	0	0
5.	499 – 100	1	0
6.	99 a menej	3	2
7.	nulový výskyt	4	0
8.	neidentifikova(tel')ný výskyt	1	0

K hovorovým časticiam patria lexémy *ah jaj*, *beztak*, *beztoho*, *cirka*, *čože-by*, *javeru*, *just*, *nabetón/na betón*, *pánbohvie/pánbohovie*, *paromvie* a *trebárs*. Všetky vymenované lexikálne jednotky sú príznakové a v oficiálnych – nielen mediálnych – komunikátoch je ich výskyt neštandardný. V diferencovanej miere sa používajú v bežnej hovorenej komunikácii. Ich výskyt v korpuse a porovnanie ich lexikografického spracovania uvádzame v tabuľke.

Tab. 18: Najfrekventovanejšie partikuly s kvalifikátorom hovorovosti v SNK

PARTIKULY	ABSOLÚTNA FREKVENCIA	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v KSSJ (2003)	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v SSSJ (2006, 2011, 2015)
trebárs	12 798	hovor.	-
beztak	1 689	hovor.	hovor.
cirka	209	hovor.	hovor.
beztoho	10	hovor.	nenachádza sa
nabetón/na betón	9	hovor.	hovor.

Vysvetlivky: hovor. = hovorový; - = v SSSJ zatiaľ nepublikované.

Najfrekventovanejším výrazovým prostriedkom v tejto podskupine je partikula *trebárs*, vyjadrujúca ľubovoľnosť³⁶, ktorej frekvencia v podkorpuse publicistických textov je porovnateľná s výskytom niektorých frekventovaných auto-sémantických slovných druhov (napr. subst. *prípravka*, adj. *vyložený*). Relatívne početné zastúpenie, hoci výrazne menšie ako lexéma *trebárs*, má častica *beztak*, ktorou sa vyjadruje nezávislosť nasledujúceho výrazu od situácie. Výraz *cirka*, vyjadrujúci približnosť nejakej miery alebo množstva, je výrazne hovorový, často sa používa v bežných hovorených prejavoch, a ako vyplynulo z analýzy, výskyt tejto častice v písaných komunikátoch je zanedbateľný. Podobne nízky výskyt má aj častica *nabetón* s variantnou formou *na betón*, ktorou autor komunikátu vyjadruje dôrazné presvedčenie o platnosti obsahu výpovede.

V rámci konfrontácie kvalifikátorov analyzovaných častíc sme zistili, že v novom slovníku slovenského jazyka sa nenachádza lexéma *beztoho*³⁷ (SSSJ, 2006), a teda nebolo možné overiť jej štylistické atribúty.

Hovorové interjekcie majú minimálny výskyt (*spánombohom* – 61, *šlus* – 29), čo však hodnotíme ako prirodzený dôsledok obmedzeného, resp. nežiaduceho používania akýchkoľvek citoslovieč v písaných komunikátoch.

Neidentifikovateľný výskyt bol pri vyhľadávaní hovorovej častice *just*, pretože v rámci celkového počtu výskytov zadanej lexémy (1 103) išlo nielen o relevantný kontext (napr.: *Zaujímavé je, že keď ich nenútite, ba ešte im poviete, aby boli doma, just prídu.; a just skončím s červeným diplomom tú školu*), ale aj o anglické texty (*We have just met.*). Na zistenie presného počtu hovorovej partikuly *just* v publicistických komunikátoch by bolo potrebné posudzovať každý výskyt samostatne, čo vzhľadom na celkový rozsah výskumného záberu nebolo realizované. Navyše ak predpokladáme, že počet výskytu tejto partikuly je menší ako 1 000, ide o relatívne zanedbateľnú frekvenciu, ktorá nemá dosah na výsledky spracovávanej problematiky. Porovnajúc spracovanie hesla *just* v príslušných slovníkoch, sme zistili, že hovorová častica *just*, ktorou sa „zdôrazňuje význam nasledujúceho výrazu“ (KSSJ, 2003), má v SSSJ (2011) dva funkčné

36 Keďže častice ako neplnovýznamový slovný druh nemajú svoj vlastný význam, ale ovplyvňujú viac či menej význam kontextu, v ktorom sú použité, v rámci opisu frekvenčných zistení uvádzame k jednotlivým analyzovaným časticiam aj stručný výklad.

37 Lexému *beztoho* sme hľadali v tlačenej verzii slovníka SSSJ (2006) na s. 278, kde by sa mala podľa abecedného poradia nachádzať, ako aj v jeho elektronickej verzii na stránke JÚLŠ SAV.

významy, a to 1. vyjadruje tvrdohlavosť, neústupnosť, dôrazné (často nerozumné) trvanie na svojom, *a just to nespravím!*; 2. vyjadruje mimovoľnosť, náhodnosť, schválnosť niečoho, *spadol a just do priekopy*. Tento funkčno-sémantický posun nemá vplyv na zmenu štylistickej príznakovosti lexémy, a teda partikula *just* je aj v novom slovníku slovenského jazyka spracovaná ako hovorová.

6.4.2. Slovnodruhové homonymá s kvalifikátorom hovorovosti

V podkorpuse publicistických textov vyhľadávame aj také lexikálne jednotky, ktoré sú charakterizované ako slovnodruhové homonymá. Tieto lexémy majú významovú platnosť minimálne dvoch slovných druhov, napr. *super* (I. nesklonné adjektívum, II. adverbium), prípadne troch slovných druhov, napr. *neúrekom* (I. adverbium, II. numerále, III. partikula). Excerptované lexémy (27) sú vo všetkých svojich významoch označené v KSSJ ako hovorové.

Tab. 19: Počet slovnodruhových homonym s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

Skupina	Absolútna frekvencia	Počet homonym s kvalifikátorom hovorovosti
1.	viac ako 10 000	3
2.	9 999 – 5 000	2
3.	4 999 – 1 000	5
4.	999 – 500	1
5.	499 – 100	8
6.	99 a menej	4
7.	nulový výskyt	1
8.	neidentifikova(tel')ný výskyt	3

Ako vyplýva zo zaznamenaných počtov výskytov, najviac slovnodruhových homonym s kvalifikátorom hovorovosti sa v podkorpuse publicistických textov nachádza v intervale 100 až 499 výskytov. Ide o tieto lexémy: *naj*; *naj-naj*; *naj*, *naj* (418), *nóbl* (350), *dočerta/do čerta* (343), *direkt* (306), *dofrasa/do frasa* (193), *príma²* (177), *šik* (169), *servus* (116). Všetky uvedené slová sa používajú prevažne v interpersonálnej hovorenej komunikácii. Ich výskyt v písaných, navyše verejných komunikátoch je vnímaný ako príznakový.

Za relatívne frekventované môžeme považovať hovorové slovnodruhové homonymá s počtom výskytov nad 1 000, ktorých absolútnu frekvenciu uvádzame v nasledujúcom prehľade spolu s porovnaním ich slovníkového spracovania.

Tab. 20: Najfrekventovanejšie homonymá s kvalifikátorom hovorovosti v SNK

HOVOROVÁ LEXÉMA	ABSOLÚTNA FREKVENCIA	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v KSSJ (2003)	Kvalifikátor <i>hovor.</i> v SSSJ (2006, 2011, 2015)
super	27 355	hovor.	-
akurát	24 927	hovor.	hovor. <i>akurát</i> ^{1,2,3}
fajn	12 912	hovor.	hovor. <i>fajn</i> ¹ , <i>fajn</i> ²
sci-fi/*scifi	9 489	hovor.	-
extra	9 346	hovor.	hovor. <i>extra</i> ¹ , <i>extra</i> ²
nonstop	4 925	hovor.	hovor. <i>nonstop</i> ¹ , <i>nonstop</i> ²
neúrekom	3 925	hovor.	hovor. <i>neúrekom</i> ¹ , <i>neúrekom</i> ²
fěr	2 208	hovor.	hovor. <i>fěr</i> ¹ , <i>fěr</i> ²
dopekla/do pekla	2 108	hovor.	hovor. <i>dopekla</i> ¹ , <i>dopekla</i> ²

Vysvetlivky: hovor. = hovorový; - = v SSSJ zatiaľ nepublikované; 1,2,3 = indexmi sú označené slová, ktoré sú v SSSJ spracované ako samostatné lexikálne homonymá.

Z predchádzajúcej tabuľky vyplýva, že každý z týchto hovorových výrazových prostriedkov má v podkorpuse publicistických textov nenulový výskyt, hoci ide o diferencovaný počet. V dôsledku väčšieho počtu výskytov však nevieme presne vymedziť frekvenciu jednotlivých slovných druhov. Slová *super*, *fajn*, *nonstop*, *fěr* a *extra* ako adjektíva majú význam statického príznamku (*proste je to super človek; celkom fajn predstava; televízne stanice s nonstop prenosom; a extra recept na konci každej kapitoly*) a ako adverbia sú príznamkami prevažne dynamických príznamkov (*vyšlo to super; je preto celkom fajn; s Danom si nonstop telefonujeme; som si dala extra záležať*). Lexéma *sci-fi*³⁸ pomenúva science-fiction ako substanciu (*Matrix patrí do skupiny tých sci-fi, ktoré sa nekľžu na vlne lacných efektov.*) alebo vyjadruje statický príznamok s významom vedeco-fantastický (*dve veľké záľuby: sci-fi literatúra a hudba*). Hovorový výraz

38 Na základe korpusového výskumu sme do databázy hovorových slov pridali k lexéme *sci-fi* aj tvar bez spojovníka, t. j. **scifi* (339 výskytov).

dopekla/do pekla má význam príslovky (*a vy choďte dopekla*), prípadne môže plniť funkciu interjekcie (*Dopekla, draho tu je.*).

Do sémantickej štruktúry výrazu *akurát* s kvalifikátorom hovorovosti patria tri slovnodruhové významy, a to príslovka (*slniečko akurát vychádza*), adjektívum (*Do piateho roku treba detskú nôžku pravidelne premeriavať a kontrolovať, či sú topánky akurát.*) a partikula (*je to akurát pre začiatovníkov*). Rovnako aj výraz *neúrekom* má tri významy, a to ako príslovka (*narástli neúrekom*), numerále (*šanci som dostal neúrekom*) a partikula (*výnimkou nie sú muži a tých je neúrekom dost*).

Z konfrontácie slovníkového spracovania skúmaných slovnodruhových homoným vyplynulo, že všetky sú v doteraz vydaných častiach SSSJ (2006, 2011, 2015) spracované už ako lexikálne homonymá v súlade s pôvodnými významami, pričom každé má zároveň aj kvalifikátor hovorovosti. Jedinou výnimkou je redukcia časticového významu pri slove *neúrekom*, ktoré má buď význam neurčitej číslovky, alebo príslovky (bližšie pozri SSSJ, 2015). Hoci najfrekvencovanejšie homonymum (*super*) sa ešte v SSSJ nenachádza, na základe zistení získaných z porovnania ostatných slov by sme mohli predpokladať zmenu slovnodruhovej homonymie na lexikálnu homonymiu. Z toho vyplýva, že v novom slovníkovom spracovaní pôjde aj v tomto prípade o dve samostatné lexikálne jednotky, a to adjektívum *super*¹ a adverbium *super*², pričom pravdepodobne budú obe homonymá hodnotené ako hovorové.

V skupine slovnodruhových homoným sme práve v dôsledku homonymie nevedeli určiť presný výskyt hľadanej hovorovej číslovky a príslovky *moc*², keďže súčasťou jej lexikálnej paradigmy sú aj tvary nominatívu a akuzatívu nehovorového substantíva *moc*¹. Reálny počet každej z tvarovo homonymných lexém vzhľadom na veľký počet výskytov (40 648) nie je možné presne kvantifikovať. Podobná situácia nastáva pri zisťovaní presného výskytu lexémy *káro*, ktorá ako hovorový výraz označuje vzorku na látke, príp. látku (*Dnes mám iné vzory. Dominuje káro a rybia kocka.*), no ako nehovorový prostriedok pomenúva kartu so znakom kosoštvorca; *káro* ako hovorové adjektívum označuje vlastnosť „kockovaný“. Z naznačených významových okruhov vyplýva, že nie všetky lexie sú príznakové, čo by si vyžadovalo dôsledne oddeliť základný a derivovaný význam substantíva *káro* z celkového počtu výskytov v podkorpus publicistických textov. V lexikálnej paradigme slova *káro* sú nekorektne

zaradené gramatické tvary iných lexikálnych jednotiek, ako napr. niektoré tvary nehovorovej lexémy *kára* (*Mladík jazdil na káre bez funkčných brzd.*), *propriá* (*Máme pred sebou ešte veľa výziev, ktoré musíme naplniť tak, aby projekt napredoval a bol čoraz kvalitnejší,* “ *hovorí šéf združenia Sergej Kára.*) alebo súčasť iného slova (*Možno by stáli za to, aby prekreslil čiary na zemi v garáži tak, aby sa áut zmestilo viac alebo uvoľnil niekoľko SBS-károv na riadenie plynulosti parkovania.*). Konfrontujúc kvalifikátor hovorovosti v príslušných slovníkoch, zistili sme, že v novšom lexikografickom spracovaní sú homonymá *káro*¹ a *káro*² označené pôvodným štylistickým príznakom hovorovosti, iba séma vyjadrujúca pomenovanie typu karty je klasifikovaná ako kartársky termín.

V predchádzajúcej kapitole sme naznačili, že s ohľadom na rozsiahlejší výskumný záber by nebolo produktívne osobitne sa venovať filtrovaniu jednotlivosť, o to viac, ak ide o lexémy so zanedbateľnou frekvenciou, ktorá nemá zásadný vplyv na získané výsledky a závery spracovávanej problematiky. Hoci si uvedomujeme, že analýza lexikálnych prostriedkov má len čiastkový charakter, predsa ponúka zaujímavé výsledky, ako aj podnety na ďalšie uvažovanie, ktoré načrtávame v záveroch výskumu.

7.

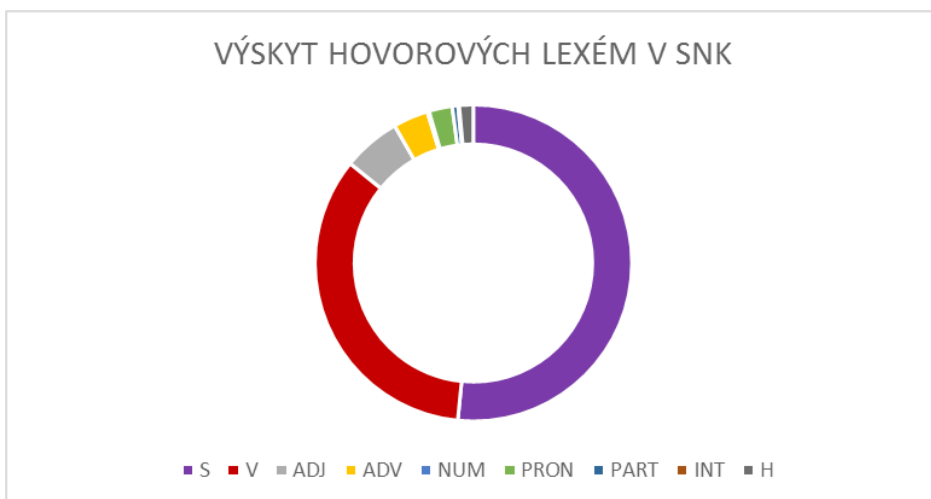
ZÁVERY VÝSKUMU HOVOROVÝCH LEXÉM V PUBLICISTICKÝCH TEXTOCH

Z výskumného zámeru – overiť, kvantitatívne aj kvalitatívne vyhodnotiť výskyt hovorových výrazových prostriedkov v textoch publicistického štýlu – vyplývajú viaceré parciálne zistenia, ktoré sa dotýkajú 1. spracovania počtov výskytov vyhľadávaných lexém v podkorpuse publicistických textov v SNK (prim-8.0-public-inf) a 2. výsledkov vyplývajúcich z komparácie lexém s najväčším počtom výskytov v SNK v súvislosti so statusom hovorovosti v slovníkoch pri ich lexikografickom spracovaní (KSSJ, 2003; SSSJ, 2006, 2011, 2015).

1. Lexémy s kvalifikátorom hovorovosti, manuálne excerpované z KSSJ a zoskupené podľa definovaných kritérií (bližšie v podkapitole 6.1), tvoria rozsiahly súbor slov (1 770), ktoré sme roztriedili na základe ich slovnodruhovej príslušnosti. Z celkového počtu zaznamenaných slov nebolo možné v dôsledku lexikálnej homonymie zistiť v podkorpuse publicistických komunikátov presný počet výskytov 90 lexém, čo však vo vzťahu k celku predstavuje relatívne zanedbateľnú časť (5 %). Vyhľadávaním 1 680 plnovýznamových a neplnovýznamových slov, ako aj slovnodruhových homónym s kvalifikátorom hovorovosti v SNK sme získali údaje o ich absolútnej frekvencii³⁹. Prirodzene, v rámci jednotlivých slovnodruhových podskupín majú lexémy diferencovaný počet výskytov v SNK. Výskyt hovorových lexém v SNK uvádzame graficky na základe hodnoty absolútnej frekvencie.

³⁹ Výskyt všetkých vyhľadávaných lexém, označených v KSSJ kvalifikátorom hovorovosti, v podkorpuse publicistických komunikátov v SNK uvádzame v samostatnej prílohe.

Graf č. 2: Výskyt lexém s kvalifikátorom hovorovosti v publicistických textoch SNK

Vysvetlivky: S – 52 %, V – 34 %, ADJ – 6 %, ADV – 4 %, NUM – 0 %, PRON – 2 %, PART – 1 %, INT – 0 %, H – 1 %

Kvantitatívne vyhodnotenie dát, ktoré sú zaznamenaním údajov absolútnej frekvencie slov v SNK, ponúka prehľad o tom, do akej miery sa vyhľadávané lexémy, označené v KSSJ ako hovorové, používajú vo verejných písaných komunikátoch. Porovnaním zastúpenia hovorových lexém v rámci jednotlivých slovných druhov v systéme jazyka (pozri graf č. 1) a ich výskytu v textoch publicistického štýlu sa ukazuje takmer identický pomer prostriedkov hovorovosti. Toto zistenie je prirodzené, keďže v reálnych komunikátoch sa odzrkadľujú vnútrojazykové zákonitosti, ako aj jeho osobitosti.

Celkový výskyt analyzovaných slov je zaznamenaný v tabuľke č. 21. V rámci každej slovnodruhovej podskupiny je v nej zvýraznený ten údaj, ktorý spomedzi jednotlivých rozpätí (uvádzaných v prvom stĺpci tabuľky) zachytáva najčastejší interval s počtom výskytov vyhľadávaných lexém v SNK.

Tab. 21: Počet lexém s kvalifikátorom hovorovosti v rámci jednotlivých slovných druhov s uvedením intervalov predstavujúcich absolútnu frekvenciu v SNK

ABSOLÚTNA FREKVENCIA	LEXÉMY S KVALIFIKÁTOROM HOVOROVOSTI V SNK								
	S	V	ADJ	ADV	NUM	PRON	PART	INT	H
viac ako 10 000	27	3	2	0	1	0	1	0	3
9 999 – 5 000	27	7	1	1	0	0	0	0	2
4 999 – 1 000	117	28	14	6	1	5	1	0	5
999 – 500	81	25	4	3	1	4	0	0	1
499 – 100	236	105	27	12	0	8	1	0	8
99 a menej	339	345	49	33	0	17	3	2	4
nulový výskyt	39	62	2	4	0	6	4	0	1

Za lexémy s najvyššou početnosťou pokladáme také slová, ktorých absolútna frekvencia v publicistických textoch je viac ako 10 000. Z nášho výskumu vyplynulo, že v rámci celkového počtu analyzovaných hovorových slov (1 680) má počet výskytov väčší ako 10 000 len 37 slov, čo predstavuje 2,2 % všetkých vyhľadávaných lexikálnych jednotiek. Takýto výskyt majú prevažne substantíva, napr. *šanca, presilovka, automobilka, video, škôlka, chalan, hit, palubovka, fotka*; menej verbá, napr. *inkasovať* (= dostať gól/zaucho), *kontaktovať* (koho, čo), *garantovať*; ale aj adjektíva *šikovný, vyložený*; numerále *zopár*; partikula *trebárs* a slovnodruhové homonymá *super, akurát, fajn*. Najfrekventovanejšie lexémy s kvalifikátorom hovorovosti v textoch publicistického štýlu uvádzame podľa ich absolútnej frekvencie (v zostupnom poradí): *šanca, presilovka, automobilka, video, zopár, inkasovať* (= dostať gól/zaucho), *škôlka, chalan, super, šikovný, hit, akurát, palubovka, fotka, kanonier, fabrika, bytovka, krčma, fotoaparát, pasažier, kontaktovať* (koho, čo), *garantovať, muzika, garancia, krach, prípravka, fajn, trebárs, muzikant, vyložený, kilo, motorka, penzia, sanitka, relax, kemp* a *tutovka*.

V každej slovnodruhovej podskupine slov excerpovaných z KSSJ (s výnimkou interjekcií) sa nachádzajú aj lexémy s nulovým výskytom v podkorpuse publicistických komunikátov v SNK. Dohromady je 118 lexém s nulovým výskytom, čo predstavuje 7 %, a slovnodruhovo ide o verbá (62), substantíva (39),

pronominá (6), partikuly (4), adverbiá (4), adjektíva (2) a slovnodruhové homonymum (1). Lexémy s kvalifikátorom hovorovosti s nulovým výskytom v podkorpuse publicistických textov SNK uvádzame v abecednom poradí: *ah jaj, babra, babraňa, babranina, bajzom, baránky, bárskade, bárkade, bračekovať sa, bujdošiť, bútoriť, cimpr-campr, čertvieako, čožeby, čosi-kamsi, čosi-kdesi, dínom-dánom, diplomatizovať, docitovať* (= úradne zavolať, predvolať), *došpať, dotmolíť sa, facnúť, fačovať, fakliť, figľovať, fiškálčina, fixír, frotír, frotírovať, garderobier* (hovor. šatniar), *golfsky, haky-baky/háky-bák, handrbulčina, hromský, hurtovať, javeru, kdesi-čosi, kol'kátko, kombinačka, kožovka*² (= omietka), *literárčiť, lizák, lumpáčiť, margírovať* (predstierať), *minikalkulačka, nacigániť, nadaromnicu, neogabanec, odhamovať* (= odbrzdíť), *odpeľat', odpeľhať, ofajkovať, omaľovať* (2. ohovoriť), *opatrníčiť, paromvie, partieka* (= drobný textilný tovar), *pehán, pinkel', pletkárčiť, počarbať* (2. napísať, popísať), *polyetylénka, porichtovať, porozhutowať, posošiť sa, potentátnik, prelumpovať, priekupníčiť, prieslinka* (2. zájedka), *prichlopnúť, primusieť, repetiť*¹ (= teperiť), *repetiť*² (= tárať), *roztentovať, sfakliť, sfercováť, sprava*² (= zariadenie, náčinie), *strakula, súkenice, svieca* (3. sopeľ), *šalabachter, šanta, šíry*² (= postroj na kone), *škrabanina, škrobiť sa, škrupuľovať, šľakovať, šliam, štráfovaný, štráfkovaný, štrachať sa, tér, terenár, trojičky, trojtonovka, uhrianciť, ukoňovať sa, ukrenkovať sa, umolestovať, viazačka* (2. viazanie viniča), *vrchhlava, vybehať sa* (2. opotrebovať sa), *vyfutrovať, vyondiať, vyondieť, vypasovať, vystrábiť sa, vytvoríť*² (= vylúčiť), *zafakliť, zafl'akovať* (2. zaplátať), *zaletovať*² (= zaspájkovať), *zamačliť, zaperiť sa, zapukať* (2. zabafkať), *zarehliť sa, zarehniť sa, zavláčiť, zazdravkať, zlumpovať sa, zondiať, zondieť, zozadku, zrepetiť sa, zubaňa, žmúračka*.

Všetky analyzované slová majú v KSSJ uvedený kvalifikátor hovorovosti. Z pohľadu sémantiky výrazná časť týchto slov s kvalifikátorom hovorovosti (52 %) patrí k jednovýznamovým lexémam a ich použitie v texte je obmedzené s ohľadom na tematické zameranie a žáner komunikátu, ako aj na samotnú komunikačnú oblasť. Viac ako tretina analyzovaných slov (37 %) má popri kvalifikátore hovorovosti aj citovohodnotiaci kvalifikátor expresívnosti (napr. *bujdošiť, neogabanec, pinkel', umolestovať*) a 4 slová sú označené ako pejoratívne (*handrbulčina, literárčiť, opatrníčiť, potentátnik*). Tieto slová sú v dôsledku svojej formálnej osobitosti charakteristické pre spontánne hovorené prejavy,

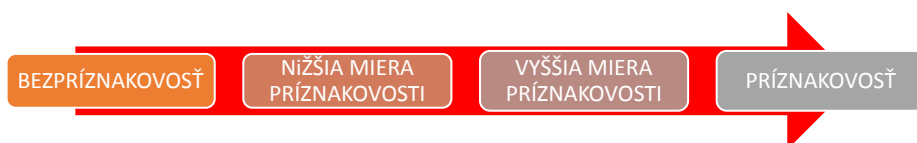
a preto je prirodzené, že sa vo verejných publicistických komunikátoch nevykytujú. Niektoré lexémy s nulovým výskytom v SNK sú v súvislosti s časovým aspektom v KSSJ označené ako zastarané, prípadne zastarávajúce (napr. *garderobier, lumpáčiť, margírovať porichtovať*). Používanie týchto výrazových prostriedkov v komunikácii je odrazom ich periférneho postavenia v slovnej zásobe slovenčiny.

2. Na základe frekvenčného ukazovateľa môžeme konštatovať, že používanie výrazových prostriedkov označených kvalifikátorom hovorovosti v textoch publicistického štýlu nie je markantné. Hoci je náš výskum založený na frekvenčných zisteniach, uvedomujeme si, že kvantitatívny parameter je pri posudzovaní výskytu jazykového prostriedku iba jednou zložkou. Keďže hovorovosť je „pridanou hodnotou“, navrstvujúcou sa na sémantiku slova a jeho formu, je nevyhnutné vnímať kvalitatívne rozdiely, pokiaľ ide o mieru jej prítomnosti. Kým niektoré slová, napr. *krčma, šikovný*, sú u používateľov jazyka vnímané ako výrazové prostriedky s nižšou mierou hovorovosti, iné, napr. *háby, dúž*, možno komunikačne vnímať ako prvky s vyššou mierou hovorovosti. Lexémy, pri ktorých sa uplatňuje viacero funkčných kvalifikátorov a sú zároveň významovo užšie špecifikované, patria k výrazovým prostriedkom s vyššou mierou hovorovosti a ich použitie vo verejných písaných komunikátoch je vnímané ako príznakové. Naopak, lexémy s jedným funkčným kvalifikátorom patria k hovorovým prostriedkom s nižšou mierou hovorovosti a ich uplatnenie v publicistických komunikátoch nemusí byť nevyhnutne vnímané ako príznakové. Z nášho výskumu vyplýva poznanie, že v lexikálnom systéme slovenčiny je potrebné uvažovať o diferencovanej miere hovorovosti.

Pri lexikografickom spracovaní sa však odlišenie nižšej a vyššej hovorovej lexiky (pozri aj delenie podľa Dolník, 2007; Orgoňová – Bohunická, 2011) systémovo nezaznamenáva. V slovníkoch je označenie slova ako výrazu z nižšej hovorovej vrstvy skôr ojedinelé (kvalifikátor niž. hovor. je napr. pri lexémach *roztentovať, zondieť, zondiat, vyondieť, vyondiat*). V súvislosti s nižšou a vyššou mierou hovorovosti lexikálnych jednotiek, ako aj s ich používaním v reálnych komunikátoch sa ukazuje ako funkčné vnútorne kategorizovať aj hovorový štýl na vyšší a nižší štýl, ako to naznačil J. Mistrík (1989).

Výsledkami výskumu lexikálnych jednotiek s kvalifikátorom hovorovosti v reálnych textoch sa potvrdzuje dynamika a procesualnosť v jazyku, ako aj

existencia prechodných pásiem, čo schematicky naznačujeme, pričom do východiskového postavenia kladieme bezpríznačnosť výrazového prostriedku:

Porovnávanie slovníkového spracovania (v KSSJ, 2003; v SSSJ, 2006, 2011, 2015) najfrekvencovanejších lexém v SNK umožnilo sledovať zmeny v uplatňovaní kvalifikátora hovorovosti pri jednotlivých lexémach, resp. niektorých ich lexiách. Cieľom tejto výskumnej etapy bolo zistiť, či pod vplyvom zvýšenej frekvencie⁴⁰ došlo k zmene na osi príznačnosť – bezpríznačnosť. Ako sme už uviedli, jedným z kritérií pri kodifikácii sa môže stať aj frekvencia istého jazykového javu (bližšie Slančová, 2008). Najväčší výskyt – v porovnaní s ostatnými slovnými druhmi – majú hovorové substantíva, ktoré vo vzťahu k označovanej substancii vyjadrujú rovnaký význam ako ich nehovorový ekvivalent (porov. *fotoaparát – fotografický prístroj, sanitka – sanitné vozidlo*). To je s najväčšou pravdepodobnosťou dôvod, ktorý pri istých pomenovaniach môže spôsobovať prehodnotenie niektorej pôvodne hovorovej, prípadne neutrálnej lexie (*kano- nier, nainštalovať, nečitateľný*) na termín ukotvený v rôznych vedecko-technických alebo záujmových oblastiach (napr. šport, informatika, umenie a i.).

Keďže sa ukázalo, že pri novom lexikografickom spracovaní niektorých lexém došlo v porovnaní s KSSJ k rôznym zmenám (buď na úrovni lexémy, alebo na úrovni niektorej z jej lexií), mohli by sme hypoteticky naznačiť aj isté tendencie vo vzťahu k spracúvaniu ďalších, doteraz ešte nepublikovaných lexém. Viaceré slová označené v KSSJ ako hovorové sú v SSSJ zachytené ako neutrálne, prípadne ide o terminologicky viazané výrazové prostriedky. Proces, v ktorom sa oslabuje príznačnosť výrazového prostriedku (napr. hovorovosť) a výrazový prostriedok sa stáva neutrálnym, prípadne nadobúda novú kvalitu, môžeme opätovne znázorniť schematicky:

40 Keďže spracovanie doterajších zväzkov *Slovníka súčasného slovenského jazyka* (2006, 2011, 2015) sa zakladá aj na korpusových zisteniach, predpokladali sme, že jedným, hoci nie jediným, z determinantov lexikografického spracovania hesiel – s dosahom aj na klasifikačné príznaky lexém a ich lexií – je frekvencia slova v SNK.

Na pozadí skúmania frekvencie hovorových jazykových prostriedkov vo verejnej komunikačnej sfére, ktorá bola reprezentovaná žánrami zaradenými do podkorpusu publicistických textov, sa zároveň potvrdzujú prieniky medzi hovorovým a publicistickým štýlom. Niektoré hovorové prostriedky sú zo strany používateľov jazyka vnímané ako štandardné do takej miery, že ich výskyt v publicistických textoch percepčne nehodnotíme ani ako príznakový, ani ako rušivý. Naopak, v určitom kontexte alebo v konkrétnej komunikačnej situácii môže byť práve hovorový prostriedok adekvátnou, ba dokonca funkčnou voľbou pri výbere a hľadaní vhodného ekvivalentu.

Z naznačených zmien zreteľne vyplýva, že ide o dvojsmerný proces. Ako sa vo väčšine prípadov ukázalo, s narastajúcou frekvenciou klesá uvedomovaná miera hovorovosti a, vice versa, menej frekventované lexikálne prostriedky (zväčša z periférie lexiky) sú vnímané ako príznakové. Primeraný výskyt hovorových výrazových prostriedkov – primárne používaných v súkromnej interpersonálnej komunikácii – neuberá na oficiálnosti mediálnych komunikátov, naopak, autori sa aj takýmto spôsobom „približujú“ k svojmu publiku, diváckej či poslucháčskej základni, čím sa potvrdzuje ich funkčnosť.

Zmeny, ku ktorým došlo v procese zostavovania nového výkladového slovníka (v porovnaní s KSSJ), zároveň preverujú nastavenú metodiku výskumu a sú nepriamou spätnou väzbou vo vzťahu k opodstatnenosti skúmania výskytu (nielen) hovorových prostriedkov (nielen) v publicistických komunikátoch.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BARTOŠEK, J. – TUŠER, A. 2010. Teoreticko-praktické východiská mediálnej tvorby. In: Tušer a kol.: *Praktikum mediálnej tvorby*. 1. vyd. Bratislava: EUROKÓDEX, s. 9 – 56.
- BARTOŠEK, J. 1997. *Žurnalistika: úvod do studia*. 1. vyd. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého. 130 s.
- BODNÁROVÁ, M. 2013. Terminologická reflexia komunikácie v súkromnej sfére vo vzťahu k hovorovému štýlu a jemu blízkym javom – niekoľko úvah a poznámok. In: *Slovenská reč*, 2013, roč. 78, č. 3 – 4, s. 174 – 186.
- BÓNOVÁ, I. 2017. K problematike hovorenej podoby jazyka na východnom Slovensku. In: *Slovenčinár*, roč. 4, 2017, č. 1, s. 4 – 8.
- BOSÁK, J. 1984. Hovorovosť ako dynamický faktor. In: *Slovenská reč*, 1984, roč. 49, č. 2, s. 65 – 73.
- BOSÁK, J. 1995. Sociolingvistická stratégia výskumu slovenčiny. In: *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Sociolinguistica Slovaca*. Ed. s. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995, s. 17 – 42.
- ČMEJRKOVÁ, S. – HOFFMANNOVÁ, J. (eds.). 2003. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia 2003. 258 s.
- ČMEJRKOVÁ, S. – HOFFMANNOVÁ, J. a kol. 2011. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia 2011. 491 s.
- DEBNÁR, M. – KMEŤOVÁ, B.: Bibliografická a štýlovo-žánrová anotácia dokumentov a textov v Slovenskom národnom korpuse. In: *Slovenský národný korpus. Texty, anotácie, vyhl'adávanía*. Hl. red. M. Šimková. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Vydavateľstvo Mikula 2017, s. 33 – 60.
- DOLNÍK, J. 2007. *Lexikológia*. Bratislava: Univerzita Komenského 2007. 236 s.
- DOLNÍK, J. 2009. *Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka*. Bratislava: Veda 2009. 376 s.
- Encyklopédia jazykovedy*. 1993. Zost. J. Mistrík. 1. vyd. Bratislava: Obzor 1993. 515 s.
- FINDRA, J. 2004. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Osveta 2004. 232 s.

- FINDRA, J. 2013. *Štylistika súčasnej slovenčiny*. Martin: Osveta 2013. 320 s.
- Frekvenčný slovník slovenčiny na báze Slovenského národného korpusu*. 2017. Hl. red. R. Garabík – M. Šimková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2017. 562 s.
- FURDÍK, J. 1998. Zmeny v jazykových podsystémoch (čiasťkových normách). Slo-
votvorné zmeny. In: *Slovenský jazyk. Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Red. J. Bosák. Opole, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej 1998, s. 52 – 68.
- GLADIŠ, M. 2015. *Žáner v prostredí masových médií*. Košice: UPJŠ 2015. 128 s.
- HAUSENBLAS, K. 1971. *Výstavba jazykových projevů a styl*. Praha: Univerzita Kar-
lova 1971. 184 s.
- HAVRÁNEK, B. 1932. Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura. In: *Spisovná čeština
a jazyková kultura*. Praha: Melantrich 1932, s. 52 – 53.
- HOFFMANNOVÁ, J. 1997. *Stylistika a... Současná situace stylistiky*. Praha: Trizonia
1997. 200 s.
- HOMOLÁČ, J. – NEBESKÁ, I. 2000. Příspěvek ke kritické analýze pojmu jazyková
norma. In: *Slovo a slovesnost*, 2000, roč. 61, s. 102 – 109. Dostupné na: <http://sas.ujc.cas.cz/>.
- HORECKÝ, J. 1956. *Kultúra slovenského slova*. 1. vyd. Martin: Osveta 1956. 145 s.
- HORECKÝ, J.: 1979. Vymedzenie štandardnej formy slovenčiny. In: *Slovenská reč*,
1979, č. 44, s. 22 – 227.
- HORECKÝ, J. 1982. *Spoločnosť a jazyk*. 1. vyd. Bratislava: Veda 1982. 112 s.
- HORVÁTH, M. 2017. *Uvoľnenie štýlových noriem vplyvom postmoderného diskurzu*.
In: *Slovenčinár*, 2017, roč. 4, č. 1, s. 9 – 15.
- CHLOUPEK, J. 1978. Dialektika stálého a promenného v publicistickém stylu. In: *Slo-
vo a slovesnost*, 1978, roč. 39, s. 317 – 320. Dostupné na: <http://sas.ujc.cas.cz/>.
- IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. 1963. Hovorový štýl súčasnej spisovnej slovenčiny. In:
Slovenská reč, 1963, roč. 28, s. 17 – 32.
- JASINSKÁ, Lucia. 2018. *Prvky hovorovosti v oficiálnych mediálnych komunikátoch*.
(Rigorózna práca.) Banská Bystrica: Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela
2018. 76 s.
- JASINSKÁ, L. 2019. Colloquial Lexemes in Journalistic Texts. In: *Jazykovedný časo-
pis*, 2019, roč. 70, č. 2, s. 139 – 147.
- JASINSKÁ, L. 2019. Prostriedky hovorovosti v mediálnych komunikátoch. In: *Komu-
nikácia v odborných reflexiách. Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej
konferencie, Banská Bystrica 12. – 13. 9. 2018*. Ed. J. Klincková. Banská Bystrica:
Belianum 2019, s. 193 – 208.
- JEDLIČKA, A. 1980. K systému a systematice funkčných štýlů. In: *Jazykovedné štúdie
XV*. Ed. J. Ružička. Bratislava: Veda 1980, s. 107 – 113.

- JELÍNEK, M. 1957. *O jazyku a stylu novin*. Praha: Rudé právo 1957. 179 s.
- JELÍNEK, M. 2006. Principy rozboru individuálních stylů. In: *Komunikace – styl – text*. Ed. A. Jaklová. České Budějovice: Jihočeská univerzita 2006, s. 36 – 40.
- KRALČÁK, L. 2008. K aktuálnej stratifikácii slovenského národného jazyka a jej dynamike. In: *Jazyk a jazykoveda v pohybe: na počesť Slavomíra Ondrejoviča*. Ed. s. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008, s. 278 – 287.
- Krátky Slovník slovenského jazyka*. 2003. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda. 985 s.
- KUNCZIK, M. 1995. *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum 1995. 307 s.
- MINÁŘOVÁ, E. 2011. *Stylistika pro žurnalisty*. 1. vyd. Praha: Grada 2011. 296 s.
- MISTRÍK, J. 1965. *Slovenská stylistika*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1965. 312 s.
- MISTRÍK, J. 1977. *Štylistika slovenského jazyka*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1977. 456 s.
- MISTRÍK, J. 1989. *Štylistika*. 2. vyd. Bratislava: SPN 1989. 584 s.
- NEBESKÁ, I. 2017. Jazyková norma. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová (eds.). Dostupné na: https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOVÁ_NORMA (poslední přístup: 30. 11. 2019)
- ORGOŇOVÁ, O. – BOHUNICKÁ, A. 2011. *Lexikológia slovenčiny*. Bratislava: Stimul 2011. 254 s.
- PATRÁŠ, V. 1995. Sociolingvistický profil bežnej hovorenej komunikácie v Banskej Bystrici (90. roky). In: *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Sociolinguistica Slovaca*. Ed. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995, s. 119 – 131.
- PATRÁŠ, V. 1997. Jazyky tzv. malých národov v súčasnom európskom kontexte (na príklade slovenčiny). In: *Jazyk – komunikácia – spoločnosť*. Ed. V. Patráš. Banská Bystrica: UMB v Banskej Bystrici 1997, s. 9 – 16.
- PATRÁŠ, V. 2008. Echo paradigmatickej zmeny a ďalšie výskumy bežnej komunikácie. In: *Jazyk a jazykoveda v pohybe: na počesť Slavomíra Ondrejoviča*. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008, s. 83 – 90.
- PATRÁŠ, V. 2009. *Sociolingvistické aspekty elektronicky podmienenej komunikácie*. Karviná: Studia Oeconomica. Slezská univerzita v Opavě – Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné. 149 s. ISBN 978-80-7248-522-2.
- PECIAR, Š. 1965. Jazykové prostriedky hovorového štýlu spisovnej slovenčiny. In: *Jazykovedné štúdie*. 8. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1965, s. 42 – 70.
- REIFOVÁ, I. a kol. 2004. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál 2004. 328. s.
- SABOL, J. 2007. Syntagmatický a paradigmatický princíp v konexii fónických prvkov. In: *Koreferencia a konexia textu*. Zost. J. Sabol – L. Sisák. 1. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, s. 13 – 20.

- SEDLÁKOVÁ, M. 2017. Komunikačný pohľad na jazykový štýl (Od epiky k lyrike i k dráme). In: *Cesty (k) textu. Inšpirácie Františka Mika*. Zost. I. Bónová – M. Gladiš. Košice: UPJŠ 2017, s. 23 – 42.
- SLANČOVÁ, D. 2008. Hľadanie („obyčajného“) človeka v jazyku a v jazykovede. In: *Jazyk a jazykoveda v pohybe: na počesť Slavomíra Ondrejoviča*. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008, s. 145 – 159.
- Slovenský národný korpus* – prim-8.0-public-inf. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2018. Dostupný z WWW: <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Slovník cudzích slov* (akademický). 2005. 2., doplnené a prepracované vyd. Ed. Ľ. Balážová – J. Bosák. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá 2005. 1 054 s.
- Slovník súčasného slovenského jazyka*. A – G. 2006. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2006. 1 134 s.
- Slovník súčasného slovenského jazyka*. H – L. 2011. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2011. 1 087 s.
- Slovník súčasného slovenského jazyka*. M – N. 2015. Ved. red. A. Jarošová, Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2015. 1 100 s.
- ŠIMKOVÁ, M. 2017. Výberový slovník termínov a pojmov z korpusovej lingvistiky. In: *Slovenský národný korpus. Texty, anotácie, vyhľadávania*. Hl. red. M. Šimková. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Vydavateľstvo Mikula 2017. s. 135 – 150.
- ŠIMKOVÁ, M. 2018. Prejavy synchronnej dynamiky v pravopise a v slovnej zásobe súčasnej slovenčiny. In: *Dynamické javy v súčasnej slovenčine a jej výskume*. Red. M. Šimková. Bratislava: Veda 2018, s. 19 – 70.
- ŠIMKOVÁ, M. – GAJDOŠOVÁ, K. 2017. Možnosti vyhľadávania v korpusových dátach. In: *Slovenský národný korpus. Texty, anotácie, vyhľadávania*. Hl. red. M. Šimková. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Vydavateľstvo Mikula 2017. s. 91 – 134.
- ŠIMKOVÁ, M. – GAJDOŠOVÁ, K. – KMEŤOVÁ, B. – DEBNÁR, M. 2017. *Slovenský národný korpus. Texty, anotácie, vyhľadávania*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Vydavateľstvo Mikula 2017. 168 s.
- ŠIMKOVÁ, M. – LEVICKÁ, J. – DEBNÁR, M. 2018. *Dynamické javy v súčasnej slovenčine a jej výskume*. Red. M. Šimková. Bratislava: Veda 2018. 196 s.
- TUŠER a kol. 2010. *Praktikum mediálnej tvorby*. 1. vyd. Bratislava: EUROKÓDEX 2010. 368 s.
- <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/statny-jazyk/kodifikovana-podoba-statneho-jazyka-c6.html>
- www.sme.sk

COLLOQUIAL LEXEMES IN JOURNALISTIC TEXTS (SUMMARY)

Media messages affect our private sphere, enter into work area and accompany social events around us. The authors of media contents can process information through their point of view, on the other hand, they are obliged to keep valid language, stylistic and speech standards. Thus, the whole complex of extralingual, paralingual and intralingual parameters more or less influencing text outputs enter this process. In our study we mainly focus on the research of colloquial lexical means in journalistic texts.

The aim of the research and the object of our analysis is colloquiality as a marked attribute of official, public media messages. Therefore, the starting point of the research itself was finding all lexical units stylistically marked as colloquial in the Concise Dictionary of Slovak Language. Their presence, frequency of occurrence and possible semantic shifts were subsequently verified in media messages in public domain. Since the point was the research of „living language“, our source material were journalistic texts from the database of the Slovak National Corpus.

The number of occurrence of explored words was recorded according to their absolute frequency and the results were categorised and interpreted. The most frequented means of expression were verified in current lexicographic processing and the changes of the indicator of colloquiality was studied. With style parameters in background, we evaluated the markedness of the vocabulary of analysed journalistic texts.

We found out that the occurrence of studied colloquial lexemes (and lexia, too) is differentiated and depends on the degree of the indicator of colloquiality. Colloquial vocabulary penetrates substantially from common, unofficial communication into official media communication. However, we do not find

this fact counterproductive, i. e. the use of standard means of expression does not have substantial impact on the official character of media messages, on the contrary, the authors also use this way to „get closer“ to their collective percipient.

PRÍLOHA

Tab. 22: Zoznam lexikálnych jednotiek s kvalifikátorom hovorovosti v KSSJ (2003) a ich absolútna frekvencia v SNK

1.	*cétečko	210	S
2.	*gólovka	320	S
3.	abonentka	97	S
4.	áčka		S
5.	áčko	8024	S
6.	advokát (= obhajca vôbec)		S
7.	agitka	247	S
8.	ah jaj	0	PART
9.	achilovka	1740	S
10.	akciovka	3430	S
11.	akomak	28	ADV
12.	akord (= úkolová práca)		S
13.	akurát	24927	H
14.	akurátny	354	ADJ
15.	alarm	2120	S
16.	anciáš	78	S
17.	ancikrist	25	S
18.	apetít	2384	S
19.	apo	224	S
20.	artikel	2346	S
21.	asociál	895	S
22.	autičkár	403	S
23.	automobilka	46207	S
24.	axel	1078	S
25.	až-až, ažaž	18	ADV
26.	baba ¹		S

27.	baba ²		S
28.	babica	600	S
29.	babka ² (1. časť patentnej zápinky, 2. nákovka)		S
30.	babra	0	S
31.	babračka	34	S
32.	babrák	419	S
33.	babraňa	0	S
34.	babranina	0	S
35.	babrať	245	V
36.	babravý	8	ADJ
37.	babroš	2	S
38.	babylon	141	S
39.	bacnúť	14	V
40.	bagateľ	198	S
41.	bagatelizovať	1144	V
42.	bagáž	53	S
43.	bachant	18	S
44.	báječný	3041	ADJ
45.	bajzom	0	ADV
46.	bál	3046	S
47.	baloniak/baloňák	114	S
48.	bantovať	9	V
49.	baránky	0	S
50.	barnavý	3	ADJ
51.	bársako, bārako	8	PRON
52.	bársaký, bāraký	42	PRON
53.	bársčo, bārčo	41	PRON
54.	bárskade, bārkode	0	PRON
55.	bárskde, bārkode	14	PRON
56.	bárskedy, bārkodey	6	PRON
57.	bárskoľko, bārkoľko	22	PRON
58.	bárskto, bārktto	28	PRON
59.	baštrngovať	9	V
60.	baterka	3472	S
61.	bazírovať	307	V
62.	béčka		S
63.	béčko	7993	S
64.	behačka	37	S

65.	bengál	37	S
66.	benjamín	513	S
67.	benzínka	1292	S
68.	be'ah	7	S
69.	be'ár	248	S
70.	beztak	1689	PART
71.	beztoho	10	PART
72.	bežať		V
73.	bežkovať, bežkovať sa	95	V
74.	bibas	12	S
75.	bifľovať sa	106	V
76.	biletár	142	S
77.	blázinec	879	S
78.	blazniet'	17	V
79.	bláznit' (nápadne prejavovať záujem o niekoho)		V
80.	blázon		S
81.	bledý		ADJ
82.	blond	1350	ADJ
83.	blondiak	287	S
84.	bluf	278	S
85.	bodovník	85	S
86.	bohovať	58	V
87.	bohvie	637	H
88.	bohvieako	389	PRON
89.	bohvieaký	649	PRON
90.	bohviečo	760	PRON
91.	bohviekde	31	PRON
92.	bohviekedy	8	PRON
93.	bohviekoľko	29	PRON
94.	bohviekto	33	PRON
95.	boľačka	738	S
96.	bon	417	S
97.	bračekovať sa	0	V
98.	brandža	4575	S
99.	brať (10. na niekoho)		V
100.	bratko	22	S
101.	brbláť	92	V
102.	bronz (2. sfarbený ako bronz)		S

103.	brzlik (= týmus)	20	S
104.	bugina (1. skladací detský kočík)	392	S
105.	búchačka	80	S
106.	bujdošiť	0	V
107.	buksa	52	S
108.	bundáš	20	S
109.	búračka	252	S
110.	bútoriť	0	V
111.	buzerovať	185	V
112.	byľku, byľu	27	H
113.	bytovka	17737	S
114.	cárach	4	S
115.	cárok	5	S
116.	céčka		S
117.	céčko	1804	S
118.	cédečko	5597	S
119.	celta	157	S
120.	celulózka	899	S
121.	ceremónia (2. okolky)		S
122.	cifra ² (= ozdoba)		S
123.	cifrovaný	75	ADJ
124.	cifrovať	55	V
125.	cigáň	1260	S
126.	cigánčina	8	S
127.	cigániť	100	V
128.	cikcak, cik-cak	6	ADV
129.	cikcakovitý	26	ADJ
130.	cimpr-campr	0	ADV
131.	cirka	209	PART
132.	cirkulárka	260	S
133.	citovať ² (= predvolávať)		V
134.	civil	4419	S
135.	civilka	104	S
136.	civilkár	115	S
137.	cólštok	10	S
138.	corgoň		S
139.	cukrovka (1. cukrová repa)		S
140.	curgat', curigať	3	V

141.	cverna	97	S
142.	cvernovka	548	S
143.	cvik ² (= klin)		S
144.	cvikací	8	ADJ
145.	čara		S
146.	čarat', čarovať		V
147.	časenka	256	S
148.	čemer	37	S
149.	čert	6678	S
150.	čertiť sa	182	V
151.	čertovina	60	S
152.	čertvie, čerthovie/čert vie, čert ho vie	37	H
153.	čertvieako	0	PRON
154.	čertvieaký	3	PRON
155.	čertviečo	2	PRON
156.	čertviekto	2	PRON
157.	činžiak	1813	S
158.	číslo (pren. hovor. <i>to je číslo!</i>)		S
159.	čistka	3699	S
160.	čosi-kamsi	0	PRON
161.	čosi-kdesi	0	PRON
162.	čo-to	3357	PRON
163.	čožeby	0	PART
164.	dáko	344	PRON
165.	dáky	1711	PRON
166.	daniar	2055	S
167.	darovať (2. obyč. v zápore odpustiť, prepáčiť – <i>to mu nedarujem!</i>)		V
168.	deci	1299	S
169.	decko (= dieťa)	4834	S
170.	déčka		S
171.	déčko	199	S
172.	deko	447	S
173.	delegačka	34	S
174.	delobuch	973	S
175.	detská		S
176.	dial'kar		S
177.	dínom-dánom	0	H
178.	diploamatizovať	0	V

179.	diplomatka (2. ľahšia aktovka)	510	S
180.	diplomovka	894	S
181.	direkt	306	H
182.	direktor	525	S
183.	dirigent (hovor. dirigent mužstva)	34	S
184.	disko	1170	S
185.	diškrécia	6	S
186.	diškurz	311	S
187.	dištanc	5943	S
188.	dneska	1797	ADV
189.	dneskajší	10	ADJ
190.	dneskajšok	12	S
191.	dnuka, dnuká	51	ADV
192.	doboka	3	ADV
193.	docitovať (= úradne zavolať, predvolať)	0	V
194.	dočerta/do čerta	343	H
195.	doďávka (3. doďávkové auto)		S
196.	dofrasa/do frasa	193	H
197.	dojný (koho možno využívať)	436	ADJ
198.	dokola	2034	ADV
199.	doktor (4. lekár)		S
200.	doparoma/do paroma		H
201.	dopekla/do pekla	2108	H
202.	dopredku	6	ADV
203.	dopustenie	76	S
204.	dorichtovať sa	1	V
205.	došikovať	62	V
206.	došpatiť	0	V
207.	doťahať sa	2	V
208.	dotmolit' sa	0	V
209.	dovolenkár	4653	S
210.	dóza ¹		S
211.	dračka	651	S
212.	drancovačka	5	S
213.	drgnúť si	5	V
214.	drgnutý	5	ADJ
215.	drotárčina	25	S
216.	drukovať	832	V

217.	družinár	67	S
218.	drzý	2725	ADJ
219.	držať (8. spoliehať sa)		V
220.	duchna	123	S
221.	dupľa	229	S
222.	duplikovať	77	V
223.	dupľom	166	ADV
224.	dupľovaný	124	ADJ
225.	dupľovať	179	V
226.	dupľovka	7	S
227.	dúži	1	ADJ
228.	dvojdecák	10	S
229.	dvojičky	9412	S
230.	dvojkár	65	S
231.	dychovka	3348	S
232.	džob	1671	S
233.	éčka		S
234.	éčko	310	S
235.	eidam	449	S
236.	elegán	591	S
237.	električenka	832	S
238.	elektrika	1647	S
239.	elektrospotrebič	2592	S
240.	elko	16	S
241.	elpéčko	49	S
242.	ementál	452	S
243.	emko	18	S
244.	erár	108	S
245.	esemeska	5247	S
246.	eseročka	3754	S
247.	esko	340	S
248.	eštebák	2340	S
249.	ex	16	ADV
250.	execírovať	1	V
251.	expresný (hovor. <i>to bola expresná robota</i>)		ADJ
252.	extra	9346	H
253.	extratrieda	693	S
254.	fabrika	18659	S

255.	fabrikant	107	S
256.	fackat', fackovať	432	V
257.	facnúť	0	V
258.	fáč	7	S
259.	fačovať	0	V
260.	fach	934	S
261.	fachman	172	S
262.	fajn	12912	H
263.	fajново, fajne	186	ADV
264.	fajnový, fajný	907	ADJ
265.	fajront	182	S
266.	fajta	187	S
267.	fakliť	0	V
268.	fáma	4491	S
269.	familia	529	S
270.	fanklub	6077	S
271.	fantastický (hovor. obrovský, neslýchaný)		ADJ
272.	fantazírovať	269	V
273.	fanúšikovať	116	V
274.	fasovať	171	V
275.	fedrovať (podporovať, uprednostňovať)	7	V
276.	felčiar (2. lekár)	88	S
277.	fér	2208	H
278.	fercovat'	1	V
279.	férový	5539	ADJ
280.	fertucha	42	S
281.	fest	5367	ADV
282.	fešák	1316	S
283.	fešanda	107	S
284.	fešný	314	ADJ
285.	fiatka	235	S
286.	fífik	2	S
287.	figel'	553	S
288.	figľovať	0	V
289.	fiktus	1	S
290.	filc	94	S
291.	filip	51	S
292.	filmovať (3. hrať úlohu vo filme, 4. predstierať)		V

293.	financ	215	S
294.	finišovať (vyvíjať zvýšené pracovné úsilie)	6155	V
295.	finta	2280	S
296.	firnajz (fermež)	3	S
297.	fiškál	102	S
298.	fiškálčina	0	S
299.	fiškus	53	S
300.	fištrón	12	S
301.	fit	4969	ADJ
302.	fixír	0	S
303.	fixka	857	S
304.	fix'ovať	15	V
305.	fizel	9	S
306.	flajster	6	S
307.	fľak	1776	S
308.	fľakatý	128	ADJ
309.	fľakovať	7	V
310.	flám	343	S
311.	flambovať	50	V
312.	flámoviť	105	V
313.	flinta	788	S
314.	fór	1213	S
315.	forota	16	S
316.	forsírovať	390	V
317.	foršus	6	S
318.	fortieľ	496	S
319.	fotel	74	S
320.	fotelka	112	S
321.	fotiť	8698	V
322.	fotka	22639	S
323.	fotoparáť	14409	S
324.	fotokrúžok	98	S
325.	fotosút'až	644	S
326.	frajer	3199	S
327.	frajerčina, frajerina	348	S
328.	frajerčiť sa, frajeriť sa	37	V
329.	frajerkár	16	S
330.	fras	136	S

331.	frizúra	240	S
332.	frk ² (slovný žart)	51	S
333.	frkan	23	S
334.	frmol	246	S
335.	frotír	0	S
336.	frotírovať	0	V
337.	fuč	811	ADV
338.	fujaráš	86	S
339.	fuk ¹ (adv., je mi to fuk)	373	ADV
340.	fuk ² (subst. peniaz, ani fuk)	18	S
341.	fúkaná	7	S
342.	fuknúť	56	V
343.	fúrikovať	12	V
344.	furman	1935	S
345.	furmančiť, furmaniť	13	V
346.	furmanka	130	S
347.	furt	1347	ADV
348.	fušer	106	S
349.	fuška	991	S
350.	fuškár	52	S
351.	fuškárčiť	1	V
352.	fušovať	128	V
353.	futrál	23	S
354.	futrovať	42	V
355.	galimatiáš	179	S
356.	garancia	13029	S
357.	garantovať	13909	V
358.	garazda	6	S
359.	garde (SNK: „robiť garde“)	76	S
360.	gardedáma	23	S
361.	garderoba	384	S
362.	garderobier (hovor. šatniar)	0	S
363.	gate	1157	S
364.	gauner	752	S
365.	gazík	71	S
366.	gáža	426	S
367.	gebuľa	81	S
368.	gebuzina	76	S

369.	géčka	5	S
370.	géčko	43	S
371.	generálka	7697	S
372.	gestapák	159	S
373.	glajcha (fáza stavby dokončená po krov)	15	S
374.	glazúra (2. poleva)	436	S
375.	golfky	0	S
376.	grád (st. alkoholu v nápoji)	374	S
377.	granátka	1	S
378.	grand (hovor. veľkodušný, štedrý)	152	S
379.	gremiálka	20	S
380.	grep	276	S
381.	grif	371	S
382.	grunt	266	S
383.	guľovačka	225	S
384.	gumák(y)	583	S
385.	gumár	371	S
386.	guráž	303	S
387.	gustiózny	19	ADJ
388.	gusto	1127	S
389.	gyps	24	S
390.	háby	160	S
391.	háčko	55	S
392.	háčkovanie	364	S
393.	hájničiť	2	V
394.	háklivý	1412	ADJ
395.	haky-baky/háky-báky	0	S
396.	halabala	58	ADV
397.	haló (hlasitý rozruch)	459	S
398.	handrbulčina	0	S
399.	handrkovať	191	V
400.	haprovať	242	V
401.	hapták	8	S
402.	haraburda	454	S
403.	haraburdie	291	S
404.	harmatanec	28	S
405.	háv	200	S
406.	hen	247	PRON

407.	hendikepovať	91	V
408.	hentaký	67	PRON
409.	hentam	112	PRON
410.	henten, hentá, hento	568	PRON
411.	het	92	ADV
412.	hever	71	S
413.	hit	25643	S
414.	hitparáda	5203	S
415.	hlavičkovat'	8664	V
416.	hniliak	1	S
417.	hobel'	16	S
418.	hobľovačka	122	S
419.	hodinovka	959	S
420.	hochštapler	247	S
421.	holopupkáč	6	S
422.	holopupkár	7	S
423.	hotentot	21	S
424.	hotentotčina	3	S
425.	hotovať	1079	V
426.	hotové	6	S
427.	hrabačka	172	S
428.	hrant	42	S
429.	hromský	0	ADJ
430.	hrozitánsky	52	ADJ
431.	hrúza	39	S
432.	huba ² (niž. hovor. ústa, papuľa)		S
433.	hubárčiť	67	V
434.	humbug	381	S
435.	hurka	144	S
436.	hurt	6	S
437.	hurtom	2	ADV
438.	hurtovať	0	V
439.	hurtovný	1	ADJ
440.	chalan	27807	S
441.	chatárčiť, chatárit'	51	V
442.	chlapec (4. = muž)		S
443.	chlieb (2. živobytie)		S
444.	chňapka	61	S

445.	chodbár	22	S
446.	chochmes	93	S
447.	choseň, chosen (osoh, úžitok)	16	S
448.	chválenkár	82	S
449.	chýrečný	46	ADJ
450.	chystačka	3	S
451.	chyták	434	S
452.	chytráčiť	16	V
453.	igelitka	1940	S
454.	impotent	80	S
455.	indiánka	223	S
456.	inkasovať (hovor. dostať – gól, zaucho)	28743	V
457.	interesantný	497	ADJ
458.	interesovať	264	V
459.	izolačka	108	S
460.	jáger	1371	S
461.	jakubka	5	S
462.	jakživ	169	ADV
463.	jasličkár	70	S
464.	javeru	0	PART
465.	jednačka	8	S
466.	jednokoľajka	39	S
467.	jednotkár	418	S
468.	just		PART
469.	káblovka	1502	S
470.	kádrovník	82	S
471.	kamrlík	35	S
472.	kanada	336	S
473.	kanadky	12	S
474.	kancel'	85	S
475.	kanonier	20361	S
476.	kantár (ohlávka)	22	S
477.	kantína	230	S
478.	kapric	33	S
479.	karambol	400	S
480.	karika	18	S
481.	karimatka	662	S
482.	káro (ADJ + SUBST, I. kockovaná vzorka na látke; látka)		H

483.	kasa	7087	S
484.	kávičkár	257	S
485.	kdesi-čosi	0	PRON
486.	kečka	143	S
487.	kefnúť	2	V
488.	kemp	10365	S
489.	kerovať, karovať	14	V
490.	kibic	208	S
491.	kibicovať	105	V
492.	kilo	11559	S
493.	kiva	3	S
494.	klapať	1372	V
495.	klochniť, klochtiť	1	V
496.	klubovky (násypné stáložiarno kachle na koks)	17	S
497.	kmín (= zlodej)	257	S
498.	kočíkovať	230	V
499.	kofa	24	S
500.	koktať	224	V
501.	koktavý	90	ADJ
502.	koldokola	21	ADV
503.	kol'kátko	0	PRON
504.	kombinačka	0	S
505.	kombinačky	38	S
506.	komisný	57	ADJ
507.	komoliť	105	V
508.	komótny	122	ADJ
509.	kompán, kumpán	1342	S
510.	kompánia	137	S
511.	kompár	18	S
512.	kompliment	1834	S
513.	komunál	180	S
514.	koncentrák	1197	S
515.	kondička	1576	S
516.	koničkár	55	S
517.	kontaktovať (koho, čo)	14363	V
518.	kontra (2. oponovanie v kartách)		S
519.	kontrovať	5019	V
520.	konvenovať	188	V

521.	kopačka ¹ (kopanie)		S
522.	kopcom	16	ADV
523.	kopírovačka	8	S
524.	korhel'	37	S
525.	kornút	60	S
526.	koronárka	4	S
527.	kortešovať	43	V
528.	korzovať	225	V
529.	koštovať ¹ (ochutnávať)		V
530.	koštovať ² (stáť)		V
531.	koštovka	347	S
532.	kotúľka	19	S
533.	kovbojka	291	S
534.	kožovať	2	V
535.	kožovka ² (omietka)	0	S
536.	krach	12965	S
537.	krachovať	908	V
538.	krám	322	S
539.	kramľa	32	S
540.	krčma	15698	S
541.	krčmár/krčmárka	2125	S
542.	kredenc	437	S
543.	krémeš	218	S
544.	krémovať	89	V
545.	krenkovať sa (trápiť sa)	9	V
546.	krimi	3112	S
547.	kriminál	372	S
548.	kriminálka	1911	S
549.	kriminálnik	2461	S
550.	kripel	67	S
551.	krstňa	135	S
552.	krvák	203	S
553.	kšeft	3855	S
554.	kšeftovať	628	V
555.	ktovieako	277	PRON
556.	ktovieaký	288	PRON
557.	ktoviečo	106	PRON
558.	kubík	4099	S

559.	kuchtiť	109	V
560.	kukat ² (pozerat')	587	V
561.	kulma	113	S
562.	kulmovať	13	V
563.	kumšt	1595	S
564.	kumštovať	1	V
565.	kunsthistoria	89	S
566.	kúpačka	129	S
567.	kúpenský	6	ADJ
568.	kupónka	587	S
569.	kurírovať	71	V
570.	kurizant	10	S
571.	kurizovať	93	V
572.	kutica	124	S
573.	kvačka	13	S
574.	kvadrát	59	S
575.	kvargľa	30	S
576.	kvit	73	ADJ
577.	kýbeľ	275	S
578.	laborovať	913	V
579.	labzovať	15	V
580.	lajblík	96	S
581.	lanárit'	624	V
582.	langoš	425	S
583.	lapália (malichernosť)	53	S
584.	lavórovica	17	S
585.	lazár	14	S
586.	lebeň, lebeňa	13	S
587.	letovací	9	ADJ
588.	letovačka	14	S
589.	letovať ² (spájkovať)	16	V
590.	leva	74	S
591.	lietací (hovor. lietacie dvere)	7	ADJ
592.	lift	5	S
593.	likérka	556	S
594.	lilavý	37	ADJ
595.	limuzína (prepychové auto)	5521	S
596.	literárčiť	0	V

597.	litrovka	63	S
598.	lizák	0	S
599.	lokňa	40	S
600.	luft, ľuft	308	S
601.	lumpáčiť	0	V
602.	lumpovať	6	V
603.	luterán	565	S
604.	lutz	192	S
605.	luxovať	15	V
606.	lyžovačka	6192	S
607.	macko	516	S
608.	magnezitka	539	S
609.	macher	529	S
610.	majstrovať	187	V
611.	malér	417	S
612.	manažovať/*menežovať	1716	V
613.	mancovať sa (hovoriť niečo iba naoko)	3	V
614.	mangľovať (2. bit', tĺcť)	5	V
615.	manikúrky	1	S
616.	mankár	2	S
617.	mantinelizmus	18	S
618.	margírovať (predstierať)	0	V
619.	maród	1831	S
620.	maródka	2742	S
621.	maródovať	479	V
622.	maša	71	S
623.	mašina	1901	S
624.	maširovať	109	V
625.	matematikár	208	S
626.	mati (= mať, mater)	73	S
627.	matičiar	1385	S
628.	mayovka	171	S
629.	medecína	52	S
630.	medokýš (kyselka)	294	S
631.	medzimesto	37	S
632.	meľa, mela	500	S
633.	mercedeska	13	S
634.	merkovat'	24	V

636.	metál	116	S
637.	metalíza	1576	S
638.	metrák	448	S
639.	miesto ¹ (6. inštancia)	2163	S
640.	mikrovlnka	1399	S
641.	milost'pani	5	S
642.	minerálka	4357	S
643.	minikalkulačka	0	S
644.	minisukňa	692	S
645.	misska	1026	S
646.	mix		S
647.	mizéria	1555	S
648.	mládenčiť	7	V
649.	mladoženáč	243	S
650.	moc ² (veľa, mnoho)		H
651.	mohykán	558	S
652.	moletka	154	S
653.	moletný	92	ADJ
654.	mordovačka	6	S
655.	mordovať	183	V
656.	mordovisko	10	S
657.	móres	346	S
658.	morfondírovať	30	V
659.	morzeovka	124	S
660.	moržovať	8	V
661.	motohliadka	124	S
662.	motorka	11430	S
663.	môžbyť	86	H
664.	mrchavý	86	ADJ
665.	mulatovať	23	V
666.	mundúr	266	S
667.	murárčina	63	S
668.	muštrovať	2	V
669.	muzicírovať	162	V
670.	muzika	13046	S
671.	muzikant	12692	S
672.	myksovať, myksľovať (mykať)	2	V
673.	nabetón/na betón	9	PART

674.	nabrznúť	1	V
675.	nabúrat'	2157	V
676.	nacápat'	5	V
677.	nacengat' sa	28	V
678.	nacigániť	0	V
679.	načesať	7	V
680.	nadaromnicu	0	ADV
681.	nadobro	2098	ADV
682.	nadrapiť	6	V
683.	nadraziť	7	V
684.	nadsluhovať	147	V
685.	nadžgať	35	V
686.	nafackať	8	V
687.	nafukovačka	298	S
688.	naháč	868	S
689.	naháňačka	2798	S
690.	nachmeliť sa	13	V
691.	nainfikovať	235	V
692.	nainštalovať	4782	V
693.	naivka	265	S
694.	naj; naj-naj; naj, naj	418	H
695.	najsamprv	79	ADV
696.	nakladačka/-y (2. uhorka)	135	S
697.	nákladniak, nákladniak/náklad'ák	2238	S
698.	naklepať (1. napísať na stroji)	13	V
699.	naklepkat'	3	V
700.	nakriatnuť	107	V
701.	nálepkovať	129	V
702.	namaškrtiť	71	V
703.	nápaditý	2887	ADJ
704.	napájačka	69	S
705.	napariť/naparovať (test, pokutu,...)	805	V
706.	naparovať sa	79	V
707.	napasovať	248	V
708.	napinák	25	S
709.	napolitánka	125	S
710.	naposledok	3	S
711.	napotom	59	ADV

712.	napredku	5	ADV
713.	napredok	2	ADV
714.	narichtovať	3	V
715.	narukovať	1320	V
716.	našinec	4492	S
717.	našporiť, našporovať	30	V
718.	našraubovať	8	V
719.	natruc	139	ADV
720.	nátura	1393	S
721.	natvrdnutý	17	ADJ
722.	naveky (2. ustavične)		ADV
723.	naverímboha	125	ADV
724.	navlas	1526	ADV
725.	navždycky	11	ADV
726.	nazadku	1	ADV
727.	nealko	1536	S
728.	nebárs	8	ADV
729.	nebožtík (+ feminatívun)	1150	S
730.	nečitateľný (2. hovor. al. publ. ťažko pochopiteľný)	1038	ADJ
731.	neférový	2452	ADJ
732.	nemocný (vhod. chorý) – nemá kvalif. hovor.	587	ADJ
733.	nemóresný	9	ADJ
734.	neodškriepiteľný	1082	ADJ
735.	neogabanec	0	S
736.	neogabaný	15	ADJ
737.	neohrabanec	3	S
738.	neohrabaný	382	ADJ
739.	neokrôchanec	56	S
740.	neokrôchaný	128	ADJ
741.	nervák	573	S
742.	nešíkovník	16	S
743.	neúrečný	1	ADJ
744.	neúrekom	3925	H
745.	nezaobalene	9	ADV
746.	nezaobalený	5	ADJ
747.	neznaboh, neznajboh	142	S
748.	nimród (poľovník)	17	S
749.	nóbl	350	H

750.	nonstop	4925	H
751.	novinárčiť	11	V
752.	novopečený	1344	ADJ
753.	obanovať	30	V
754.	obedňajší	1234	ADJ
755.	obchendovať (postávať, motať sa)	5	V
756.	obkukávať, obkukovať	45	V
757.	oblafnúť	92	V
758.	obriadiť	126	V
759.	obsmídať	22	V
760.	obuť sa (hovor. rázne sa pustiť do niekoho)	352	V
761.	obývačka	7721	S
762.	ocigániť	15	V
763.	odbachnúť	51	V
764.	odbytár	10	S
765.	oddiskutovať	22	V
766.	odfajkovať	8	V
767.	odfakliť	18	V
768.	odfinkať (povrchne urobiť)	21	V
769.	odhamovať (odbrzdiť)	0	V
770.	odhodit' sa (odvrátiť sa)	145	V
771.	odjazdiť	1596	V
772.	odkazovač	530	S
773.	odkukat ¹ (odpozorovať)	479	V
774.	odkundes	67	S
775.	odpásť	2	V
776.	odpeľať, odpeľhať	0	V
777.	odprášiť (2. ujsť)	6	V
778.	odpraviť	96	V
779.	odpredku	1	ADV
780.	odrazovka	1	S
781.	odsedieť, odsedieť si	3444	V
782.	odskúšať	2190	V
783.	odškriepiť	80	V
784.	odšraubovať	10	V
785.	odšvindľovať	2	V
786.	odtatáriť	1	V
787.	odvoliť	1533	V

788.	odzadku	1	ADV
789.	odzdraviť	209	V
790.	ofačovať	2	V
791.	ofajkovať	0	V
792.	oferovať	72	V
793.	oficier	159	S
794.	ogabať	49	V
795.	ochmeliť	2	V
796.	ochotníčiť	23	V
797.	ochrankár	2830	S
798.	okabátiť	125	V
799.	okošťovať	329	V
800.	okožovať	6	V
801.	okukať, okukať si	103	V
802.	okuknúť, okuknúť si	36	V
803.	okuliarnatý	154	ADJ
804.	omakať	24	V
805.	omaľovať (2. ohovoriť)	0	V
806.	onačiť sa	26	V
807.	onakvý	376	ADJ
808.	ondiat', ondiel'	11	V
809.	onehdy	142	PRON
810.	oný, oná, oné/onô	2465	PRON
811.	opáčiť	236	V
812.	opatrníčiť	0	V
813.	operačka	171	S
814.	opičiak	117	S
815.	opiecť (2. /o slnku/ opaľovať, <i>slnko opeká tvár</i>)	2	V
816.	opinkať	13	V
817.	oprobovať	62	V
818.	orabovať	19	V
819.	oračka	38	S
820.	ordinačka	2	S
821.	organovať	12	V
822.	oriadiť	1	V
823.	osemvalec	672	S
824.	osvetár	107	S
825.	ošacovať	29	V

826.	oširovať	2	V
827.	oštarovať sa	3	V
828.	ošudit'	11	V
829.	ošvindľovať	16	V
830.	oťapit'	6	V
831.	otepl'ovačky	72	S
832.	otiahnuť	3	V
833.	otočka (hovor. vrátiť sa na otočku)	270	S
834.	otrávený	450	ADJ
835.	otročina	55	S
836.	otročiť	87	V
837.	oťukať	479	V
838.	ovakovať	5	V
839.	oxeroxovať	18	V
840.	pác ² (moridlo)	102	S
841.	packať	12	V
842.	pacnúť	21	V
843.	pácovať	6	V
844.	pačesy (2. vlasy, štica)	245	S
845.	paginovačka	1	S
846.	pajtáš	3	S
847.	pakovať	79	V
848.	paktovať	145	V
849.	pálené	23	S
850.	palubovka	23646	S
851.	pánbohvie, pánbohovie	9	PART
852.	pančovať	36	V
853.	pančucháče	132	S
854.	panelák	9336	S
855.	panenka (2. Panna Mária)	103	S
856.	panikárčiť, panikáriť	449	V
857.	pankáč	424	S
858.	panština	3	S
859.	papáč, papkáč	41	S
860.	papaláš	895	S
861.	papek (tenší a kratší kus dreva)	94	S
862.	papľuh	22	S
863.	papračka	5	S

864.	paprať sa	22	V
865.	paprča	133	S
866.	pár ² (málo)		NUM
867.	paráda	5144	S
868.	parádiť	177	V
869.	parádnik	11	S
870.	paralelka	15	S
871.	pardonovať	39	V
872.	párkrát, pár ráz/*pár razy/*pár raz	4650	NUM
873.	parom	159	S
874.	paromvie	0	PART
875.	parožky (LJ: paroh 2.)	1	S
876.	partaj	442	S
877.	partička	957	S
878.	partieka (drobný textilný tovar)	0	S
879.	partizánčina	73	S
880.	partizánčiť	27	V
881.	pasák (1. pastier husí)		S
882.	pásak (pásový traktor)	7	S
883.	pasážier	14383	S
884.	pasia	675	S
885.	pasovačka	239	S
886.	pasovať sa	1000	V
887.	pasovať ² (byť vhodný)	3640	V
888.	pasy (<i>dať sa/pustiť sa do pasov</i>)	6	S
889.	pašák	20	S
890.	patália	754	S
891.	patentka	25	S
892.	pátračka	160	S
893.	pátričky (ruženec)	60	S
894.	patrón ² (náboj)		S
895.	pauzovať	2674	V
896.	päťadvadsať	37	NUM
897.	pečienka	1430	S
898.	péenka	1082	S
899.	peháň	0	S
900.	pehavec	1	S
901.	pech	328	S

902.	pelendrek (2. obušok)	59	S
903.	pendlovať	765	V
904.	pendrek (1. obušok)	28	S
905.	pentľa (ozdobná stužka)	3	S
906.	penzia	11079	S
907.	penzionovať	30	V
908.	penzista	3219	S
909.	permanentka	5125	S
910.	perón	697	S
911.	personalista	2048	S
912.	pétepák	76	S
913.	petrolejár	34	S
914.	petrolejka	249	S
915.	piano ² (klavír)	823	S
916.	pigat', pigat' sa (odbiť drevený kolíček)	5	V
917.	pichačky	16	S
918.	pijak	108	S
919.	pijatika	441	S
920.	piksľa	23	S
921.	pinč ²	75	S
922.	pingpong	569	S
923.	pinkat'	83	V
924.	pinkel'	0	S
925.	pípadlo	1	S
926.	pípasár	18	S
927.	piplačka	65	S
928.	písadlo	25	S
929.	písomka	1730	S
930.	pitka	281	S
931.	pivár	922	S
932.	pľac	1664	S
933.	plačka (1. plačliná žena)	3	S
934.	plafón	451	S
935.	planírovať	8	V
936.	planta	76	S
937.	plátenka	19	S
938.	plecháč	55	S
939.	prelumpovať	0	V

940.	plenárka	39	S
941.	pletka	322	S
942.	pletkár	2	S
943.	pletkárčiť	0	V
944.	plexisklo	891	S
945.	plisé (2. plisovaná časť oblečenia)	3	S
946.	pľundrovať	29	V
947.	počarbať (2. napísať, popísať)	0	V
948.	podaktorý	2059	PRON
949.	podebatovať si	878	V
950.	podfuk	394	S
951.	podfukár	14	S
952.	podgurážiť	7	V
953.	podkúriť (2. spôsobiť ťažkosti)	450	V
954.	podlizovač	4	S
955.	podobriť sa	1	V
956.	podpitý	19	ADJ
957.	podplieť sa	1	V
958.	podvýšiť	9	V
959.	poľľakovať	13	V
960.	pofušovať	2	V
961.	pohmkávať, pohmkávať si	88	V
962.	pohorieť	1540	V
963.	pohreb (2. pohrebný sprievod)		S
964.	pochválen	29	ADJ
965.	pokonať	56	V
966.	pokope	4689	ADV
967.	poldecák	431	S
968.	poldeci	539	S
969.	polliter (2. pollitr. nádoba)		S
970.	poľovka	17	S
971.	polyetylénka	0	S
972.	pomaródovať si	2	V
973.	pomastiť (2. podplatiť)	54	V
974.	pomenej	1771	H
975.	pomeňší	92	ADJ
976.	pomladší	2	ADJ
977.	pomotaný	77	ADJ

978.	pomútený	12	ADJ
979.	pomútiť sa (poplietť sa)	95	V
980.	ponajprv	157	ADV
981.	ponajviac	30	ADV
982.	poniektorý	2122	PRON
983.	ponížši	5	ADJ
984.	poondený	45	ADJ
985.	poondiaty	114	ADJ
986.	pop ² (pop. hudba)	8832	S
987.	popasovať sa	4783	V
988.	popracovať	3418	V
989.	popraviť sa (pribrať)	5	V
990.	popsong/pop song	27	S
991.	popsuť	7	V
992.	porantať	16	V
993.	poreparovať	10	V
994.	poriedko	131	ADV
995.	porichtovať	0	V
996.	porno	1957	S
997.	pornofilm	393	S
998.	porozhutovať	0	V
999.	poskromne	520	ADV
1000.	posošiť sa	0	V
1001.	pospolu	320	ADV
1002.	postarší	1127	ADJ
1003.	postgraduál	114	S
1004.	poštvernožky	2	ADV
1005.	pošušky	7	ADV
1006.	poťažkať si	463	V
1007.	potentátnik	0	S
1008.	potrundžiť sa	2	V
1009.	povyprávať	24	V
1010.	pozdať sa (2. zapáčiť sa)	13	V
1011.	pozlotky	19	ADV
1012.	prababička	1905	S
1013.	pracant	536	S
1014.	pragovka	23	S
1015.	praktik (2. praktický lekár)		S

1016.	prázdninovať	578	V
1017.	prebehať (2. rýchlo prejsť)	6	V
1018.	precviknúť	10	V
1019.	predhadzovať	157	V
1020.	predpotopný	205	ADJ
1021.	predsedovať	20	V
1022.	preflámováť	21	V
1023.	preháňačka	1	S
1024.	prechorieť	13	V
1025.	preinačiť	11	V
1026.	prekádrovať	13	V
1027.	prekombinovať	224	V
1028.	prelietať ¹ (lietaním stráviť)		V
1029.	premietačka (2. premietací prístroj)	396	S
1030.	preonačiť	33	V
1031.	prepásť	1496	V
1032.	presilovka	52472	S
1033.	presmrádzať sa	2	V
1034.	preso/*presso	373	S
1035.	prespanka	17	S
1036.	preš	112	S
1037.	preškoliť	418	V
1038.	prešovať	25	V
1039.	prešovňa	21	S
1040.	prešpekulovať	70	V
1041.	prešpikovať (hovor. prešp. reč vtipmi)	10	V
1042.	prešustrovať	444	V
1043.	pretras	1098	S
1044.	pretromfnúť (2. predstihnúť, prevýšiť)	184	V
1045.	priekupničiť	0	V
1046.	priemyslovka	2323	S
1047.	prieslinka (2. zájedka)	0	S
1048.	prihodiť (2. pridať v cene)	365	V
1049.	prichlopiť	4	V
1050.	prichlopnúť	0	V
1051.	prijímačky	3411	S
1052.	prikmotriť sa	53	V
1053.	priletovať ² (prispájkovať)	3	V

1054.	príma ²	177	H
1055.	primusieť	0	V
1056.	pripasovať	8	V
1057.	prípravka	12932	S
1058.	priškripnúť (2. privrznúť)	71	V
1059.	prišraubovať	6	V
1060.	pritrafiť sa	1275	V
1061.	privát	932	S
1062.	príživničiť	1	V
1063.	problém (2. ťažkosť)	5666	S
1064.	probovať	70	V
1065.	producírovať sa	117	V
1066.	programovať (2. určovať niekomu program)		V
1067.	pršiplášť	522	S
1068.	prusliak (= živôtik)	3	S
1069.	psičkár	1080	S
1070.	psina (2. zábava)	180	S
1071.	psuť (kazieť)	4	V
1072.	pšeno (2. zrna prosa)	197	S
1073.	pudilár	26	S
1074.	puchor	1	S
1075.	pusa	2508	S
1076.	putika	170	S
1077.	putňa (2. drevené vedro)	191	S
1078.	pyskatý	29	ADJ
1079.	pyskovať	6	V
1080.	pytliaciť	186	V
1081.	rádio (2. rozhlas, 4. rádiotelefónia)		S
1082.	rachéťľa, rakéťľa (prskavka)	6	S
1083.	rajbať	13	V
1084.	rajtár	16	S
1085.	rajtký	29	ADJ
1086.	rajtovať	25	V
1087.	rákoš	16	S
1088.	rámus	253	S
1089.	rande	3538	S
1090.	rang	2177	S
1091.	ranostaj	97	S

1092.	rapeľ /živ. + neživ./	9	S
1093.	rapľovať	1	V
1094.	rata	141	S
1095.	ratovať	1754	V
1096.	raziť ² (smrdieť)	39	V
1097.	ražné, ražná (ražovica)	7	S
1098.	redaktorčiť	2	V
1099.	registračka	459	S
1100.	regrút	485	S
1101.	regula	1351	S
1102.	rehliť sa	50	V
1103.	rekomando	6	S
1104.	relax	10794	S
1105.	remeselníčiť	5	V
1106.	remoska	93	S
1107.	rentovať sa	69	V
1108.	reparovať	219	V
1109.	repete	1446	S
1110.	repetiť ¹ (teperiť)	0	V
1111.	repetiť ² (tárat)	0	V
1112.	reputácia	3792	S
1113.	reskírovať (riskovať)	1	V
1114.	rest	1978	S
1115.	revanš	1424	S
1116.	revanšovať sa	1404	V
1117.	rígel	6	S
1118.	richtovať	20	V
1119.	ríňa	25	S
1120.	rínok	484	S
1121.	risk	2045	S
1122.	risknúť	936	V
1123.	rittberger	150	S
1124.	robotá (3. hotový výrobok)		S
1125.	rolák	322	S
1126.	rolka (rolovaná šunka)	949	S
1127.	roľníčiť	8	V
1128.	rozbabrať	38	V
1129.	rozbehaný	134	ADJ

1130.	rozcapiť, rozčapiť	16	V
1131.	rozdrapiť	71	V
1132.	rozfakliť	7	V
1133.	rozgurážiť sa	1	V
1134.	rozhadzovačný	316	ADJ
1135.	rozhutovať	11	V
1136.	rozkamarátiť sa	6	V
1137.	rozkmotriť sa	132	V
1138.	rozkokošiť sa	9	V
1139.	rozkývať sa (3. pustiť sa do činnosti)		V
1140.	rozsúdiť (2. rozhodnúť)		V
1141.	rozškatuľkovať	16	V
1142.	rozťahaný	398	ADJ
1143.	rozťahať	20	V
1144.	roztentovať	0	V
1145.	roztrúbiť	19	V
1146.	rozvaliť (2. rozbiť)	4	V
1147.	rúbačka	8	S
1148.	rukovať	170	V
1149.	ruksak	2450	S
1150.	ružiak	4	S
1151.	rybačka	1459	S
1152.	rybárčiť	264	V
1153.	sadra (hovor. mať ruku v sadre)	819	S
1154.	salchov	61	S
1155.	salvátorka/*salvatorka	11	S
1156.	samotka	695	S
1157.	sanitár (2. pomocný zdrav. pracovník)	600	S
1158.	sanitka	10965	S
1159.	sánkovačka	393	S
1160.	satelit (2. satelitná stanica)	3000	S
1161.	sci-fi/*scifi	9489	H
1162.	sedliačina	2	S
1163.	sedliačiť	2	V
1164.	sekírovať	95	V
1165.	semiška	10	S
1166.	servus	116	H
1167.	sfakliť	0	V

1168.	sfercovať	0	V
1169.	sfušovať	33	V
1170.	schopiť sa	34	V
1171.	schôdzkovať, schôdzovať	80	V
1172.	schystať	11	V
1173.	sídlišťan	15	S
1174.	sieťovka	70	S
1175.	silnoprúdar	15	S
1176.	silonka	143	S
1177.	silvestrovať	324	V
1178.	skejt	308	S
1179.	skín	1877	S
1180.	skladačka	2832	S
1181.	sklep	134	S
1182.	skomolenina	193	S
1183.	skomoliť	175	V
1184.	skrachovať	5378	V
1185.	slaboprúdar/*slaboprúdar	30	S
1186.	slíž	436	S
1187.	slovičkarit'/*slovičkarit'	7	V
1188.	sľukár	60	S
1189.	smoliar	1687	S
1190.	somárčina	2	S
1191.	sondovať (2. opatrne zisťovať)	833	V
1192.	sopeľ (2. výrastok nad zobákom moriaka)	1	S
1193.	sorta (hovor. <i>ľudia vyššej sorty</i>)	200	S
1194.	sortírovať	6	V
1195.	sovok (priesyp)	1	S
1196.	spackať	263	V
1197.	spakovať	82	V
1198.	spanikovať	3	V
1199.	spánombohom	61	INT
1200.	sparta	19	S
1201.	spievajúcky	1	ADV
1202.	spichnúť	21	V
1203.	splanírovať	38	V
1204.	splašiť (2. zaobstarať)	41	V
1205.	spomôcť	4	V

1206.	sprava ² (zariadenie, náčinie)	0	S
1207.	sprobovať	46	V
1208.	sprostý (2. nepríjemný, 3. malicherný)		ADJ
1209.	srdciar	627	S
1210.	sťahany	1	ADJ
1211.	starobné	169	S
1212.	starostovať	196	V
1213.	stavec (2. kĺb, záhyb)		S
1214.	staviť sa ¹ (zastaviť sa)	550	V
1215.	stážovať	157	V
1216.	stojáčik	37	S
1217.	stokilový	339	ADJ
1218.	stolárčina	60	S
1219.	stolárčiť	10	V
1220.	stopár	821	S
1221.	stopnúť	4766	V
1222.	strakuľa	0	S
1223.	strelený	450	ADJ
1224.	strémováť	4	V
1225.	strepať	24	V
1226.	stretávka	781	S
1227.	striedačka	6095	S
1228.	striekanec	17	S
1229.	stroviť	102	V
1230.	strýko	7468	S
1231.	stúpačka/*stupačka	536	S
1232.	stužková	661	S
1233.	sudcovať	3	V
1234.	suchotiny	22	S
1235.	súkať (2. – 4.)	512	S
1236.	súkenice	0	S
1237.	súkenky	21	S
1238.	sukničár	506	S
1239.	super	27355	H
1240.	surf	447	S
1241.	surfing	182	S
1242.	surfovať	1762	V
1243.	susedovci	122	S

1244.	sušiť (3. odkladať)	6	V
1245.	sváko	88	S
1246.	sviatkovať	307	V
1247.	svieca (3. sopeľ)	0	S
1248.	svrčina	31	S
1249.	synátor	217	S
1250.	šábes	156	S
1251.	šacovať	52	V
1252.	šajn (2. mat' o niečom šajn)	470	S
1253.	šalabachter	0	S
1254.	šalátovka	16	S
1255.	šalieť, šalieť sa	660	V
1256.	šamlík	17	S
1257.	šamotka	26	S
1258.	šanca	320909	S
1259.	šanovať	92	V
1260.	šanovlivý	3	ADJ
1261.	šanta	0	S
1262.	šarapata	463	S
1263.	šarapatíť	946	V
1264.	šarža	745	S
1265.	šašovina	26	S
1266.	šéfovať	8291	V
1267.	šenk	377	S
1268.	šenkár	17	S
1269.	šenkovať	2	V
1270.	šepletíť	1	V
1271.	šerbeľ	74	S
1272.	šeredný	25	ADJ
1273.	šermovačka	43	S
1274.	šesták (2. dvadsaťhaliernik)	62	S
1275.	šesťstotrinásťka (+ 1-krát *šestotrinásťka)	23	S
1276.	šesťstotrojka (+ 1-krát *šestotrojka)	41	S
1277.	šesťvalec	1142	S
1278.	šialiť	4	V
1279.	šianať	1	V
1280.	šibať (4. bežať)		V
1281.	šibenec	5	S

1282.	šibnutý	323	ADJ
1283.	šibovať	28	V
1284.	šibrinkovať	102	V
1285.	šichta	1305	S
1286.	šik	169	H
1287.	šikanovať	1252	V
1288.	šiknúť sa	50	V
1289.	šikovať	53	V
1290.	šikovník	79	S
1291.	šikovný	26709	ADJ
1292.	šilt	202	S
1293.	šiltovka	1978	S
1294.	šimeľ	75	S
1295.	šina	12	S
1296.	šinter	44	S
1297.	šípka (2. šípkový ker)		S
1298.	širák	376	S
1299.	širovať	2	V
1300.	širy ² (postroj na kone)	0	S
1301.	šišatý	77	ADJ
1302.	šiši	38	ADJ
1303.	škamra	2	S
1304.	škamravý	1	ADJ
1305.	škandalizovať	305	V
1306.	škarničľa	2	S
1307.	škatuľkovať	219	V
1308.	škica	64	S
1309.	škicovať	2	V
1310.	šklbanec	3	S
1311.	škodovka	3427	S
1312.	škola (4. štúdium)		S
1313.	škót	4	S
1314.	škôlka	27902	S
1315.	škôlkar + škôlkarka	5250	S
1316.	škrabák ² (pisár)	47	S
1317.	škrabanina	0	S
1318.	škriatok (hovor. tlačiarenský š.)	186	S
1319.	škripec	144	S

1320.	škrob (= lakomec)	100	S
1321.	škrobiť sa	0	V
1322.	škrpuľovať	0	V
1323.	škuta	13	S
1324.	škvíňa	20	S
1325.	šľachtit' (2. ošetrovať)		V
1326.	šľak ¹		S
1327.	šľak ²	369	S
1328.	šľak ³	38	S
1329.	šľakovať	0	V
1330.	šlamastika	443	S
1331.	šlendrián	28	S
1332.	šlep	19	S
1333.	šliam	0	S
1334.	šliapačky	2	S
1335.	šluk	105	S
1336.	šlukovať	43	V
1337.	šlus	29	INT
1338.	šmahom	59	ADV
1339.	šmajchlovať sa	4	V
1340.	šmakovať	62	V
1341.	šmelina	53	S
1342.	šmelinár	85	S
1343.	šmelináriť, šmelináričť	5	V
1344.	šminka	235	S
1345.	šminkovať	19	V
1346.	šmrnc	774	S
1347.	šnaps	41	S
1348.	šoférovať (2. vykonávať prácu šoféra)		V
1349.	šor/*šór	103	S
1350.	šos	16	S
1351.	špacírka	106	S
1352.	špacírovať, špacírovať sa	157	V
1353.	špachtľa	331	S
1354.	špaleta	104	S
1355.	špás	1328	S
1356.	špásovať	78	V
1357.	špásovný	9	ADJ

1358.	špécia	15	S
1359.	špeciálka	124	S
1360.	špekulant	4496	S
1361.	šperhák	16	S
1362.	špicel'	151	S
1363.	špicl'ovať	46	V
1364.	špintať	2	V
1365.	špiónka ² (= priezor)		S
1366.	špiónovať	9	V
1367.	špiritizovať	47	V
1368.	špiritus	107	S
1369.	špitál	782	S
1370.	šponovať	75	V
1371.	šporák	302	S
1372.	šporiť, šporovať	179	V
1373.	šporovlivý	55	ADJ
1374.	športka (2. tlačivo na podanie stávky)		S
1375.	športkovať	20	V
1376.	špunt	198	S
1377.	šraubovák	40	S
1378.	šraubovať	14	V
1379.	štworkár	118	S
1380.	štabrc	14	S
1381.	štajerák	11	S
1382.	štangľ'a	64	S
1383.	štátnica	1997	S
1384.	šťať sa	8	V
1385.	štempel'	25	S
1386.	štempľovať	2	V
1387.	štich	565	S
1388.	štímováť	18	V
1389.	štopel', štupeľ	480	S
1390.	štopkačka	1	S
1391.	štôs, štós	140	S
1392.	štráf	1	S
1393.	štráfovaný, štráfkovaný	0	ADJ
1394.	štrachať sa	0	V
1395.	štramák	102	S

1396.	štramanda	1	S
1397.	štranok, štránok	31	S
1398.	štrapácia	80	S
1399.	štreka	348	S
1400.	štrikovať	471	V
1401.	štrúdľa	1221	S
1402.	šturm	30	S
1403.	šturmováť	57	V
1404.	šturmovčina	3	S
1405.	štváť sa (1. hnať sa, hnevať sa)	1743	V
1406.	štvorhanný (2. štvorcový)		ADJ
1407.	štvorlístok (2. štvorica)	1	S
1408.	štvorstovka (3. beh, jazda)		S
1409.	štvortakt	197	S
1410.	štvorvalec	1902	S
1411.	štvrtka	1182	S
1412.	šudiar, šudier	1	S
1413.	šudiť	16	V
1414.	šupa ² (úder)	350	S
1415.	šupák	34	S
1416.	šupiet'	1	V
1417.	šuplík	1049	S
1418.	šupnúť	616	V
1419.	šuster	186	S
1420.	šuškačka	12	S
1421.	šušot	1	S
1422.	šušotáť	3	V
1423.	švacnúť	53	V
1424.	švihák	134	S
1425.	švindel'	153	S
1426.	švindler, švindliar	14	S
1427.	švindľovať	103	V
1428.	švung	193	S
1429.	táborák	14	S
1430.	ťahačka	31	S
1431.	ťahák	4473	S
1433.	ťahanica	1312	S
1434.	tajomničiť	1	V

1435.	tamto ² (dôrazne ukávanie)		PRON
1436.	tancovačka	725	S
1437.	tanečná	19	S
1438.	tangovať	10	V
1439.	tápa	21	S
1440.	táпка	53	S
1441.	táпša	22	S
1442.	tatramatka	12	S
1443.	tatrovka	772	S
1444.	tážkať si	474	V
1445.	téčko	465	S
1446.	telocvikár	626	S
1447.	tentovať sa	3	V
1448.	teoretizovať (hovor. hovoriť)	275	V
1449.	tér	0	S
1450.	terc	7	S
1451.	tercováť	5	V
1452.	terenár	0	S
1453.	tesárčina	30	S
1454.	tetka	784	S
1455.	textilka	926	S
1456.	tip-top	335	ADJ
1457.	tiráč	152	S
1458.	tisícovka	209	S
1459.	tlačovka	8922	S
1460.	torpédovať (hovor. /z/mariť)	236	V
1461.	trafený	256	ADJ
1462.	trafostanica	980	S
1463.	trak	94	S
1464.	traktovať (hostiť, častovať)	28	V
1465.	trampoty	685	S
1466.	trampovať	12	V
1467.	trap	1480	S
1468.	trapom	2	ADV
1469.	trdlo	115	S
1470.	trebárs	12798	PART
1471.	trenky	370	S
1472.	trochárčiť	12	V

1473.	trochárit'	22	V
1474.	trojičky	0	S
1475.	trojkár	357	S
1476.	trojlístok (hovor. nerozlučná trojica)	1687	S
1477.	trojtonovka	0	S
1478.	tromf	4410	S
1479.	tromfnúť	1401	V
1480.	trop	345	S
1481.	troviť	67	V
1482.	truc	518	S
1483.	trucovať	307	V
1484.	trucovitý	131	ADJ
1485.	truľo	158	S
1486.	tubera	35	S
1487.	tuhé	22	S
1488.	ťulpas	20	S
1489.	tuná	900	PRON
1490.	turbovať	4	V
1491.	túrovať	41	V
1492.	tušovať	5	V
1493.	ťuťmák	62	S
1494.	tutovka (len v SCS)	10002	S
1495.	tužka	89	S
1496.	ubiehať sa	3	V
1497.	úctyhodný (2. veľký)	162	ADJ
1498.	učiteľovať	19	V
1499.	učňovka	462	S
1500.	uderiť	163	V
1501.	ufo	244	S
1502.	ufón	319	S
1503.	uhmkať	1	V
1504.	uhriančiť	0	V
1505.	ujo	6392	S
1506.	ukoňovať sa	0	V
1507.	ukrenkovať sa	0	V
1508.	ukrkať	4	V
1509.	uliat' sa	250	V
1510.	ulievareň	8	S

1511.	ulievač	29	S
1512.	umolestovať	0	V
1513.	umordovať	3	V
1514.	unfér	23	ADJ
1515.	upískaný	6	ADJ
1516.	upútavka	2526	S
1517.	úrazovka	127	S
1518.	ušanovať	9	V
1519.	uťahaný	405	ADJ
1520.	utrafiť	66	V
1521.	úzkokoľajka	182	S
1522.	vada	1302	S
1523.	vagabund	485	S
1524.	vakovať	7	V
1525.	vakovka	4	S
1526.	vander	59	S
1527.	vára	83	S
1528.	varta	62	S
1529.	vartovať	38	V
1530.	väčší-menší	2	ADJ
1531.	včerty	3	ADV
1532.	vdovica	41	S
1533.	věčko	306	S
1534.	vedátor	184	S
1535.	vekslák	498	S
1536.	vekslovať	21	V
1537.	verklikár	69	S
1538.	vernovka, verneovka	50	S
1539.	veršovačka	220	S
1540.	vežiak	654	S
1541.	viazacia (2. viazanie viniča)	0	S
1542.	vibramka	58	S
1543.	video	42982	S
1544.	videomagnetofón	9	S
1545.	vincúr	80	S
1546.	vinovatý	52	ADJ
1547.	vinš	1568	S
1548.	vinšovať	828	V

1549.	vinšovník	196	S
1550.	virvar	391	S
1551.	vizita (k 1. hovor. skupina lekárov, 2. návšteva)	472	S
1552.	vkĺznuť (k 1. hovor. obuť sa)	12	V
1553.	vlečniak	5	S
1554.	vojenčiť	308	V
1555.	volačka	24	S
1556.	voľáko	48	PRON
1557.	voľáky	66	PRON
1558.	vonka, vonká	284	ADV
1559.	vreckár	527	S
1560.	vrelý	90	ADJ
1561.	vrchhlava	0	S
1562.	vrzúkať	11	V
1563.	vstave	150	ADV
1564.	všakovak	12	ADV
1565.	vše	303	ADV
1566.	vteperiť	26	V
1567.	vterigať	1	V
1568.	vybabrať	510	V
1569.	vybavovačka	607	S
1570.	vybehať sa (2. opotrebovať sa)	0	V
1571.	výborník	63	S
1572.	výborovka	3	S
1573.	vycifrovať	16	V
1574.	vyčarať, vyčarovať	759	V
1575.	vyfackať	181	V
1576.	vyfarbiť sa	307	V
1577.	vyfotografovať	613	V
1578.	vyfutrovať	0	V
1579.	vyhorieť (4. doplatiť na niečo)		V
1580.	vyhútať	95	V
1581.	východniar	7653	S
1582.	vychýrený	2168	ADJ
1583.	vykapať (k 1. vysilený, 2. stratíť sa)	43	V
1584.	vykerovať, vykarovať	1	V
1585.	výklepky	11	S
1586.	vykokať	104	V

1587.	vykrámiť	2	V
1588.	vykuknúť	675	V
1589.	vykurírovať	13	V
1590.	vykývať (hovor. oklamať)	26	V
1591.	vyliezť (k 1. vystúpiť <i>na vrch</i>)	17	V
1592.	vyložený	12622	ADJ
1593.	vyložiť sa		V
1594.	vynervovať	34	V
1595.	vynoviť	1531	V
1596.	vyočiť	99	V
1597.	vyondiať, vyondieť	0	V
1598.	výpadovka	847	S
1599.	vypariť sa (hovor. zmiznúť)		V
1600.	vypasovať	0	V
1601.	vypekať sa (2. opaľovať sa)	18	V
1602.	vyprášiť (3. vyhnať)		V
1603.	vyprávač	7	S
1604.	vyprávať ¹ (rozprávať)	213	V
1605.	vypríasť	20	V
1606.	vyprobovať	6	V
1607.	vyslovený	550	ADJ
1608.	vysoká (2. vysoká škola)		S
1609.	vysomáriť sa	81	V
1610.	vystrábiť sa	0	V
1611.	vystreliť si	500	V
1612.	vystruhnúť	3	V
1613.	vyšikovať	38	V
1614.	vyšpekulovať	111	V
1615.	vyšťaviť sa	269	V
1616.	vytáčka	30	S
1617.	vytipovať	951	V
1618.	vytmaviť	93	V
1619.	vytroviť sa	6	V
1620.	vytrucovať	72	V
1621.	vytvoriť ² (= vylúčiť)	0	V
1622.	vyvolenec	167	S
1623.	vyzuť sa (2. zbaviť sa)		V
1624.	vzrušovať sa (hovor. <i>netreba sa vzrušovať</i>)	79	V

1625.	vždycky	878	ADV
1626.	zababrať	57	V
1627.	zabehaný	1797	ADJ
1628.	zabehnúť sa	162	V
1629.	zaberačka	790	S
1630.	zabodovať	6194	V
1631.	zabrúsiť (2. /náhodne/ zájsť)	97	V
1632.	zacigániť	3	V
1633.	zacviknúť	18	V
1634.	začať si (1. nydviazať dôvernú známosť)	340	V
1635.	začiahnuť	3	V
1636.	zadok (3. hovor. análny otvor)		S
1637.	zadušiť sa	2	V
1638.	zafačovať	4	V
1639.	zafakliť	0	V
1640.	zafľakovať (2. zaplátať)	0	V
1641.	zagániť	60	V
1642.	zagypsovať	1	V
1643.	zahamovať	24	V
1644.	zahaprovať	85	V
1645.	zahnusiť	1	V
1646.	zahnúť (4. dopustiť sa nevery, podviešť)	50	ADV
1647.	záhorácky (ADJ + ADV)	3032	H
1648.	záhoračtina	195	S
1649.	záhradkárčiť	35	V
1650.	záhradníčiť	52	V
1651.	zachlopiť	3	V
1652.	zachloštiť	8	V
1653.	záchranka	7078	S
1654.	zachrápať (2. zaspať)	24	V
1655.	zájsť sa		V
1656.	zakerovať, zakarováť	7	V
1657.	zaklapnúť	148	V
1658.	zakódovať (hovor. mať niečo v sebe hlboko zakódované)	220	V
1659.	zakomplexovaný	635	ADJ
1660.	zakotviť (4. na dlhší čas ostať, usadiť sa)	300	V
1661.	zaletovať ² (= zaspájkovať)	0	V
1662.	záloha (3. preddavok)	662	S

1663.	zalovit' (hovor. zalovit' v pamäti)	261	V
1664.	zamaclit'	0	V
1665.	zamrznúť (3. prestať reagovať)	17	V
1666.	zánovný	391	ADJ
1667.	zaonačiť	27	V
1668.	zaondiať, zaondieť	2	V
1669.	zapadákov	337	S
1670.	západniar	492	S
1671.	zapasovať	348	V
1672.	zapatrošiť, zapotrošiť	132	V
1673.	zaperiť sa	0	V
1674.	zpracovať (3. začať vykonávať nejakú činnosť)		V
1675.	zapukať (2. zabafkať)	0	V
1676.	zarásť (2. zrásť, zahojiť sa)	2	V
1677.	zaratovať	24	V
1678.	zarážať sa	2	V
1679.	zarehliť sa, zarehniť sa	0	V
1680.	zarigľovať	2	V
1681.	zašanovať	10	V
1682.	zašantročiť	48	V
1683.	zašikovať	8	V
1684.	zaškarediť sa	3	V
1685.	zaškatulkovať	333	V
1686.	zašraubovať	10	V
1687.	zatušovať	46	V
1688.	zaúradovať	1160	V
1689.	zavesiť (3. dať zaucho)	742	V
1690.	zavinšovať	295	V
1691.	zavláčiť	0	V
1692.	zazdravkať	0	V
1693.	zazobať sa	4	V
1694.	záživný (2. zaujímavý, pútavý)	201	ADJ
1695.	zbierať sa (2. namáhavo sa dvíhať)		V
1696.	zbojstvo (hovor. okrádanie)	134	S
1697.	zbúchať	76	V
1698.	zdnu, zdnuka	34	ADV
1699.	zdola (2. z miesta položeného hierarchicky nižšie)		ADV
1700.	zdravkať	1	V

1701.	zdrhnúť	457	V
1702.	zdúchnuť	221	V
1703.	zdupkať	227	V
1704.	zgustnúť si	831	V
1705.	zháňačka	8	S
1706.	zhánka	68	S
1707.	zhorieť (2. mať neúspech)		V
1708.	zhumpľovať	49	V
1709.	zhurta	344	ADV
1710.	zísť ² (vziť, vyklíčiť)		V
1711.	zljadáčiť sa	5	V
1712.	zletovať ² (= zospájkovať)	3	V
1713.	zlízať (3. dostať, utŕžiť)	25	V
1714.	zlodejčina	114	S
1715.	zlumpáčiť sa	1	V
1716.	zlumpovať sa	0	V
1717.	zmajstrovať	179	V
1718.	zmangľovať	10	V
1719.	zmasiť	45	V
1720.	zmätkár	152	S
1721.	zmordovať	15	V
1722.	zmrzlináreň	200	S
1723.	zmydlieť	4	V
1724.	zmyšiť sa	1	V
1725.	znormalizovať sa (hovor. upokojiť sa)	194	V
1726.	zohnať (3. zaobstaráť, obstaráť)		V
1727.	zondiať, zondieť	0	V
1728.	zoo	6272	S
1729.	zopár	29871	NUM
1730.	zopárkrát, zopár raz	971	NUM
1731.	zopsuť	57	V
1732.	zosmoliť	40	V
1733.	zošporiť, zošporovať	1	V
1734.	zošraubovať	6	V
1735.	zozadku	0	ADV
1736.	zožrať (3. spotrebovať)		V
1737.	zrádnik	27	S
1738.	zrajtovať	1	V

1739.	zratovať sa	15	V
1740.	zrelý (3. kt. dosiahol potrebnú úroveň)		ADJ
1741.	zreparovať	272	V
1742.	zrepetiť sa	0	V
1743.	zrezať (3. zbit', 4. veľmi skritizovať)		V
1744.	zrezať sa (opiť sa)	1	V
1745.	zrichtovať	13	V
1746.	zrúbať sa (opiť sa)	43	V
1747.	zubačka (2. ozubnicová železnica)	296	S
1748.	zubaňa	0	S
1749.	zubár	4117	S
1750.	zúradovať	70	V
1751.	zväčšovák	56	S
1752.	zvedy	4	S
1753.	zvukár	1231	S
1754.	žabinec	13	S
1755.	žalobaba	58	S
1756.	žalúdkar	7	S
1757.	žandár (2. policajt)	1200	S
1758.	ženáč	309	S
1759.	živáň (1. živé dieťa)	21	S
1760.	živánka	16	S
1761.	živobytie (4. potraviny)		S
1762.	živočíchár	9	S
1763.	žlč (2. žlčník)	2	S
1764.	žlčníkar	64	S
1765.	žmúračka	0	S
1766.	žrádlo	287	S
1767.	žranica (1. krmivo, žrádlo)	74	S
1768.	žrať sa (hádať sa)	125	V
1769.	žufaňa	16	S
1770.	žúr	1119	S

HOVOROVÉ LEXÉMY V PUBLICISTICKÝCH TEXTOCH

Vedecká monografia

Autorka: PhDr. Lucia Jasinská, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2019

Náklad: 100 ks

Rozsah strán: 152

Rozsah: 6,53 AH

Vydanie: prvé

Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o.

Účelová publikácia, nepredajná.

ISBN 978-80-8152-808-8 (tlačená publikácia)

ISBN 978-80-8152-809-5 (e-publikácia)

ISBN 978-80-8152-809-5

9 788081 528095